

Tuuli Tegelman

LASTENSUOJELUN JÄLKIHOULLON ASIAKASNUORET VANHEMPINA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2021

Tiivistelmä

Tuuli Tegelman: Lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret vanhempina
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Ohjaaja: Tuija Eronen, Kirsi Juhila
Lokakuu 2021

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat nousussa ja toimenpiteet uudistumassa. Lastensuojeluasiakkuuteen oikeuttava ikä nousi vuoden 2020 alusta 25 ikävuoteen ja asiakasnuorten jälkihuolto-oikeus laajeni. Tämä merkitsee sitä, että tulevaisuudessa lastensuojelun piirissä on yhä enemmän niitä asiakasnuorina, jotka ovat jo itse vanhempia ja tulossa vanhemmiksi. Lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuden on havaittu alkavan muita nuoria aikaisemmin ja olevan yleisempää kuin nuorilla, joilla ei ole ollut lastensuojelun toimia elämässään.

Tämän pro gradu –tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaisia merkityksiä lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuuteen liittyy asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden kertomana. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, kuinka asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset suhteutuvat toisiinsa. Tutkielman tavoitteena oli tarkastella lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuutta siinä oletusten ja käsitysten ristiaallokossa, joiden kautta lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret usein nähdään. Aineisto kerättiin aktiivisen haastattelun menetelmin yksilöhaastatteluilla Suomen erään suuren kunnan lastensuojelun jälkihuollon yksikössä aikavälillä 16.6.–1.10.2021. Haastattelut toteutettiin lastensuojelun jälkihuollon 18–25-vuotiaille asiakasnuorille, joilla oli omia lapsia ja jotka olivat juuri tulossa vanhemmiksi sekä sosiaalityöntekijöille. Aineisto muodostui kuuden asiakasnuoren ja kahden sosiaalityöntekijän haastattelusta. Aineisto analysoitiin diskurssianalyysin keinoin. Tutkimus toteutettiin sosiaalisen konstruktionismin metodologisen viitekehyksen valossa.

Tulosten mukaan lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuus merkityksellistyi asiakasnuorten itsensä tuottamana haltuun otettuna vanhemmuutena ja oman toiminnan asettamisena vanhemmuuden mukaisesti. Lapsikeskeisyys asettui asiakasnuorten merkityksellistämisen vanhemmuuden keskiöön. Vanhemmuus oli keskeinen, muutoksen aikaansaava alkutekijä asiakasnuorten elämän ja voinnin kannalta. Asiakasnuoret tulivat vanhemmaksi siihen ajautuen ja sitä toivoen. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta siten, että asiakasnuorten minuus priorisoitui vanhemmuuden edelle. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta myös ohuena ja olemattomana vanhemmuutena. Sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset sekä tukivat että laajensivat asiakasnuorten vanhemmuuden merkityksiä asiakasnuorten tuottamiin merkityksiin verrattuna.

Avainsanat: lastensuojelu, jälkihuolto, vanhemmuus, nuoret

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Abstract

Tuuli Tegelman: Child Welfare aftercare for young clients now as parents
Master's Thesis
Tampere University
Social work
Supervisor: Tuija Eronen, Kirsi Juhila
October 2021

The number of clients in Child Welfare is growing and procedures are being renewed. The age of entitlement to Child Welfare has increased to 25 years of age since the beginning of 2020, and young clients aftercare rights expanded. This means that in the future, there will be more and more young clients in child welfare who are already parents themselves or who are becoming parents. Parenthood among young clients within Child Welfare has been found to begin earlier than among other young people, and to be more common than with young ones who have not experienced Child Welfare measures in their lives.

The purpose of this master's thesis was to find out what kind of significances are connected to parenthood of young clients in child welfare aftercare based on statements from social workers and young clients. In addition, the aim was to find out how these prevalent factors brought out by young clients and social workers align with each other. The aim of this dissertation was to examine the parenting of Child Welfare Aftercare clients in the cross-wave of assumptions and perceptions through which Child Welfare Aftercare clients are often viewed. The materials were compiled by means of active interviews with individual interviewees in the Child Welfare Aftercare unit of one of Finland's larger municipalities during the time period of 16 June to 1 October 2021. The interviews were conducted with young people within Child Welfare Aftercare, aged between 18 and 25 years old, who had their own children or who were becoming parents, and with social workers. The material consists of interviews with six young clients and two social workers. The material was analysed by means of discourse analysis. The study was conducted in the light of the methodological framework of social constructionism.

According to the results, parenthood of young clients in Child Welfare Aftercare meant taking control of parenthood and setting their own activities according to parenthood. Young clients placed prior significance on child-centricity in parenthood. Parenthood was a key factor in bringing about change in the lives and wellbeing of young clients. Young clients became parents by driving towards it and wishing for it. Regarding parenthood among young clients, social workers signified that selfhood is prioritised before parenthood. Social workers conveyed parenthood of young clients as also being thin and negligible. Significant factors brought forth by social workers supported and expanded the factors of parenting among young client parents compared to the factors brought forth by the young clients.

Keywords: Child Welfare, aftercare, parenthood, young people

The originality of this thesis has been checked using Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Tutkimuskonteksti	3
2.1 Lastensuojeluprosessi	3
2.2 Jälkihuolto.....	5
3 Vanhemmuus.....	7
3.1 Vanhemmuuden teoriaa, määritelmiä ja käsitteistöä	7
3.2 Vanhemmuuden diskurssit	13
3.3 Vanhemmuuden ajallinen muutos	16
3.4 Nuorten vanhemmuus	20
3.5 Lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuus.....	23
4 Tutkimuksen toteuttaminen	27
4.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset.....	27
4.2 Sosiaalinen konstruktionismi	27
4.3 Tutkimusprosessi.....	29
4.4 Aktiivinen haastattelu, aineiston hankinta ja kuvailu	31
4.5 Diskurssianalyysi ja aineiston analyysi	34
4.6 Eettisyys ja luotettavuus	39
5 Tutkimustulokset.....	44
5.1 Asiakasnuoret.....	44
5.1.1 Familistisuus.....	45
5.1.2 Individualistisuus	46
5.1.3 Kohtalollisuus	48
5.1.4 Realistisuus	50
5.1.5 Humanistisuus.....	51
5.2 Sosiaalityöntekijät.....	53
5.2.1 Pätevä vanhemmuus.....	53
5.2.2 Individualistinen vanhemmuus	55
5.2.3 Asiakasvanhemmuus	57
5.2.4 Ohut ja olematon vanhemmuus.....	58
6 Yhteenveto ja pohdinta	61
6.1 Tulosten tarkastelu	61
6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimushaasteet	66

Lähteet

Liitteet

Liite 1. Informointi- ja saatekirje asiakasnuorille

Liite 2. Informointi- ja saatekirje sosiaalityöntekijöille

Liite 3. Haastattelurunko ja teemat asiakasnuorille

Liite 4. Haastattelurunko ja teemat sosiaalityöntekijöille

1 Johdanto

Tutkielman aiheen olen valinnut lastensuojelun alueelta sen viimeaikaisten laki- ja prosessimuutosten pohjalta. Valitsemani aihe ja tarkastelunäkökulma nousivat huomioni kohteiksi myös käytännön lastensuojelutyön havainnoista, joiden mukaan lastensuojelun asiakkaina olevien nuorten vanhemmuus näyttäytyi yleisenä. Käytännön lastensuojelutyö nosti esiin myös huomioita asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden näkemysten rinnastumisesta toisiinsa. Lisäksi asiakasnuorten omat ajatukset vanhemmuuteensa liittyen herättivät kiinnostukseni aiheeseen.

Lastensuojelun toimet ovat viimeisimpiä keinoja lasten ja nuorten hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Lastensuojelun raskaimpia ja viimesijaisimpia toimenpiteitä on lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Vuonna 2019 Suomessa oli enemmän lastensuojelun toimesta kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin aikaisemmin. Nämä toimet aiheuttavat merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle. Eniten kodin ulkopuolisia sijoituksia tapahtuu murrosiän ja aikuisuuden kynnyksellä oleville nuorille. Lastensuojelun asiakasnuorten elämän haasteet vaativat erityistä tukea ja lastensuojelun palvelut voivat helposti jäädä ainoaksi tuen muodoksi asiakasnuorten moninaisissa haasteissa. Lastensuojelun asiakasnuorten lähestyessä täysi-ikäisyyttä tulisi nuorten saamaa tukea painottaa aikuisuuteen siirtymiseen sisältäen varhaisen vanhemmuuden tematiikan. (Heino & Johnson 2010, 236, 266; Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020, 28–29, 36, 42; Tilastoraportti 2021; Kuusikko-työryhmä 2021, 18, 20, 30.)

Tutkielma sijoittuu aikaan, jolloin lastensuojelun asiakasnuorten jälkihuolto-oikeus on hiljattain laajentunut 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2019/542; Tilastoraportti 2021, 11, 17). Tulevina vuosina lastensuojeluprosesseissa tulevat näyttäytymään yhä enemmän ne asiakasnuoret, jotka ovat ohittamassa myöhäisnuoruuden ja ovat lähellä aikuisuutta. Tämän myötä myös asiakasnuorten lisääntyvä vanhemmuus on tosiasia. (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020, 28–29; Harinen 2008, 85, 87.) Lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuden on havaittu olevan yleisempää ja alkavan varhaisemmin kuin niillä nuorilla, joilla ei ole ollut lastensuojelun toimia elämässään (Vinnerljung, Franzen & Danielsson 2007, 106, 109–111; Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler 2012, 601, 609, 612).

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia merkityksiä lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuuteen liittyy asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden kertomana. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, kuinka asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset suhteutuvat toisiinsa. Tavoitteena on tarkastella lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuutta siinä oletusten ja käsitysten ristiaallokossa, joiden kautta lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret usein nähdään. Aikaisempien tutkimusten mukaan lastensuojelun asiakkaat ovat usein muuta väestöä huono-osaisempia ja asiakasnuorilla on muita hauraammat mahdollisuudet elämässä selviytymiselle (Heino & Johnson 2010, 269–270). Tutkielman aineisto hankittiin aktiivisen haastattelun menetelmin lastensuojelun jälkihuollon 18–25 vuotiaiden asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden yksilöhaastatteluilla Suomen erään suuren kunnan lastensuojelun jälkihuollon yksikössä. Tutkielman metodologinen viitekehys pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin.

Tutkielmaraportissa tarkastellaan ensiksi lastensuojeluprosessia ja jälkihuoltoa johdattaen huomio tutkielman kontekstiin. Tämän jälkeen käsitellään vanhemmuuden eri ulottuvuuksia edeten tarkemmin nuorten ja lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuteen. Viitekehysten olen valinnut siten, että pyrin tarkastelemaan yleensä erityisryhmäksi määriteltyjä lastensuojelun asiakasnuoria yleisen vanhemmuuden rinnalla. Lainsäädännöllisesti lastensuojelun asiakasnuoret kuuluvat aina erityistä tukea tarvitseviin lapsiin ja nuoriin (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2019/542). Vanhemmuuden käsite määrittää tutkielman yleisemmän teoreettisen kehyksen, jonka alle rakentuvat nuorten ja lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuus. Tutkielmaraportti etenee tutkimusprosessin esittelyyn, jossa määrittelen ensiksi tutkielman tarkoituksen, tavoitteen ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen esittelen sosiaalista konstruktionismia tutkielman metodologisena viitekehysenä. Sitten etenen aineiston hankinnan, kuvailun sekä aineiston diskurssianalyttisen käsittelyn kautta eettisyyden ja luotettavuuden käsittelyyn. Tämän jälkeen seuraa tulosten tarkasteluosion. Lopuksi esittelen tutkimustulosten yhteenvedon johtopäätöksineen sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimushaasteita.

2 Tutkimuskonteksti

Tämä luku esittelee tutkielman kontekstin, jonka yleisemmän kehyksen muodostaa lastensuojelu prosessina. Jälkihuolto sijoittuu lastensuojelun prosessissa sen loppuvaiheeseen. Tutkielman toimintaympäristönä toimi Suomen erään suuren kunnan lastensuojelun jälkihuollon yksikkö. Käytän tässä luvussa lastensuojelun asiakkaasta käsitettä lapsi, nuori tai asiakasnuori.

2.1 Lastensuojeluprosessi

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet kasvusuuntaisia viimeisimpien vuosien aikana. Vuonna 2018 erilaisten lastensuojelullisten toimien piirissä oli Suomessa noin 8 prosenttia koko maan 0–20 vuotiaista lapsista ja nuorista. Samanaikaisesti lastensuojeluprosessi on kokonaisuudessaan pidentynyt jälkihuoltoon oikeuttavan iän noston myötä. (Heino & Johnson 2010, 236, 266; Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2019/542; Tilastoraportti 2020a, 13.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa hakemuksen, ilmoituksen tai muun tiedon kautta lastensuojeluasian vireille tulon käsittelyn jälkeen, kun useat ehdot ovat ensin täyttyneet. Uhka lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumiselle tulee olla arvioitu poistuvaksi vain lastensuojelun keinoin, kun muut toimijat lapsen ympärillä eivät kykene tai halua ottaa asianmukaista vastuuta lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lastensuojeluprosessin käynnistyessä tehdään lapsen asian ja perheen tilanteen selvittämiseksi palvelutarpeen arviointi, ellei sen tekeminen ole täysin perusteetonta. Palvelutarpeen arvioinnin aikana selvitetään mahdollinen lastensuojelun tukitoimien tarve, ellei niiden tarpeettomuus ole täysin ilmeistä. Lastensuojelun asiakkuus käynnistyy, mikäli palvelutarpeen arvioinnin perusteella todetaan lapsen terveyden ja kehityksen olevan vaarantunut lapsen kasvuolosuhteista tai omasta käytöksestä johtuen, lapsen tarvitsevan lastensuojelulain mukaisia palveluita tai asian vireille tulon johdosta on ryhdytty kiireellisiin toimenpiteisiin. Lastensuojelu on kokonaisuudessaan viimesijainen prosessi, jota ennen muut mahdolliset keinot on jo käytetty. (Heino & Johnson 2010, 267; Lastensuojelun käsikirja 2021; Lastensuojelulaki 2007/417.)

Avohuollon tukitoimet ovat ensisijainen keino lastensuojelun toteuttamiseksi, ellei lapsen tilanne edellytä toisin. Lastensuojelun toimet muuttuvat ja lastensuojeluprosessi etenee avohuollosta sijaishuolloksi, mikäli lapsen huostaanotto nähdään tarpeellisena. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Yhteiskunta ottaa useiden ehtojen täytyttyä lastensuojelun keinoin vastuun lastensuojelun palveluita tarvitsevasta lapsesta. Lapsen verkosto täydentyy lastensuojelussa Heinon ja Johnsonin (2010, 9) mukaan ikään kuin yhteiskunnan sosiaalisella perheellä, joka muodostuu lapsen asioista vastaavasta sosiaalityöntekijästä ja mahdollisesta lastensuojelulaitosten henkilökunnasta tai sijaisperheestä. Lastensuojelun tavoitteena on paitsi turvata lapsen kehityksen ja kasvun vaarantumattomuus myös pitää huolta siitä, että lapsen näkökulma ja etu ovat kaiken toiminnan keskiössä. (Heino & Johnson 2010, 236, 267.)

Hoikkala ja Pösö (2020, 50) huomauttavat, ettei lapsen edun arvioiminen ole yksinkertaista tai kaavamaista. Jokaisen lapsen tilanne arvioidaan yksittäistapauksena perustuen kokonaisharkintaan. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus tehdä päätös lapsen asiassa huolimatta päätöksentekoon vaikuttavien kriteereiden laajuudesta ja arvosidonnaisuudesta. (emt., 47; Moring 2013, 218.) Huomattavaa myös on, että eri lapsia koskevat päätökset ovat yksilöllisiä (Hoikkala & Pösö 2020, 45) ja siten vertailukelvottomia toisiinsa nähden.

Lastensuojelun asiakasmäärien kasvusta kertovat osittain kasvaneet kustannukset. Esimerkiksi kodin ulkopuolisten sijoitusten kustannukset ovat kaksinkertaistuneet viimeisen 14 vuoden aikana. Poikkeuksen kiireellisten sijoitusten määrään teki koronapandemian aika kevään ja syksyn 2020 aikana, jolloin kodin ulkopuolisten sijoitusten määrä väheni. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten sijoitukset lastensuojelulaitoksiin ja perhehoitoon kustansivat Suomessa vuonna 2018 yhteensä 881 miljoonaa euroa. Lastensuojelun avohuollon kustannukset olivat vuonna 2018 noin 306 miljoonaa euroa ja asiakaskohtaiset kustannukset avohuollossa olivat keskimäärin 4000 euroa. Vuoden 2019 aikana Suomen suurimmissa kunnissa Helsingissä, Espoossa, Tampereella, Vantaalla, Oulussa ja Turussa sijoituskustannukset olivat keskimäärin 56 749 euroa yhtä sijoitettua lasta kohden. Yleisimpiä syitä kodin ulkopuolisten sijoitusten taustalla ovat talouteen liittyvät haasteet, päihde- ja mielenterveysongelmat, väkivalta, vanhempien vähäiset resurssit turvata lapsen kasvua ja kehitystä sekä terveydelliset haasteet. (Kestilä ym. 2012, 599; Kuusikko-työryhmä 2021, 17, 20.)

2.2 Jälkihuolto

Lastensuojelulain (2007/417) 75§ määrittää lastensuojelun asiakkaana olleen nuoren oikeuden jälkihuoltoon. Nuoren oikeus jälkihuoltoon muodostuu, mikäli lapsi tai nuori on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle katkeamattomasti vähintään puoli vuotta tai huostaanoton päätyttyä. Kunnan velvollisuus käynnistää ja järjestää jälkihuoltoa päättyy, kun nuoren sijoituksen ja lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä on kulunut viisi vuotta. (emt.; Kuusikko-työryhmä 2020, 43, 60.) Jälkihuollon vastaanottaminen on nuorelle vapaaehtoista (Lastensuojelun käsikirja 2021). Jälkihuollossa nuorelle tehdään Lastensuojelulain (2007/417) 30§:n ja 76§:n mukainen asiakassuunnitelma, johon kirjataan nuorta koskevat jälkihuoltotavoitteet. Lisäksi asiakassuunnitelmaan tulee kirjata nuorelle sekä hänen vanhemmilleen tai muille hänestä huolehtiville henkilöille toteutettava tuki. Jälkihuollon asiakasnuorelle on järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä tuettava asumisolojen puutteiden korjaantumisessa, mikäli niihin liittyvät seikat vaikeuttavat olennaisesti nuoren kuntoutumista. Nuoren jälkihuollosta vastaava sosiaalityöntekijä hallinnoi nuoren sijoituksen aikana kertyneitä itsenäistymisvaroja, jotka muodostuvat nuoren sijoituksen aikana hänen itsenäistymistään varten varatuista varoista. Itsenäistymisvaroiksi varataan vähintään 40 prosenttia nuoren kaikista sijoituksen aikaisista tuloista, saamisista ja korvauksista. Lastensuojelulain (2007/417) 77§:n mukaan itsenäistymisvaroilla tuetaan nuoren itsenäistymistä tai ne annetaan nuorelle jälkihuollon päättyessä.

Vuonna 2020 jälkihuollon asiakkaana oli Suomessa yhteensä 8133 nuorta, joista täysi-ikäisiä oli 85 prosenttia. Toistaiseksi jälkihuollon asiakasmäärät ovat kasvaneet maltillisesti vuoden 2020 alusta voimaan tulleen jälkihuoltoon oikeuttavan ikärajan noston jälkeen. Jälkihuollon tarjoamaan tukeen voi riippuen jälkihuoltoa toteuttavasta kunnasta kuulua vastuusosiaalityöntekijän lisäksi esimerkiksi sosiaaliohjaajan tuki ja muita palveluita. Vuonna 2020 Suomen kuuden suurimman kunnan Helsingin, Espoon, Tampereen, Vantaan, Oulun ja Turun jälkihuollon kustannukset olivat yhteensä 12 miljoonaa euroa. (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020, 12, 19, 38–40; Kuusikko-työryhmä 2020, 13, 23–24, 43, 57, 64–65, 68; Kuusikko-työryhmä 2021, 13, 49, 81, 85; Tilastoraportti 2020a, 13, 16; Tilastoraportti 2021, 16–17.)

Vaikka lastensuojelun kustannukset kasvavat, eivät sen laatu ja vaikuttavuus ole kohentuneet samaa tahtia. On selvää, että varhainen ongelmiin puuttuminen tuottaisi

kustannussäästöjä, kun kodin ulkopuolisilta sijoituksilta lastensuojelun raskaimpina ja viimeisimpinä toimenpiteinä välttyttäisiin. Lisäksi lastensuojelun palveluiden monialaiseen työhön panostaminen olisi yksi keino kustannusten hillitsemiseen. Myös jälkihuollon palveluihin panostaminen on nähty yhtenä lastensuojelun kokonaiskustannusten hillitsijänä. Jälkihuollon tulisi toteutua yksilöllisesti, joustavasti ja tavoitteellisesti. (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020, 12, 19, 38–40; Kuusikko-työryhmä 2020, 24.) Hermanson ja Sajaniemi (2018, 848) huomauttavat kaikkien nuorten tarvitsevan ikävaiheensa puolesta enemmän ymmärrystä, ohjausta ja välittämistä kuin nuoren käytöksen tai ulkoisen olemuksen perusteella voisi mahdollisesti automaattisesti olettaa. Kestilä ym. (2012, 616, 614) korostavat jälkihuollon merkitystä osana pitkäaikaisesti sijoitettuna olleiden nuorten tukea kohti aikuisuutta sekä nuorten oman vanhemmuuden rinnalla.

3 Vanhemmuus

Tässä luvussa käsittelen vanhemmuutta yleisesti eri tulokulmista. Käsittelyn aloittaa vanhemmuuden määrittäminen ympäristöstä ja biologiasta käsin. Tämän jälkeen tuon esiin perhepiirin käsitettä, yhteisöllistä sekä sosiaalista ja jaettua vanhemmuutta, jonka päätteeksi etenen vanhemmuuden tarkasteluun juridisesta eli oikeudellisesta näkökulmasta. Seuraavaksi tuon esiin vanhemmuuteen tiiviisti yhdistyvää kiintymyssuhdeteoriaa, hoivan ja vanhemmuuden investoinnin määritelmiä sekä sivuan kasvatusta osana vanhemmuuden toteutumista. Vanhemmuutta käsittelevän osion päättävät huomiot vanhemmuuteen sisältyvistä tunteista ja kokemuksista sekä vanhemmuuteen liittyvistä haasteista ja vanhemmuuden myöhentymisestä. Koska vanhemmuuden teoreettinen kenttä on laaja ja sen määrittämiseen liittyy runsaasti erilaisia näkökulmia, olen tässä tutkielmaraportissa pyrkinyt tarkastelemaan vanhemmuuden yleisempää kehystä erilaisista suunnista, jotka myös osittain lomittuvat keskenään. Lisäksi koska tutkielman lähtökohtana on tarkastella vanhemmuutta tutkielman kontekstiin nivoutuvien oletusten ja käsitysten rinnalla, en ole rajannut vanhemmuuden tarkastelua vain yksittäisiin teoreettisiin lähtökohtiin.

3.1 Vanhemmuuden teoriaa, määritelmiä ja käsitteistöä

Vanhemmuutta käsittelevät teoriat ja tutkimuskenttä muuttuvat nopeasti yhteiskunnan rakenteiden, arvojen ja niihin yhdistyvän perhekäsityksen mukana. Samalla käsitykset hyvästä ja oikeanlaisesta vanhemmuudesta yhdistyvät vallitsevaan perheideologiaan. Joidenkin käsitysten mukaan perheteoriat eivät ole kovin tieteellisiä tai käyttökelpoisia. Tämä siksi, että perhe on erityislaatuinen konteksti, jossa perhesuhteet heijastuvat ympäristön yleisistä sosiaalisista prosesseista. Näin ollen perheteoriat ovat melko kompleksinen kokonaisuus vailla yhtä määritelmää. Tästä johtuen nykyaikaisessa perhetutkimuksessa esimerkiksi perhepiirin käsite on keskeinen. (Bengtson & Acock & Allen & Dilworth-Anderson & Klein 2005, 10–12, 21; Dilworth-Anderson & Burton & Klein 2005, 47, 50.) Tarkastelen perhepiirin käsitettä tarkemmin edempänä.

Butlerin (2006, 81) ja Skeggsin (2014, 85) mukaan vanhemmuuskäsitysten rakentumiseen sosiaalisen ympäristön luomista normeista käsin liittyy tiiviisti vanhemmuuden määrittäminen biologisista lähtökohdista. Vanhemmuuden määrittäminen vain biologisin perustein tukee samalla heteronormatiivista vanhemmuuskäsitystä (Skeggs 2014, 85;

Moring 2013, 31; Vuori 2001, 89). Nieminen (2013, 203) huomauttaa, että biologisen vanhemmuuden sijaan olisi kuvaavampaa puhua geneettisestä vanhemmuudesta. Tämä osittain siksi, että esimerkiksi hedelmöityshoidot ovat yleistyneet viime vuosikymmeninä osana vanhemmuuden toteutumista. Arvion mukaan joka kymmenes lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoitojen avulla. (emt.; Räsänen 2020, 356.) Myös Foucault (1998, 75, 78, 80, 84) on yhdistänyt perhejärjestelmän ja sitä kautta vanhemmuuden toteutumisen liittyneen pitkälti syntyvyyden säännöstelyyn ja hedelmällisyyteen. Tämä siksi, että vanhemmuus ja perhejärjestelmä on aikaisemmin asetettu ikään kuin vastuunkantajiksi yhteiskunnan tilasta, kehityksestä ja uudistuvan työvoiman varmistamisesta (emt.). Tarkemmin vanhemmuudessa tapahtuneita yhteiskunnallisia muutoksia käsittelen edempänä omassa alaluvussaan.

Butlerin (2006, 25) näkemyksiin peilaten voidaan vanhemmuus ymmärtää sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä. Kuitenkaan ulkoapäin asetetut ja havaittavat kriteerit sekä lainsäädännön muodostamat perhemääritelmät eivät sinänsä kerro itse vanhemmuuden toteutumisesta, sen piirteistä tai perheenjäsenten välisistä suhteista. Vanhemmuudelle on ympäristön toimesta asetettu runsaasti roolikohtaisia odotuksia. Lisäksi ympäröivä kulttuuri vaikuttaa vahvasti niihin tapoihin, joilla lapsia hoidetaan ja kasvatetaan. (Heino & Johnson 2010, 30, 148.) Bernardes (1985, 194) huomauttaa, ettei ole olemassa yhtä ja oikeanlaista perhettä, vaan perhesuhteet sekä -mallit ovat moninaisia. Se, mikä koetaan hyväksyttäväksi vanhemmuudeksi, on Moringin (2013, 31, 70–71) mukaan määritelty pitkälti jo lainsäädännössä. Täyttääkseen hyväksyttävyyden kriteerit tulee vanhemmuus- ja perhemallin seurata Moringin (emt.) mukaan tiettyä rakennetta, ideologiaa ja normeja. Hyväksytyin vanhemmuusnormiston mukaan lapsi saa alkunsa heteroseksuaalisissa parisuhteissa olevien miehen ja naisen sukusoluista, perhe näyttää oikeanlaiselta ja on ikään kuin geneettisesti ehjä (emt., 71–72; Vuori 2001, 41, 43, 63, 89). Normien mukaista hyväksytyä vanhemmuuskäsitystä pidetään yllä asettamalla normien mukainen määritelmä etuoikeutetuksi, pyrkimällä toistamaan sitä sekä sulkemalla normeihin sitoutumattomat vanhemmuuskäsitykset hyväksytyin ulkopuolelle (Moring 2013, 31, 46).

Kuten edellä totesin, liittyy vanhemmuuden määritelmään vahvasti perhepiirin käsite. Dilworth-Anderson, Burton ja Klein (2005, 47) määrittelevät perhepiiriin kuuluvilla jäsenillä olevan jonkinlainen yhteys toisiinsa. Perhepiirin jäsenten välinen sidos toteutuu esimerkiksi siten, että sen jäsenet saavat tukea ja lohtua toisiltaan sekä aineksia oman identiteettinsä

rakentumiseen. Mäkelä ja Jantunen (2011, 73) huomauttavat lapsen olevan jo syntymästään asti osa perheyhteisöä. Perheyhteisö ja -piiri voivat muodostua erilaisista jäsenistä ja sisältää erilaisia rooleja, kuten useita äitejä ja isiä tai toteutuen sosiaalisena vanhemmuutena. Sosiaalista ja jaettua vanhemmuutta voidaan kuvata myös yhteisöllisenä vanhemmuutena, joka on muodostunut yhdeksi luonnolliseksi vanhemmuuden toteuttamisen tavaksi. Mäkelän ja Jantusen (emt., 76–77) mukaan yhteisöllisen vanhemmuuden positiiviset seuraukset liittyvät esimerkiksi lapsen stressin säätelykyvyn kehittymiseen. Castrenin (2014, 140–141, 222, 227) ja Vuoren (2001, 127) mukaan jaetun vanhemmuuden toteutuminen on ollut alun perin ratkaisu äitien vanhemmuuden tuen tarpeeseen ja nostanut samalla isyyden roolia vanhemmuuden toteuttamisessa. Mäkelä ja Jantunen (2011, 77) käyttävät tästä käsitettä yhteisökasvatus, joka on luonnollisesti yleisempää yhteisöllisissä kulttuureissa. Huomionarvoista myös on, että mahdollisimman heterogeeninen yhteisö on homogeenista kestävämpi ja vahvempi. Mäkelän ja Jantusen (emt., 80) mukaan lapsen kasvattaminen yhteisöllisyyteen on merkityksellistä sekä lapsen kehityksen että yhteisöjen itsensä kannalta. Lasta ympäröivän perhepiirin merkitys liittyy vahvasti myös edempänä käsiteltävään kiintymyssuhdeteoriaan.

Jaetulla vanhemmuudella on erityinen merkitys tarkasteltaessa lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuutta. Tämä siksi, että lastensuojelun toimesta pitkäaikaisesti sijoitettujen nuorten kasvatuksesta ovat usein vastanneet lukuisat eri aikuiset. Lisäksi asiakasnuorten biologiset vanhemmat on voitu korvata ainakin osittain yhteiskunnan sosiaalisella perheellä. (Heino & Johnson 2010, 236, 267.) Tähän nojaten näkemys vanhemmuuden toteutumisesta biologisena ja ydinperhemallin mukaisena olisi olennaista laajentaa moninaisemman perhemallin ja vanhemmuuden mukaiseksi. Tarkasteltaessa lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuutta tulee huomioida myös asiakasnuorten omat kokemukset heihin suuntautuneesta vanhemmuudesta, sillä Heinin ja Johnsonin (2010, 259) mukaan vanhemmuusmalli periytyy sukupolvelta toiselle. Jaettua vanhemmuutta ja lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuutta käsittelen lisää edempänä omassa alaluvussa.

Vanhemmuuden juridinen eli oikeudellinen määrittäminen pohjaa vallitsevaan lainsäädäntöön. Usein biologinen ja sosiaalinen vanhemmuus ovat yhteydessä oikeudelliseen vanhemmuuteen, mutta tämä ei ole lainkaan välttämättömyys. Adoptio eli lapseksiottaminen on yksi esimerkki tästä. Adoptiossa oikeudellinen vanhemmuus määrittyy

tuomioistuimen päätöksen perusteella. Adoption funktiona on edistää lapsen parhaan toteutumisen vahvistamalla oikeudellisella vanhemmuudella lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Oikeudellinen vanhemmuus käsittää lapsen näkökulmasta lapsen sukunimen asettumisen, vanhemmalta saatavan elatuksen ja huollon, vanhemman luona asumisen ja oikeuden tavata vanhempaa, mikäli lapsi ei asu vanhempansa kanssa. (Salminen 2006, 83, 90.) Isä saa automaattisesti oikeudellisen vanhemmuuden, mikäli lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Oikeudellinen äitiys taas määrittyy suoraan raskauden ja synnytyksen perusteiden huolimatta lapsen geneettisestä vanhemmasta. (emt., 83–84.) Juridinen näkökulma liittyy oleellisesti myös lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tai nuoren huoltoon, mikäli lapsi on otettu huostaan lastensuojelun toimesta. Tällöin lapsen sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on Lastensuojelulain 45§:n mukaan oikeus päättää lapsen sijainnista, hoidosta, kasvatuksesta, tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta sekä muusta huolenpidosta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi myös päättää lapsen ja vanhempien välisen yhteydenpidon rajoituksista pyrkimällä kuitenkin yhteistoimintaan lapsen, vanhempien tai huoltajan kanssa pitäen lapsen etu kaiken toiminnan keskiössä. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Kiintymyssuhdeteoriassa on vankka yhteys ja paikkansa osana vanhemmuuden teoreettista kenttää. Heino ja Johnson (2010, 30, 148) asettavat kiintymyssuhteen vanhemmuuden sekä vanhemman ja lapsen välisen suhteen rakentumisen keskiöön. Vanhemmuuteen liittyvät kiintymyssuhdeteorian mukaan tiiviisti käsitteet luottamus, epäluottamus, turvallisuus ja turvattomuus, jotka rakentuvat vanhemman ja lapsen vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa (Korhonen & Perho 2014, 48–49; Halonen & Sassi 2020, 93). Lapsi tarvitsee ympärilleen erilaisia aikuisia kiintymyksen kehittymiseksi. Aitouden ja välittömyyden kehittymisen taustalla on Mäkelän ja Jantusen (2011, 70–71) mukaan lapsen kokemus turvallisuudesta, jonka ytimessä on lapsen kuulluksi tuleminen (emt., 73–74, 77, 79). Vanhemman ja lapsesta huolta pitävän aikuisen sensitiivisyys, kyky reagoida lapsen viesteihin ja läheisyyden tarpeeseen, johdonmukaisuus, ennakoivuus sekä sopivuus tuottavat turvallisuutta lapsen kiintymyssuhteeseen ja tukevat lapsen tunnesäätelykyvyn kehitystä. Kiintymyssuhdeteoria korostaa erityisesti lapsen ensimmäisten vuorovaikutussuhteiden merkitystä. Kiintymyssuhde vanhemman ja lapsen välillä ei kuitenkaan ole välttämättä automaattinen. (emt., 74–76; Korhonen & Perho 2014, 48–49; Rotkirch 2014, 222; Halonen & Sassi 2020, 93–94.)

Vanhemmuutta on kiintymyssuhdeteorian myötä kuvattu myös evolutiivisilla käsitteillä liittyen hoivan toteuttamiseen. Kiintymyssuhdeteorian ja aivotutkimuksen myötä kiintymyksen ja hoivan antamisen tapojen on havaittu toimivan eri henkilöillä eri tavoin. Naisten aivoissa on enemmän hermosoluja hoivaa tuottavissa järjestelmissä kuin miehillä ja hermosolut kasvavat raskauden aikana. Fyysisen kontaktin toteutumisen sekä vuorovaikutuksen tuloksena miehillä ja naisilla on todettu olevan saman verran ”hoivasoluja”. Mies tarvitsee siis lapsen konkreettista hoivaamista ja esimerkiksi sylissä pitämistä hoivavietin syntymiseksi. (Fraser 1997, 176; Larossa & Simonds & Reitzes 2005, 429.) Miesten fyysinen etäisyys lapsiin voi näin ollen etäännyttää isät helpommin lapsista, kun taas naisilla hoivavietti säilyy etäisyydestä huolimatta. Malmin ja Ernon (2012, 95–87) huomioon nojaten miesten kasvava etäisyys lapsiin esimerkiksi vanhempien välisissä erotilanteissa on selkeä riski miespuolisen vanhemman ja lapsen välisen suhteen kannalta. Lisäksi miesten käyttäytymiseen voi vaikuttaa geneettisestä näkökulmasta tarkasteltuna epävarmuus lapsen biologisuudesta itselle. (Rotkirch 2014, 229.) Moring (2013, 99) toteaa isyyden rakentuvan vasta lapsen ja isän yhdessä vietetyn ajan myötä. Tarkemmin isyyttä pohdin edempänä osana vanhemmuuden diskurssijaottelua.

Investointi on yksi vanhemmuuteen liittyvä evolutiivinen käsite. Vanhemmuuden investointi merkitsee Rotkirchn (2014, 216, 222, 227) sekä Fromhagen ja Jennionsin (2016, 2) mukaan niitä resursseja, joita vanhempi tai lapsen muu hoivaaja käyttää vanhemmuuden toteuttamiseksi. Vanhemman lapseen käyttämä aika, hoiva ja vaiva ovat resurssia, joka on samalla pois perheen muilta mahdollisilta jäseniltä. Vanhemmuuden investointi voimistaa parhaimmillaan kiintymyssuhdetta lapsen ja vanhemman välillä. (Rotkirch 2014, 216, 222, 227.) Fromhagen ja Jennionsin (2016, 2) mukaan suurempi vanhemmuuden investointi toteutuu usein naisten toimesta äitiyden kautta. Tämä lisää isinä olevien miesten valinnan mahdollisuuksia siinä, kuinka omaa isyyttä ja vanhemmuutta toteutetaan (emt.).

Vaikka kaikissa ihmisissä on olemassa vanhemmuuden toteuttamiseen tarvittavia ”hoivageenejä”, ei vanhemmuus ole luontaista ja onnistu eri ihmisiltä yhtä lailla. Tämä siksi, että hoivavietti heijastuu myös ihmisen sosiaalisesta ympäristöstä. Tietynlainen genetiikka tukee hoivan syntymistä, mutta sosiaaliset normit ja ympäristö joko tukevat tai estävät sitä. (Rotkirch 2014, 222, 233–234; Hermanson & Sajaniemi 2018, 843, 847.) Butler (2006, 30) huomauttaa sosiaalisiin normeihin liittyvän myös piirre sulkea ulos ja kontrolloida normeista poikkeavia. Vuoren (2001, 42) mukaan juuri tietynlaisesta äidistä ja isästä sekä heidän

lapsistaan muodostuvasta ydinperhemallista poikkeaminen on arvoitettu poikkeavaksi ja ongelmalliseksi. Huolimatta sosiaalisten normien taipumuksesta rajoittaa ja sulkea ulos, voi sosiaalinen ympäristö myös tukea hoivavietin syntymistä edesauttamalla lapsen kasvua tasapainoisessa ympäristössä ja ehkäisemällä traumaattisten kokemusten syntymistä. (Mäkelä & Jantunen 2011, 76; Castren 2014, 156.) Traumaattiset kokemukset liittyvät vahvasti lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoriin, sillä pitkäaikainen kodin ulkopuolelle sijoittaminen on aina traumaattinen kokemus. Toisaalta lapsen sijoituksen taustalla voivat myös olla traumatisoivat elinolot ja kokemukset. Kestilän ym. (2012, 599–600, 614) mukaan lastensuojelun asiakasnuorten traumaattiset kokemukset voivat edellyttää pitkäjänteistä hoitoa tai johtaa heikompaan pärjäämiseen aikuisuudessa. (emt.; Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020, 28, 30.)

Vanhemmuus voidaan määrittää myös keinoksi toteuttaa lapsen suuntautunutta kasvatusta. Kasvatuksen vaikutteet välittyvät Pulkkisen (1996, 37) mukaan vanhemman toimesta lapsen suuntaan sekä tarkoituksellisesti että tarkoituksetta. Jokaisella vanhemmalla on oma käsityksensä oikeanlaisesta ja hyvästä vanhemmuudesta sekä näin ollen myös omanlaiset kasvatustavat. Mäkelän ja Jantusen (2011, 70) mukaan yksi vanhemmuuden tärkeimmistä tehtävistä on auttaa lapsessa jo lähtökohtaisesti olevaa välittömyyttä ja aitoutta kehittymään erilaisiksi kyvyiksi sekä taidoiksi. Ihmisessä on Mäkelän ja Jantusen (emt., 71–72, 74, 77) mukaan olemassa synnynnäinen sosiaalisuus, halu vuorovaikutukseen ja moraalit, joita vanhemman tulee kasvatuksen keinoin tukea. Kasvatus on lapsen oikeus ja aikuisen velvollisuus (emt., 70).

Vanhemmuus kattaa laajasti yhtä aikaa sekä emotionaalisia, fyysisiä että lapsen sosiaalisia tarpeita. Vanhemmuus voi sisältää samanaikaisesti iloa, merkityksellisyyttä, huolia ja stressiä. Korvelan ja Rönkän (2014, 206, 208) mukaan vanhemmuuteen liittyvät tunteet ja kokemus vanhemmuudesta voivat myös vaihdella merkittävästi ja ennakoimattomasti. Mäkelä ja Jantunen (2011, 70) huomauttavat lapsella olevan erityinen taito aistia ympärillä olevien ihmisten mielentiloja. Näin ollen vanhemmuuteen nivoutuvat tunteet ovat keskeisiä tarkastelun kohteita vanhemmuuskysymyksissä. Vanhemmuuden toteuttamiseen liittyvän hoivan edellytyksenä on vanhempien empatiakyky ja vastuullisuuden tunne lasta kohtaan. Hoivaava vanhemmuus on Rotkirchn (2014, 222) mukaan keskeinen tekijä lasten kasvattamisessa. Mäkelän ja Jantusen (2011, 74) myös huomauttavat, että vain aikuinen voi täyttää lapsen hoivan ja huolenpidon tarpeen. Huomattavaa myös on, ettei hoivan ja

huolenpidon kokemus eroa lapselle riippuen sen toteuttajasta. Näin ollen jokainen aikuinen lapsen ympärillä voi ja tulee sitä toteuttaa. (Mäkelä & Jantunen 2011, 79.)

Tanskanen, Danielsbacka ja Jokela (2010, 128) tuovat esiin isovanhempien, eli ihmissuhdeverkoston merkityksen osana vanhemmuuden investointia. Esimerkiksi juuri isovanhemmat tai muu tukiverkosto voivat olla tärkeä resurssi osana vanhemmuuden toteutumista. Rotkirch, Tammisalo, Miettinen ja Berg (2017, 49) mainitsevat yhdeksi vanhemmuuden haasteista sen, etteivät nuoret usein kohtaa vanhempaan sukupolveen kuuluvia eivätkä lapsiperheet kohtaa nuoria. Sukupolvien kohtaamattomuus, mahdolliset kasaantuvat taloushaasteet sekä haasteet työn ja koulutuksen suhteen yksilö- ja perhetasolla vievät mahdollisuuksia vanhemmuuden toteutumisesta. Työelämän edellytykset, vapaa-ajan muutokset sekä yksilökeskeisyys asettavat myös omat edellytyksensä vanhemmuudelle. (Pulkkinen 2002, 106; Heino & Johnson 2010, 163, 238, 254; Kestilä ym. 2012, 599.) Sihvonen (2008, 170) taas kuvaa hyväksyttäväksi määritetyn vanhemmuuden haasteiksi sen kompleksisuuden ja asiantuntijatietoon pohjautuvan velvoitteisuuden erilaisia uhkia, huolta ja pelkoja sisältävässä yhteiskunnassa. Vastuulliseen vanhemmuuteen kuuluu keskeisesti myös asiantuntijatiedon huomioiminen, sillä kukaan vanhempi ei Sihvosen (emt., 177) mukaan voi tavoittaa kaikkea vanhemmuudelta edellytettävää tietoa. Erilaiset haasteet ja puutteet vanhemmuudessa ovat yksi merkittävimmistä tekijöistä lasten pitkäaikaisten, kodin ulkopuolisten sijoitusten taustalla. (Pulkkinen 2002, 106; Heino & Johnson 2010, 163, 238, 254; Kestilä ym. 2012, 599; Myllyniemi 2008, 23.) Näin ollen vanhemmuus teemana on keskeinen tutkimusaihe erityisesti lastensuojelun kontekstissa.

3.2 Vanhemmuuden diskurssit

Diskursiivisella muodostelmalla tarkoitetaan rakenteita, jotka määrittävät vallitsevan ajan sosiaalisia käytänteitä. Nämä rakenteet synnyttävät tilaa, jossa eri objektien ja subjektien muotoutuminen, muuttuminen ja vakiintuminen mahdollistuvat. (Törrönen 2004, 41.) Diskursiivisen muodostelman käsite mahdollistaa esimerkiksi erilaisten keskustelujen käsittelyn ja tutkimisen sen hetkellisen ajankuvan sosiaalisten käytäntöjen ohjaavuuden ja säätelevyyden ymmärryksestä käsin (emt., 42). Vanhemmuus on Heinin ja Johnsonin (2010, 30, 148) mukaan yksi mielekäs diskursiivisen tutkimuksen kohde, sillä sosiaalinen ympäristö ja kulttuuri kietoutuvat vahvasti vanhemmuuteen. Ympäristö ja kulttuuri asettavat

vanhemmuudelle normistoja, tapoja ja sääntöjä. Moringin (2013, 25–26) toteaa diskurssien rakentuvan yhteiskunnallisten keskustelujen seurauksena. Kulttuuriset diskurssit ohjaavat ihmisten valintoja tietyntylaisille reiteille ja vaikuttavat siten elämäntapoihin. Vanhemmuuden diskurssit ovat näin ollen yksi soveltuva tapa tarkastella vanhemmuuden rakentumista. (Moring 2013, 45.)

Vanhemmuuden diskursseja on tunnistettu useita erilaisia, joista ensimmäiseksi Kelhä (2009, 10), Moring (2013, 78, 90, 151–152) ja Vuori (2001, 355) ovat määrittäneet äitiyden diskurssin. Skeggs (2014, 49) kutsuu tätä äitiyttä ja vastuullisuutta korostavaksi hoivadiskurssiksi. Äitiyden hoivadiskurssissa vanhemmuus toteutuu äidin roolissa feminiinisenä hoivaajana, lapsen synnyttäjänä sekä ensisijaisena kasvattajana. Äitiyden hoivadiskurssissa vanhemmuus toteutuu optimaalisimmillaan perheen yhdessäolossa ja yhteisessä kodissa. Äitiyden hoivadiskurssi käsittää äidin kodin ulkopuolisen palkkatyön sosiaalisesti ongelmaksi. (emt.; Moring 2013, 91, 152; Vuori 2001, 42.) Diskurssi painottuu osana vanhemmuuden toteutumista erityisesti lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana (Moring 2013, 78). Räsänen (2020, 35–39) mukaan äitiyden hoivadiskurssi näyttäytyy tietyissä kulttuureissa ainoana naiseuden olemisen tapana, jolloin nainen voi vain äitiyden toteutumisen myötä saada arvostusta perheeltään ja yhteisöltään.

Toinen vanhemmuuden diskurssi kuvaa Moringin (2013, 78) mukaan jaettua vanhemmuutta, jossa äitiys ja kotityöt nähdään rajoittavina tekijöinä suhteessa naisen toimintamahdollisuuksiin. Diskurssin mukaisesti äidin palkkatyö nähdään merkittävänä osana naisen itsenäisyyden toteutumista. Jaettu vanhemmuus edistää miehen roolia vanhemmuuden toteuttamisessa ja isällä nähdään olevan yhtäläiset kyvyt vanhemmuuteen toimiessaan äidin rinnalla. (Kelhä 2009, 64; Böök 2001, 12, 18–19; Moring 2013, 78, 81; Vuori 2001, 127, 165.) Jaetun vanhemmuuden diskurssi ymmärtää vanhemmuuteen kuuluvien vastuiden, ilojen ja surujen jakautuvan tasavertaisesti kaikkien vanhempien kesken. Jaettu vanhemmuus käsittää näin ollen vanhemmuuden voivan toteutua useiden vanhempien toimesta sukupuolirooleihin sitoutumatta. (Moring 2013, 78, 81.) Vuoren (2001, 136, 148, 150–151) mukaan jaetun vanhemmuuden on usein havaittu toteutuvan perheen keskinäisen ratkaisun myötä ja asettuvan vanhemmuuden toteutumisen ihanteeksi. Usein äitiyden hoivadiskurssi kuitenkin sijoittuu jaetun vanhemmuuden edelle.

Kolmas vanhemmuuden diskurssi kuvaa kadoksissa olevaa vanhemmuutta. Tällöin lapsen kasvatusvastuu on siirtynyt perhepiirin ulkopuolelle, vanhemman minäkeskeisyys ja urakeskeisyys korostuvat ja lapselle annettu aika on vähäistä. Kadoksissa oleva vanhemmuusdiskurssi on yhteydessä myöhennettyyn vanhemmuuteen eli vanhemmuuden lykkäämiseen. Erityisesti naisten kohdalle on asetettu vaatimus vanhemmuuden oikea-aikaisuudesta iän mukaan. (Kelhä 2009, 11; Böök 2001, 13.) Moring (2013, 85) huomauttaa, että Suomessa äidin passiivisuus vanhemmuuden toteuttamisessa koetaan edelleen ehdottoman kielteisenä. Näin ollen äidin vähäinen osallistuminen vanhemmuuden toteuttamiseen voi olla selkeäksi koettu rajapinta määriteltäessä kadoksissa olevaa vanhemmuutta. Sihvosen (2008, 171–172) mukaan kadoksissa oleva vanhemmuus ilmenee erityisesti median vanhemmuuteen välittämien pelkojen kautta, jotka tuottavat käsitystä lasten ja nuorten hyvinvointiin kohdistuvasta uhasta ohentuneen vanhemmuuden myötä. Sihvonen (emt., 175) tuo esiin ratkaisuksi kadoksissa olevaan vanhemmuuteen ajan antamisen lapselle ja rajojen asettamisen. Rajojen asettamiseen sisältyy samalla vanhemmuuden dilemma, sillä siihen kuuluvat keskeisesti käsitteet vastuu ja vanhemman eräänlainen auktoritaarisuus suhteessa lapseen (emt., 176). Vuori (2001, 357) huomauttaa, että usein isyydeltä odotetaan vanhemmuudesta nauttimista vastuun kantamisen sijaan.

Neljänneksi vanhemmuuden diskurssiksi voidaan eriyttää vanhemmuus, jonka keskiössä ovat lapsen tarpeet. Vanhemmuuden rakentuessa ensisijaisesti lapsen tarpeiden mukaisesti voi kuka tahansa lapsen ympärillä oleva aikuinen olla soveltuva vanhemmuuden toteuttaja. Vanhemmuus ymmärretään tällöin erilaisina taitoina ja sosiaalisena vaikutusvaltana. Tämä merkitsee sitä, että käytännössä vain sosiaalisessa hierarkiassa korkeammalla olevien ihmisten on mahdollista toteuttaa vanhemmuutta ja vastata oletetun riittävällä tavalla lapsen tarpeisiin ja vanhemmuuden odotuksiin. Kelhä (2009, 42) huomauttaa, ettei kaikilla ole mahdollisuuksia saada käyttöönsä tarpeellisia vanhemmuudelta edellytettäviä resursseja ja taitoja.

Viidenneksi vanhemmuuden diskurssiksi määrittänyt Sihvosen (2008, 177) kuvaama emotionaalisen vanhemmuuden diskurssi. Emotionaalisen vanhemmuuden diskurssia tarjotaan yhdeksi ratkaisuksi vastuullisen ja aktiivisen vanhemmuuden nostamiseksi sekä luottamuksen yhdistämiseksi osaksi vanhemmuutta. Emotionaalisen vanhemmuuden diskurssi korostaa vanhemman psyykkis-emotionaaliseen itsetutkiskeluun ja omaan muutokseen tähtäämistä sekä asiantuntijoihin tukeutumista. Emotionaalisen

vanhemmuuden diskurssissa vanhemmuuden taustalla on ymmärrys vanhemmuuden sisäisestä ja toiminnallisesta haavoittuvuudesta. Tunnekorostuneisuus ja emootioiden tarkastelu tukevat Sihvosen (2008, 177, 184) mukaan vanhemmuuden ja luottamuksen käsitteiden yhteyttä. Emotionaalinen vanhemmuusdiskurssi käsittää onnistuneen vanhemmuuden olevan riippuvainen vanhemman sisäisistä aineksista, halusta ja osaamisesta. (emt.)

Vanhemmuuden diskursseissa on Kelhän (2009, 10) ja Moringin (2013, 79) mukaan havaittavissa vanhemmuuden sukupuolittunut työnjako toteutuen pitkälti miesten ja naisten välisinä jakoina. Äitiys asettuu Vuoren (2001, 155, 157, 357) mukaan vanhemmuuden diskursseissa isyyden edelle ja isien vanhemmuus toteutuu lähinnä äidin pyynnöstä tai kehotuksesta. Böök (2001, 20) ja Vuori (2001, 356) pohtivat isyyden roolin vahvistumisen osana vanhemmuuden toteuttamista jopa uhkaavan äitiyden asemaa. Malmi ja Erno (2012, 95–87) tuovat esiin isyyden aseman suhteessa äitiyteen nousevan esiin erityisesti vanhempien välisissä erotilanteissa. Tanskanen ym. (2010, 121–121) huomauttavat isyyden sisältävän jo lähtökohtaisesti epävarmuutta koskien lapsen biologista perinnöllisyyttä itselle. Tanskasen ym. (emt., 122) mukaan moderneissa länsimaissa noin 2–3 prosenttia isyyttä toteuttavista eivät ole lastensa biologisia vanhempia. Lisäksi Räsänen (2020, 352, 356) huomauttaa, ettei tahattomasti lapsettomaksi jääneitä miehiä myöskään juuri huomioida osana vanhemmuuskeskustelua.

Butler (2006, 21), Fraser (1997, 41–42), Moring (2013, 11) ja Vuori (2001, 159) toteavat moninaisemman vanhemmuuden yleistyneen normatiivisen ja sukupuolittuneen vanhemmuuskäsityksen ajauduttua muutokseen. Lehtosen (2004, 151, 156) mukaan sukupuolten väliset jaot ja merkitykset on usein jaoteltu niin, että naiseus merkitsee yhtä kuin äitiyttä ja mieheys isyyttä. Isyys kuitenkin yhdistyy Lehtosen (emt.) mukaan miehenä olemiseen harvemmin, kuin äitiys naiseuteen. Vuoren (2001, 70) huomion mukaan mieheksi kehittyminen taas voi tulla näkyväksi juuri isyyteen kasvun kautta. Kysymys vanhemmuudesta onkin yhtäaikaaisesti kysymys sukupuolesta (emt., 356).

3.3 Vanhemmuuden ajallinen muutos

Vanhemmuuskäsityksiin ja vanhemmuuden määritelmiin liittyvät muutokset ovat olleet suuria ajallisesti verrattain. Vanhemmuuden muutokset ovat liittyneet tiivistä esimerkiksi

käsityksiin avioliitosta ja sukupuolesta. Lisäksi muutos on ollut vahvasti yhteydessä tasa-arvo kysymyksiin ja yhteiskunnan muutoksiin, joiden rinnalla myös lastensuojelu on kehittynyt osana sosiaalihuoltojärjestelmää. (Foucault 1998, 84; Nieminen 2013, 312; Pulma 1987, 247.) 1870-luvulla Suomessa teollistuminen ja kaupungistuminen johtivat lastensuojelun kehittämiseen erityisesti kaupungeissa, joissa haasteensa lasten hyvinvoinnin ja kasvun näkökulmista toivat asumiseen, palkkaukseen, hygieniaan, alkoholin käyttöön, prostituutioon, taloudelliseen epävarmuuteen ja pitkiin työpäiviin liittyvät seuraukset. Lisäksi eri yhteiskuntaluokkien välillä vallitsi erilaiset käsitykset lasten kasvatuksesta ja kasvatuksellisten puutteiden nähtiin olevan seurausta yhteiskunnan muuttumisesta. Pulman (1987, 64–65, 108) mukaan lastensuojelun, tällöin suojelukasvatukseksi kutsuttujen toimien piiriin päätyneen syytä olivat esimerkiksi vanhemman paheellisuus ja kykenemättömyys kasvatukseen. (emt.; Pulma 1994, 63-64.) Vuoren (2011, 21) mukaan näkemys perheestä kasvattajana ja samalla kasvatuksen kohteena olevana yksikkönä asetettiin tällöin modernin yhteiskunnan rakentumisen keskiöön.

Vielä 1920-luvulla aviottomuus oli moraalisesti tuomittavaa ja häpeällistä. Aviottomien lasten määrä oli lastensuojelun tuen piirissä suuri. Samalla lastenkotien perustaminen yleistyi vallitsevan yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen vuoksi. (Nieminen 2013, 312; Pulma 1987, 73–74; Pulma 1994, 180.) Sota-ajan jälkeen syntyvyys kohosi saaden yhteiskunnassa aikaan eräänlaisen ”*vauvaboomin*”. Tällöin nuori vanhemmuus oli tavallista ja vanhemmaksi tultiin pääasiassa alle 30-vuotiaana. (Rotkirch ym. 2017, 12, 18; Satka 1994, 301, 320.) Rotkirchn ym. (2017, 12, 18) mukaan nuori vanhemmuus on ollut Suomessa aina hieman muuta Eurooppaa yleisempää. Aikaisemmin nuorten vastuuttaminen ja osallistuminen toimintaan yhteiskunnan hyväksi on nähty tavanomaisena eikä nuoruutta ikäkautena ole juuri erotettu aikuisuudesta. Vielä 1960-luvulla oli tavanomaista, että 21-vuotias nuori nainen odotti ensimmäistä lastaan, oli valmistunut koulutuksesta ja sitoutunut joko työelämään tai kotiäitiyteen. (Arnett 2014, 1; Rotkirch ym. 2017, 17–18; Vuori 2001, 30.) Nuorten vanhemmuutta käsittelemme tarkemmin edempänä omassa alaluvussaan. Sosiaalipoliittikka kehittyi, valtion rooli vahvistui ja lastensuojelulaki todentui osana huoltolakikokonaisuutta (Pulma 1987, 198, 201; Urponen 1994, 180, 195).

1960-luvulta alkaen yhteiskunnassa syntyi ”*yhden asian liikkeiksi*” kutsuttuja poliittisia liikehdintöjä, joiden pyrkimyksenä oli vaikuttaa erilaisiin yhteiskunnallisiin ongelmakohtiin.

Yksi liikkeistä kiinnitti huomionsa avioliiton ulkopuolella syntyneisiin lapsiin ja pyrki siten vaikuttamaan ihmisoikeuksien vahvistumiseen. Ennen tätä olivat avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset leimautuneet negatiivisesti ja ei-toivotuiksi, koska lasten äitien katsottiin toimineen epäsiveellisesti. Lastensuojelulainsäädännön muutokset olivat jälleen väistämättömiä yhteiskunnan muutosten ja muun sosiaalihuollon kehityksen rinnalla. (Nieminen 2013, 312–313; Pulma 1987, 216.) Samaan aikaan tasa-arvo- ja naisliikkeet nostivat esiin vanhemmuuteen ja sukupuolikysymyksiin liittyvää keskustelua, jonka myötä isyyden osallisuus vanhemmuuden toteuttamisessa lisääntyi (Vuori 2001, 30). Huttusen (1994, 48; 2001, 163–164) huomioiden mukaan tulisi tarkasteltaessa isyyden muutosta kohdistaa huomio yleisemmin mieheyskäsityksen muutokseen. Sosiologinen tutkimus kiinnittikin 1960-luvulla huomion sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen. Tällöin ymmärrettiin, että sukupuoliroolien yhteiskunnallinen päivittäminen olisi hyödyllistä sekä miesten että naisten kannalta. Tämän sukupuolten tasa-arvopyrkimykseksi kutsutun vaiheen myötä sukupuoliroolit uudistuivat ja laajenivat toimimaan osana perhe-, työ- ja yhteiskunnallisia konteksteja. Ennen tätä naisten paikka oli ymmärretty sijoittuvaksi koteihin äitiytenä perheen asioiden äärelle. (Nieminen 2013, 76.) Vuoren (2001, 29) mukaan Suomessa kotiäitiys ei kuitenkaan ole koskaan ollut yhtä yleistä, kuin muualla Euroopassa tai Pohjoismaissa.

1970-luvulla perheitä koskevaa lainsäädäntöä muutettiin sukupuolten tasa-arvopyrkimyksen seurauksena. Samalla lasten oikeudet nousivat esiin esimerkiksi isyyslain ja elatusta koskevan lainsäädännön myötä. Ennen isyyslakia vastuu isyyden tunnustamisesta perustui isän haluun tunnustaa isyytensä. Käytännössä isyys merkitsi elatusvelvollisuutta, eli perheen taloudellista tukemista. (Ojala 2001, 21; Nieminen 2013, 76.) Lastensuojelussa huomio kohdistui lasten kasvuolojen parantamiseen sen sijaan, että lapsen sijoittaminen lastensuojelun toimenä olisi nähty ensisijaiseksi (Pulma 1987, 220). 1980-luvulla vastuu lapsesta alkoi määrittyä lainsäädännön uudistumisen myötä kuuluvaksi molemmille vanhemmille ja yhteishuoltajuus yleistyi. Samalla isien yksinhuoltajuus väheni ja äitien päävastuu vanhemmuuden toteuttamisessa vahvistui. Samaan aikaan lastensuojelulain muutokset korostivat lapsen itsemääräämisoikeutta ja lapsen edun huomioimista. (Nieminen 2013, 78; Moring 2013, 219; Satka 1994, 255; Vuori 2001, 31.)

2000-luvun alussa hyväksytty laki samaa sukupuolta olevien rekisteröidystä parisuhteesta oli askel kohti moninaisempaa, yhteiskunnallisesti ymmärrettyä vanhemmuutta (Moring 2013, 127). Edempänä osana vanhemmuuden käsittelyä olen tarkastellut Mäkelän ja

Jantusen (2011, 76–77, 80) sekä Castrenin (2014, 140–141, 222, 227) huomioihin nojaten jaettua ja yhteistöllistä vanhemmuutta, näiden merkityksiä lapsen kehitykselle ja mahdollisuuksia vanhemmuuden tuelle. Viime vuosina ovat aikaisemmin toisistaan eriytetyt äitiys- ja isyyskeskustelut alkaneet muuttua yhteiseksi vanhemmuuskeskusteluksi myös lainsäädännöllisesti. Muutoksen taustalla on ollut erityisesti muutos koskien sukupuolittunutta vanhemmuuskäsitystä. (OM 2015, 11, 14.) Moring (2013, 18) kuitenkin huomauttaa vanhemmuutta koskevan lainsäädännön olevan edelleen vain muodollisesti tasa-arvoinen. Tämä siksi, että perinteiseksi katsottava sukupuolittunut, heteronormatiivinen ja ydinperhemallin mukaisesti toteutuva vanhemmuus on edelleen oikeudellisesti paremmassa asemassa verrattuna monimuotoisiin vanhemmuusmalleihin. Myös Lehtonen (2004, 151) huomauttaa ydinperhemallin olevan asetettu ikään kuin tavoitteeksi ja takeeksi onnellisuudesta. 2000-luvulla tullut kaikille tasavertainen adoptio-oikeus on kuitenkin tuonut hieman edistystä tähän (emt.).

Vanhemmuuden muutokseen ja myöhentymiseen ovat viimeisimpien vuosikymmenien aikana vaikuttaneet myös työn ja elämäntyylien moninaistuminen runsaampien vaihtoehtoina ja mahdollisuuksina. Samalla vaihtoehtojen voidaan nähdä asettavan rajoituksia vanhemmaksi tulemiselle. Vanhemmuutta lykätään ja harkitaan erityisesti taloudellisesti haastavissa tilanteissa ja työllistymisen ollessa epävarmaa. (Pulkkinen 2002, 106; Castren 2014, 157; Rotkirch 2014, 233; Rotkirch ym. 2017, 23, 79; Vikat 2004, 29; Räsänen 2020, 352.) Talous- ja työtilanteen yhteydestä vanhemmuuden myöhentymiselle kertoo myös Myllyniemen (2008, 23) huomio siitä, että erityisesti varhaislapsuuteen ajoittuvalla köyhyydellä on todettu olevan negatiivinen yhteys esimerkiksi lapsen sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Lisäksi vanhemman stressioireet ovat yleisimpiä taloushaasteita kokevissa lapsiperheissä (emt.).

Myös arvot, asenteet ja yhteiskuntarakenteen muutokset liittyvät Vikatin (2004, 29, 38) mukaan vanhemmuuden myöhentymiseen. Räsänen (2020, 351–352) huomauttaa vanhemmuuden lykkääntymiseen voivan vaikuttaa myös sopivan kumppanin puute. Suomessa yli 35-vuotiasta naisista 27 prosenttia ja miehistä 40 prosenttia on lapsettomia joko omavalintaisesti tai tahattomasti (emt.). Korhosen ja Perhon (2014, 54) mukaan lasten saaminen myös nuorten ikäryhmässä on vähentynyt. Poikkeuksen tähän tuovat lastensuojelun toimien piirissä olleet asiakasnuoret, joiden vanhemmuuden on todettu alkavan muita ikätovereitaan aikaisemmin ja olevan yleisempää (Vinnerljung ym. 2007, 106,

109–111; Heino ja Johnson 2010, 279). Suomessa vuonna 2020 kaikista synnyttäneistä henkilöistä alle 20-vuotiaita oli yhteensä 1,2 prosenttia (Perinataalilasto 2020).

3.4 Nuorten vanhemmuus

Nuoruuden määritelmä ei ole tarkkarajainen. Pulkkinen (2002, 105) käyttää 15–22 vuotiaisiin kuuluvista käsitteitä varhainen ja myöhempi nuoruusikä sekä varhainen aikuisikä. Lastensuojelulaki määrittää lapsiksi alle 18-vuotiaat ja nuoriksi 18–24-vuotiaat (Tilastoraportti 2021, 26). Korhonen ja Perho (2014, 54) taas kuvaavat nuoruutta pitkittyneen nuoruuden ilmiönä, jossa aikuisuus vielä muovautuu noin 30 ikävuoteen asti. Hermansonin ja Sajaniemen (2018, 843) mukaan aikuisuuteen siirtymään tarvittavien muutosten kehittyminen voi viedä myös tätä pidempään. Hermanson ja Sajaniemi (emt.) huomauttavat, että esimerkiksi lisääntymiskyvyn saavuttaminen on vain yksi osa nuoruusikään kuuluvaa kehitystä, kun taas Kaltiala-Heino (2004, 61) määrittää nuoruuden alkavan juuri puberteetin käynnistymisen jälkeen ikävuosien 12–20 välillä. Arnett (2014, 23) taas tarkastelee aikuisuuteen siirtyviä 18–29-vuotiaita nuoria tavoitteenaan nimetä ikäryhmä uudella tavalla. Nuoruus laajana ikävaiheena sisältää Arnettin (emt., 23) mukaan identiteetin ja elämän eri mahdollisuuksien etsimistä, pohdintaa ja kokeiluja. Nuoruus on ikävaihe, jossa Hermansonin ja Sajaniemen (2018, 843) mukaan kuuluu ja on sallittua toimia sekä reagoida ilman syvempää, pitkäkestoista harkintaa. Siirtymä nuoruuteen tapahtuu usein ikään kuin huomaamatta, joten nuoruuden määritelmät ovat siksikin vaihtelevia (Arnett 2014, 23). Tässä tutkielmassa nuoruudella tarkoitetaan ikävuosiin 18–25 sijoittuvaa vaihetta.

Huotilainen (2019, 111–112) toteaa nuorten aivojen kehittyvän nopeasti lyhyessä ajassa. Nuoruudessa aivojen muutokset vasta käynnistävät viimeisimpänä kehittyvän otsalohkon kehityksen, joka tarkoittaa käytännössä nuoren yhä kehittyvää kykyä tehdä päätöksiä ja ohjata omaa toimintaa. Nuoruuden aikaiset muutokset alkavat vasta tehdä näkyväksi suurempia muutoksia, joita nuoressa on tapahtumassa siirryttäessä kohti aikuisuutta. Kuten Huotilainen (emt., 43, 90, 113–114) huomauttaa, voi esimerkiksi vauvojen hoitaminen kuulua nuoruudessa osaksi aivojen palkkiojärjestelmää, joka ohjaa mielihyvän kokemuksen kautta tekemään oikeita asioita. Hermansonin ja Sajaniemen (2018, 844–845) mukaan aivojen mielihyvakeskus reagoi nuoruudessa herkemmin ärsykkeisiin, kuin aikuisuudessa tai lapsuudessa. Kehittyvä kyky kontrolloida mielihyväimpulssia korreloi esimerkiksi myöhempää työuralla edistymistä, hyvinvointia ja terveyttä. Nuorten aivojen

palkkiojärjestelmä on jatkuvassa muutoksessa, jolloin mieleiset ja palkitsevat asiat voivat muuttua nopeasti. (Hermanson & Sajaniemi 2018, 844–845.) Kuten Hermanson ja Sajaniemi (emt., 843) sekä Halonen ja Sassi (2020, 100) huomauttavat, on nuori aivokehityksen näkökulmasta vasta 24–25 vuotiaana täysin valmis kontrolloimaan impulsseja ja toimimaan rationaalisesti.

Huotilaisen (2019, 112) mukaan nuoruus on mahdollisuus ja aika oman minäkäsityksen muodostumiselle. Nuorten impulsiivisuus ja erilaiset harkitsemattomat kokeilut saattavat Huotilaisen (emt., 112–114) mukaan lievittyä antamalla nuorille tilaa ja ymmärrystä sekä keventämällä nuorille asetettavia, aikuisten elämään kuuluvia vastuita, jotka voivat liittyä esimerkiksi perheen perustamiseen tai omien lasten hankintaan. Myös Kaltiala-Heinon (2004, 68) mukaan tulisi ympäristön mahdollistaa nuorille riittävästi aikaa kasvaa ja kypsyä. Samalla kulttuuri ja ympäröivä normisto vaikuttavat yhtäältä siihen, mikä nuorten kohdalla tulkitaan harkitsemattomaksi, ikätasoon ymmärrettäväksi toiminnaksi (Halonen & Sassi 2020, 99). Kaltiala-Heino (2004, 68) muistuttaa nuorten tarpeiden poikkeavan aikuisuudesta myös esimerkiksi seksuaalisuuden saralla. Nuoruuteen ikävaiheena sisältyy seksuaalisuuden kehittyminen eikä siksikään nuoruudessa ole tarpeellista käydä läpi ja vastaanottaa kaikkea sitä, minkä voi käsittää kuuluvan aikuisuuteen (emt.; Halonen & Sassi 2020, 91).

Alaikäisten raskauksia pidetään Gisslerin (2004, 17) mukaan yhtenä yhteiskunnan hyvinvoinnin tasoa kuvaavana mittarina. Suomessa alle 20-vuotiaiden kohdalla toteutuneita synnytyksiä on toteutunut eniten vuonna 1967 (emt., 20). Vuosina 1994-2002 nuorille tehdyt raskaudenkeskeytykset lisääntyivät puolella ja myös synnytykset lisääntyivät 25 prosenttia. Tällöin nuorten raskaudenkeskeytysten nopean lisääntymisen takana arvioitiin olevan nuorten vahvistunut seksuaalinen aktiivisuus sekä ja kumppanien määrän lisääntyminen. (Tilastoraportti 2020b, 1; Gissler 2004, 20, 24.) Viimeisimpien vuosien aikana raskaudenkeskeytykset ovat alle 20-vuotiaiden kohdalla vähentyneet. Vuonna 2019 eniten raskaudenkeskeytyksiä tehtiin juuri 20–24-vuotiaille. Tällöin alle 20-vuotiaista raskaudenkeskeytyksen tehneistä 38,5 prosenttia ei ollut käyttänyt ehkäisyä. (Tilastoraportti 2020b, 2, 4.) Kaltiala-Heinon (2004, 65) mukaan Suomessa nuoret ovat melko hyvin tietoisia ehkäisystä, mutta se sivutetaan osittain ikävaiheeseenkin kuuluvan harkitsemattomuuden vuoksi.

Rotkirch ym. (2017, 62, 68, 72) mukaan nuorten itsensä mielestä lasten saaminen varhain on pääsääntöisesti latautunut negatiivisesti. Kuitenkin verrattuna ikääntyneempään vanhemmuuteen on nuorten vanhemmuus näyttäytynyt nuorten itsensä mielestä positiivisemmassa valossa. Näkemys nuorena saaduista lapsista ja vanhemmuudelle soveltuvasta iästä korreloivat Rotkirchin ym. (emt., 71) mukaan koulutustason mukaisesti. Vikatin (2004, 29, 31) mukaan alhaisempi sosioekonominen asema on yhteydessä raskaaksi tulemiseen alle 20-vuotiaana ja varhaisempaan seksuaaliseen aktiivisuuteen. Suomalaisnuorten seksuaalinen aktiivisuus alkaa Halosen ja Sassin (2020, 98) mukaan keskimäärin noin 17-vuotiaana. Lisäksi nuorten vanhemmuuteen vaikuttavat terveyskäyttäytyminen, arvot ja asenteet (Vikat 2004, 38). Usein nuorten vanhemmuuteen yhdistetään harkitsemattomuus. Tästä juontavaan ”*vahinkoraskaus*” termiin taas liittyy ympäristön näkemys siitä, ettei nuori olisi vielä valmis vanhemmaksi. (emt., 62, 68.) Usein nuorten vanhemmuuteen ja raskaaksi tulemiseen yhdistetäänkin haitallisia terveydellisiä ja sosiaalisia tekijöitä, koulupudokkuutta sekä heikko koulutustaso. Nämä taas ovat edelleen yhteydessä alhaiseen tulotasoon, köyhyyteen ja heikkoon hyvinvointiin. Lisäksi nuorena vanhemmaksi tulleiden haasteet siirtyvät usein heidän lapsilleen. Huomionarvoista on, että nuorten vanhemmuuden negatiiviset seuraukset nähdään usein niiden alkuperäisinä taustatekijöinä. (Kestilä ym. 2012, 614–615; Rotkirch 2014, 232; Arnett 2014, 25; Vikat 2004, 30.)

Nuoret sosiaalistuvat vahvasti ympäristöön, jonka mukaan omaa käytöstä muokataan ja omia ideaaleja rakennetaan. Tämä yhdistyy myös lasten saamiseen ja vanhemmuuden rakentamiseen, kun ympäristö muokkaa vanhemmuuden määritelmää ja siihen liittyvän iän normia. (Rotkirch ym. 2017, 24, 39, 50.) Kuten Moring (2013, 31, 46) toteaa, liittyy oikeanlaiseen vanhemmuuskäsitykseen odotus normeihin sitoutumisesta. Osittain tästä johtuen voidaan ymmärtää niitä taustatekijöitä, joista johtuen nuorten vanhemmuuteen liittyy paljon negatiivisesti arvoitettuja käsityksiä. Kaltiala-Heino (2004, 62) huomauttaa, että myös nuorten seksuaalisuutta on tarkasteltu pitkälti ongelmallisena. Nuorille naisille seksuaalisuuden on pitkään jäsennetty olevan yhtä kuin raskaus ja äitiys, kun taas nuorille pojille seksuaalisuuden on määritetty olevan yhtä kuin aktiivinen seksikäytös (Lehtonen 2004, 149). Lehtosen (emt., 147) mukaan seksuaalikasvatus on tarjonnut nuorille seksuaalisuuden ja sukupuolen perustaksi pitkälti heteronormatiivista heteroseksuaalisuutta maskuliinisuuden ja feminiinisuuden jakona, joka on perustunut vallitseviin ympäristön rakenteisiin ja käytänteisiin. Näin ollen on nuorille esitettyyn

vanhemmuuden normistoon yhdistynyt pitkälti lisääntymiskeskeisyys sekä persoonattomat valinnat ja piirteet, jolloin vanhemmuuskäsitykset ja ihmisenä olemisen oikeanlaiset tavat muototuvat väistämättä kapeiksi (Lehtonen 2004, 148–149).

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna nuorilta on ongelmallista odottaa vanhemmuutta. Tämä siksi, että yhteiskunnan taloudellinen epävarmuus ja nuorten työttömyystilanne ulkoapäin määrittävinä realiteetteina enemmänkin kannustavat vanhemmuuden lykkäämiseen. (Rotkirch ym. 2017, 23, 110, 115; Myllyniemi 2008, 23.) Samalla vanhemmuuden yhteiskunnallinen myöhentyminen antaa nuorille etenkin kehittyneissä länsimaissa mahdollisuuden sitoutua muihin asioihin ja tarkoituksiin. Nuorten ei näin ollen ole erityisesti kehittyneiden länsimaiden näkökulmasta tarpeen astua varhain aikuisuuden rooleihin. (Arnett 2014, 24–25.) Nuoruudella on ikäkautena ollut kuitenkin merkityksellinen paikka ihmiskunnan selviytymisen näkökulmasta. Ennakoimattomassa ja muuttuvassa maailmassa on ollut tarve nuorille, jotka kykenevät ja ovat ikään kuin luotuja harkitsemattomaan toimintaan sekä nopeaan reagointiin. (Hermanson & Sajaniemi 2018, 848.)

Harinen (2008, 86) huomauttaa ympäristön ja kulttuurin ikään kuin velvoittavan nuoria irtautumaan lapsuuden tuttuudesta ja rakenteista aikuisuuden muovautumiseksi erityisesti myöhäisnuoruudessa. Oman kodin perustaminen ja uusien ihmissuhteiden etsiminen ovat Harisen (emt., 87, 91) mukaan keskeisimpiä keinoja tähän sisältäen samalla erilaisia riskejä. Haapasaari, Korhonen ja Liukkonen (2013, 38–39) huomauttavat, että raskaana oleviin ja nuorena vanhemmaksi tulleisiin naisiin tulisi yhteiskunnan taholta sijoittaa koulutuksen, työn, osallisuuden, terveyspalvelujen saralla. Lisäksi nuorten vanhemmuuteen liittyvää leimautumista ja tuomitsevuutta tulisi ehkäistä. Nuorten miesten osallisuuden lisääminen sekä tasa-arvokysymyksiin vaikuttaminen ovat myös suoraan yhteydessä nuorten nuorten vanhempien hyvinvointiin. (emt.)

3.5 Lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuus

Vanhemmuus liittyy tiiviisti lastensuojelun asiakasnuoria koskeviin erityiskysymyksiin. Useissa maissa aihepiiriin liittyvien tutkimusten tulokset ovat olleet yhteneväisiä. Tutkimusten mukaan lastensuojelun toimesta pitkäaikaisesti kodin ulkopuolelle sijoitetut asiakasnuoret ovat verrattuna muihin saman ikäisiin usein parisuhteessa tai asuvat oman

lapsen kanssa sijaishuollon päättyessä ja jälkihuoltoon siirtyessään (Heino & Johnson 2010, 198, 203, 279; Kestilä ym. 2012, 606–609). Syitä lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuden yleisyyden ja varhaisen toteutumisen taustalla ovat Corlyonin ja McGuiren (1999, 186–187) mukaan asiakasnuorten kielteinen suhtautuminen ehkäisyä kohtaan, pyrkimys sitouttaa kumppani parisuhteeseen, asumisen varmistamiseen liittyvät seikat, halu suunnata rakkautta toiseen ihmiseen ja saada oma lapsi. Corlyonin ja McGuiren (emt.) mukaan suuri osa lastensuojelun asiakasnuorista on moraalisisista syistä raskaudenkeskeytystä vastaan. Tutkimusten mukaan lastensuojelun asiakasnuorten ja ilman lastensuojelun toimia olleiden ikätovereiden vanhemmuuden yleisyyden ja varhaisuuden välillä on suuri ero (Biehal & Clayden & Stein & Wade 1995, 493; Vinnerljung ym. 2007, 97). Vikat (2004, 29) huomauttaa, että juuri omasta perheestä irrallaan asuminen ja erityisesti tyttöjen kohdalla uusperheessä eläminen ovat myös yhteydessä nuorten varhaisiin raskauksiin.

Barthin (1990, 427, 432) mukaan Yhdysvalloissa 21-vuotiaista lastensuojelun jälkihuollon asiakkaina olleista nuorista keskimäärin 40 prosenttia oli ollut raskaana tai saattanut naisen raskaaksi viimeistään pian jälkihuollon päättyttyä. Suuri osa raskauksista oli suunnittelemattomia (emt., 423, 436). Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan 16–19-vuotiaista nuorista noin joka kahdeksas oli tullut vanhemmaksi itsenäistyessään sijaishuollon päättyttyä. Tutkimuksen mukaan kolmasosa nuorista oli tullut vanhemmaksi kahden vuoden sisällä ennen 19-vuoden ikää lastensuojelun asiakkuuden päättyttyä. (Biehal ym. 1995, 493; Mendes & Moslehuddin 2004, 334.) Australiassa tehdyn tutkimuksen mukaan yksi kolmesta asiakasnuoresta oli raskaana tai tullut vanhemmaksi sijaishuollon päättyessä (emt.). Mendes ja Moslehuddin (emt.) myös huomauttavat, että valtaosa lastensuojelun nuorista vanhemmista kokivat lastensuojelutoimia myös liittyen omaan lapseen.

Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan alle 24-vuotiaista, pitkäaikaisesti kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista noin 25 prosenttia asui oman lapsensa kanssa. Ruotsissa lastensuojelun jo täysi-ikäisistä asiakasnuorista, jotka olivat olleet pitkäaikaisesti sijoitettuina ja olivat itse vanhempia, suuri osa oli yksinhuoltajia. Samanaikaisesti yksinhuoltajaksi jääneet äidit olivat miehiä huonommassa taloudellisessa tilanteessa kuuluu myös kaikkein köyhimpien kotitalouksien ryhmään. (Heino & Johnson 2010, 198, 203, 279; Kestilä ym. 2012, 606–609; Vinnerljung ym. 2007, 97.) Corlyon ja McGuire (1999, 1–2, 182, 187) sekä

Heino ja Johnson (2010, 279) tuovat esiin erityisesti naispuolisten, sijaishuollon päättävien asiakasnuorten tulevan muuta väestöä varhaisemmin vanhemmiksi. Suomessa aikaisempaa tutkimusnäyttöä lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuudesta ei juuri ole.

Corlyon ja McGuire (1999, 183) huomauttavat lastensuojelun asiakasnuorten olevan ikään kuin erityisellä tavalla merkittyjä heihin kohdistuneiden lastensuojelutoimien vuoksi. Lastensuojelun asiakasnuoriin yhdistyvä varhaisen ja yleisen vanhemmuuden teema ei näin ollen ainakaan kavenna lastensuojelun asiakasnuoriin kohdistuvien huomioiden määrää. Tarkasteltaessa lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuutta on Corlyonin ja McGuiren (emt.) mukaan muistettava, ettei nuorilla ole välttämättä mallia positiivisista ihmissuhteista tai vanhemmuudesta oman vanhemmuuden rakentumisen pohjaksi. Traumaattiset, puutteelliset ja negatiiviset kokemukset ihmissuhteista voivat johtaa asiakasnuoret tukeutumaan muita ikätovereitaan enemmän seksuaalisiin suhteisiin, joiden kautta haetaan arvostusta ja rakkautta. Usean nuoren käsitykseen perheestä saattaa liittyä väkivaltaa ja riitelyä suuremmassa mittakaavassa, kuin muilla ikätovereilla. Vertaissuhteiden merkitys on näin ollen erittäin merkittävä, mutta niiden ylläpitäminen saattaa myös estyä nuoren raskauden ja vanhemmuuden myötä. (emt.) Myös Piispa ja Honkatukia (2008, 102), Harinen (2008, 90) sekä Halonen ja Sassi (2020, 99) nostavat esiin vertaissuhteiden ja oman perheen toiveen merkityksen esimerkiksi osana nuorten yksinäisyyden ja sivullisuuden kokemuksen torjumista sekä myönteisten käytösmallien omaksumista. Piispa ja Honkatukia (2008, 102) huomauttavatkin, että myös vanhemmuuden toteuttamisessa tulisi edesauttaa erityisesti lapsen vertaissuhteiden syntymistä ja toteutumista.

Mendes ja Moslehuddin (2004, 337) huomauttavat, ettei sijaishuollon päättävillä nuorilla ole välttämättä omilta vanhemmilta saatavaa tukea, jota ilman lastensuojelun toimia olleilla nuorilla samassa iässä ja elämänvaiheessa mahdollisesti on. Corlyonin ja McGuire (1999, 183, 188) tuovat esiin, että lastensuojelun asiakasnuorten käytös saattaa myös muuttua vanhemmuuden ja raskauden myötä vastuullisemmaksi. Lisäksi vanhemmuus voi tarjota nuorille mahdollisuuden kompensoida omia vanhemmuuskokemuksiaan. Corlyonin ja McGuiren (1999, 183, 188) mukaan lastensuojelun asiakasnuoret osoittavat lapsilleen enemmän huomiota, kannustusta ja jakavat iloja lapsen kanssa verrattuna muihin, vanhemmuutta toteuttaviin ikätovereihin.

Vastuu asiakasnuorten valmistamisesta mahdolliseen vanhemmuuteen kuuluu Corlyonin ja McGuiren (1999, 183, 188) mukaan nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Näin ollen sosiaalityöntekijöiden näkemysten tarkastelu liittyen asiakasnuorten vanhemmuuteen on oleellista. Kallion, Blombergin ja Krollin (2013, 219–220) mukaan sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen voi vaikuttaa itse työn toteuttamiseen ja asiakkaiden asioiden hoitamiseen. Kallio, Blomberg ja Kroll (emt.) kuitenkin huomauttavat sosiaalityöntekijöihin vaikuttavan oletettavasti enemmän rakenteelliset, kuin esimerkiksi muun väestön yleiset olettamukset. Lastensuojeluprosessiin liittyvien viimeaikaisten muutosten, lastensuojelua koskevien yhteiskunnallisesti merkittävien kustannuskysymysten, käytännön lastensuojelutyön havainnoista sekä jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuuden yleisyyden ja sen tosiasiallisen lisääntymisen lähtökohdista tiivistyi tutkielman mielenkiinto selvittämään lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamia merkityksiä asiakasnuorten vanhemmuudesta.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa käsittelen tutkielman toteuttamisen osa-alueita ja vaiheita. Tutkimuksen tavoitteen, tarkoituksen ja tutkimuskysymysten esittelyn jälkeen pohjustan sosiaalista konstruktionismia tutkielman metodologisena viitekehyksenä. Tämän jälkeen kuvailen tutkimusprosessia vaiheittain. Seuraavaksi esittelen aineiston hankinnan toteutumista aktiivisen haastattelun menetelmin, kuvailen sekä kerättyä aineistoa että aineiston analyysin toteutumista. Lopuksi tuon esiin pohdintaa tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta.

4.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia merkityksiä lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuuteen liittyy asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden kertomana. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, kuinka asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset suhteutuvat toisiinsa. Tavoitteena on tarkastella lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuutta siinä oletusten ja käsitysten ristiaallokossa, joiden kautta lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret usein nähdään. Tutkimuksen toimintaympäristönä toimi Suomen erään suuren kunnan lastensuojelun jälkihuollon yksikkö.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret merkityksellistävät vanhemmuuttaan?
2. Miten lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijät merkityksellistävät asiakasnuorten vanhemmuutta?
3. Miten lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset suhteutuvat toisiinsa?

4.2 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkielman metodologinen viitekehys pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin. Hackingin (2009, 20) ja Katajan (2012, 68) mukaan sosiaalisen konstruktionismin keskiössä on kriittinen asennoituminen kaikkeen jo olemassa olevaan tietoon. Tutkimussuuntauksen mukainen ajatus on, ettei tiedon tarvitse olla sellaista kuin se on ja ettei mikään tieto ole

varmaa. Hackingin (2009, 59) mukaan maailman ja asioiden tarkasteleminen sosiaalisesti rakentuneina voi olla tutkijalle vapauttavaa. Tämä siksi, että näkemys asioiden syntyemisestä vain luonnonmukaisen järjestyksen perusteella sulkee vaihtoehtoiset ja monimuotoiset tavat sekä tiedon pois. Näin toteutuessa määrittyvät samalla erilaiset vaihtoehdot poikkeaviksi tai vääränlaisiksi. (emt., 62, 89.) Kataja (2012, 68) myös huomauttaa ihmisen toimintaan liittyvän taipumus muuttua rutiininomaiseksi sen mukaan, mikä on tuttua ja mihin on totuttu. Ihmisellä on pyrkimys ymmärtää ja toisintaa esimerkiksi käsitystä vanhemmuudesta siten, miten sitä on tunnetusti ja tavallisesti tarkasteltu.

Sosiaalinen konstruktionismi ymmärtää Hackingin (2009, 15–16) mukaan vanhemmuuden merkitysten olevan jotain muuta, kuin suoria seurauksia lasten synnyttämisestä ja kasvattamisesta. Sen sijaan vanhemmuus rakentuu sosiaalisen konstruktionismin valossa historiallisten tapahtumien, yhteiskunnallisten liikkeiden ja ideologioiden seurauksena. Näin ollen on kiinnitettävä huomio niihin ympäristön asettamiin odotuksiin, joita vanhemmuudelle on yhteiskunnan toimesta asetettu. (emt., 20, 61.) Ympäristön merkitys vanhemmuuden määritelmien ja normien asettajana liittyy erityisellä tavalla kysymyksiin nuorten vanhemmuudesta. Tämä siksi, että nuoruuteen ikävaiheena kuuluu jo itsessään piirre sopeuttaa omaa toimintaa, sisäisiä malleja ja ihanteita ympäristön normeja mukaillen (Rotkirch ym. 2017, 24, 39, 50).

Sosiaalinen konstruktionismi tarjoaa erityisen kehyksen myös lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuden tarkastelulle. Lastensuojelun asiakasnuoret ovat paitsi ikävaiheensa, niin myös muihin ikätovereihin verrattain poikkeuksellisella tavalla profiloituja ympäröivän yhteiskunnan heihin asettamien lastensuojelutoimien vuoksi (Corlyon & McGuire 1999, 183; Heino & Johnson 2010, 236, 267). Kataja (2012, 68) kuitenkin huomauttaa ympäristön ja ihmisten välisen suhteen toimivan kaksisuuntaisena. Ihmiset nähdään ympäristönsä muokkaamina ja vastavuoroisesti yhteiskunta ihmisten rakentamana (emt.). Näin ollen lastensuojelun asiakasnuorten itsensä tuottamien merkitysten voidaan nähdä tuovan merkityksellistä vastapainoa ympäristön heihin ja heidän vanhemmuudelleen asettamille käsityksille. Samalla sosiaalityöntekijöiden tuottamien merkitysten voidaan nähdä asettuvan ympäristön määritelmien ja normiston sekä asiakasnuorten omien näkemysten välimaastoon.

Perttula (1995, 13) huomauttaa, että myös aineiston analyysi tulisi toteuttaa sosiaalisen todellisuuden ja ihmisen oman tietoisuuden näkökulmista käsin. Tämä siksi, että sosiaalinen ympäristö on keskeinen osa ja ulottuvuus suhteessa ihmisenä olemiseen. Lisäksi kaikki tieto muodostuu ihmisen ja ympäristön välisessä suhteessa. Perttula (1995, 13, 27–28) muistuttaa myös, ettei ihmisen suhde ympäristöön ole ihmisen itse valitsemaa, vaan ihminen on siihen olemassaolollaan pakotettu. Tutkimus lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorista tarjoaa näin ollen erityislaatuisen kontekstin ihmisen ja ympäristön välisen suhteen tarkastelulle, jonka huomio on tässä tutkielmassa kohdistettu vanhemmuuteen.

Hacking (2009, 89) toteaa konstruktionistisen tutkimuksen päämääränä olevan ikään kuin pyrkimys horjuttaa tiedon ja kategorisoinnin arvovaltaa sekä kyseenalaistaa oletuksia. Samalla Perttula (1995, 56) toteaa ihmisen käsityksen todellisuudesta olevan sosiaalisesti määräytynyttä. Nuorten vanhemmuuden tarkastelu rinnastettuna lastensuojelun jälkihuoltoasiakkuuden kontekstiin on näin ollen mielekäs kohde sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavalle tutkimukselle, sillä usein lastensuojelun asiakasnuoret on kohderyhmänä määritelty erityisryhmäksi. Samalla yleiset käsitykset vanhemmuudesta sisältävät paljon ympäristön asettamia odotuksia ja normimuodostelmia. (Heino & Johnson 2010, 30, 148; Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2019/542; Corlyon & McGuire 1999, 183.)

4.3 Tutkimusprosessi

Ennen tutkimusprosessin käynnistymistä pohdin mahdollisia tutkielma-aiheita työskennellessäni käytännön lastensuojelutyössä. Lastensuojelulain jälkihuoltoa koskevat muutokset ja asiakaskentän kautta nousseet teemat jäsensivät mielessäni mahdollista tutkimusaihetta. Lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuus jäi mieleeni aiheeksi, joka sisälsi avonaisia kysymyksiä erityisesti koskien jälkihuollon asiakasnuorten omia näkemyksiä vanhemmuudesta. Tein alustavasti aihetta koskevia aineistohakuja todeten, että lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuutta käsitteleviä tutkimuksia on melko vähän. Lisäksi olemassa oleva tutkimus näyttäytyi vanhahkona, joskin tutkimustulokset eri maista ja vuosikymmeniltä olivat yhteneväisiä. Havaitsin, että Suomessa tutkimusta lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuudesta on toistaiseksi tehty sitäkin vähemmän. Kävi ilmi, ettei myöskään tilastotietoa tai kuvailevaa aineistoa Suomen lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuudesta löytynyt. Alustavat aineistohaut

muodostivat lopulta pohjan tutkielman teoreettiselle viitekehykselle. Teoreettinen viitekehys täydentyi ja täsmentyi läpi tutkimusprosessin.

Muotoilin tutkimuskysymyksiä ja tutkimusasetelmaa aluksi teoreettisen viitekehysten rakentumisen myötä. Lopulta muotoilin tutkimuskysymyksiä läpi tutkimusprosessin tutkimusmenetelmiä koskevien valintojen rinnalla. Koska lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuutta käsittelevää tutkimustietoa näyttäytyi olevan vähän ja vanhemmuuskäsitykset osoittautuvat määrittävän selkeästi ympäristöstä käsin, rajasin tutkimuksen mielenkiinnon selvittämään ensisijaisesti lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuutta nuorten itsensä tuottamien merkitysten kautta. Lisäksi tutkimuskysymyksiä koskevien valintojen oli tarkoitus mahdollistaa yleistä vanhemmuutta ja lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuutta koskevien käsitysten tarkastelu ja mahdollinen huojuttaminen.

Tutkimuskysymysten ensimmäisten muotoilujen jälkeen olin syksyllä 2020 yhteydessä tutkielman toimintaympäristön johtaviin sosiaalityöntekijöihin tiedustellakseni tutkielman toteuttamisen mahdollisuuksia yksikössä. Tässä vaiheessa sain kuulla, että yksikön asiakasnuorilla oli sillä hetkellä lukuisia lapsia ja tutkielma soveltuisi näin ollen hyvin toteutettavaksi kyseisessä toimintaympäristössä. Tämän jälkeen perehdyin sosiaaliseen konstruktionismiin tutkimussuuntauksena ja diskurssianalyysiin tutkimusmenetelmänä, jolloin tutkielman menetelmälliset valinnat täsmentyivät. Kävin toimintaympäristön kanssa keskustelua aineiston keruun mahdollisuuksista, haastateltavien kontaktoimisesta ja yleisistä tutkimuksen toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Sain tietää, että tutkimuksen toimintaympäristön asiakasnuorille kohdistuvaa viestintää varten oli yksikön sosiaalityöntekijöiden toimesta käytetty yksikön Instagram –tiliä. Näin ollen tämä kanava soveltui myös yhdeksi väyläksi tutkielman asiakasnuorille kohdistettuun saatekirjeen (Liite 1) levittämiseen ja haastateltavien informoimiseen tutkimuksen toteuttamisesta. Saatekirjettä päätettiin välittää asiakasnuorille myös suoraan toimintaympäristön sosiaalityöntekijöiden toimesta. Metsämuuronen (2006, 172) huomauttaakin aineiston keräämisessä olevan mahdollista käyttää avustajia. Tämän jälkeen perehdyin täsmällisemmin haastattelututkimusta käsittelevään menetelmäkirjallisuuteen, jolloin aineistonkeruu valikoitui toteutettavaksi aktiivisen haastattelun menetelmin yksilöhaastatteluilla. Lopulta muodostin informointi- ja saatekirjeen asiakasnuorille (Liite 1) sekä haastattelurungon ja –teemat (Liite 3).

Tutkimuslupa tutkimuksen toteuttamiseen saatiin 21.4.2021 toimintaympäristöä koskevalta sosiaali- ja terveystoimelta. Tämän jälkeen aloitettiin saatekirjeen välittäminen asiakasnuorille ja aineiston keruu. Sain haastatteluihin suostuvien asiakasnuorten tiedot toimintaympäristön sosiaalityöntekijöiden välityksellä, jonka jälkeen kontaktoin ja sovin asiakasnuorten kanssa haastattelujen toteutuksesta. Tein ensimmäiset haastattelut asiakasnuorille kesän 2021 aikana, jolloin aineiston kertymiseen liittyvät haasteet tulivat esiin. Asiakasnuorten tavoitettavuus oli haastavaa eivätkä kaikki asiakasnuorten kanssa sovitut haastattelut toteutuneet. Aineiston vähäistä kertymistä koskevien seikkojen tultua esiin päätettiin tietoa tutkimuksen toteuttamisesta välittää myös järjestösektorille, jonka kautta tutkimuksen kohderyhmään soveltuvia asiakasnuoria arvioitiin olevan mahdollista tavoittaa enemmän. Tutkimusprosessin aikana järjestöjen kautta ei tavoitettu haastateltavaksi yhtäkään tutkimuksen kohderyhmään soveltuvaa asiakasnuorta. Näin ollen asiakasnuoria koskeva tutkimusaineisto muodostui lopulta alkuperäisen suunnitelman mukaisesti tutkimuksen toimintaympäristön asiakasnuorista.

Saatuun tutkimuslupaun päätettiin hakea täydennystä aineiston kertymisen ja kattavuuden varmistamiseksi siltä osin, että aineiston keruu päätettiin asiakasnuorten lisäksi laajentaa koskemaan myös tutkimuksen toimintaympäristön sosiaalityöntekijöitä. Tässä vaiheessa tein informointi- ja saatekirjeen (Liite 2) sosiaalityöntekijöiden informoimiseksi sekä haastattelurungon –ja teemat sosiaalityöntekijöiden haastatteluihin (Liite 4). Päätös tutkimusluvan täydennyksestä saatiin 3.9.2021, jonka jälkeen informointi- ja saatekirje lähetettiin sosiaalityöntekijöille toimintaympäristön johtavan sosiaalityöntekijän kautta. Tässä vaiheessa muokkasin tekemiäni valintoja aineiston analysoinnin osalta. Päätin lopulta tarkastella tutkielman kokonaisaineistoa niin, että asiakasnuorten merkityksiä koskeva aineisto asettui tarkastelun keskiöön ja sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevaa aineistoa verrattiin asiakasnuorten aineistoon. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut tein syys- ja lokakuussa 2021. Samanaikaisesti sain myös toteutettua lisää muutamia asiakasnuorten haastatteluja. Tutkielman kokonaisaineisto muodostui lopulta kuuden asiakasnuoren ja kahden sosiaalityöntekijän haastattelusta.

4.4 Aktiivinen haastattelu, aineiston hankinta ja kuvailu

Tutkielman aineisto kerättiin aktiivisen haastattelun menetelmin yksilöhaastatteluilla. Haastattelut toteutettiin tutkielman toimintaympäristössä lastensuojelun jälkihuollon 18–25-

vuotiaille asiakasnuorille, joilla oli omia lapsia ja jotka olivat juuri tulossa vanhemmiksi sekä sosiaalityöntekijöille. Tutkimukseen valikoituivat kaikki tutkimuskriteerit täyttävät henkilöt, jotka lupautuivat haastatteluun (Hirsjärvi & Hurme 1988, 35–36, 41–42). Haastateltavien valikoitumista tutkimukseen olen kuvaillut tarkemmin osana tutkimusprosessia.

Aineisto kerättiin aikavälillä 16.6.–1.10.2021. Neljän asiakasnuoren haastattelu toteutettiin heidän kodeissaan, yhden asiakasnuoren haastattelu toteutettiin tutkimuksen toimintaympäristön toimitiloissa ja yhden asiakasnuoren haastattelu toteutettiin Teams-sovelluksella. Haastattelujen toteutuspaikat valikoituivat asiakasnuorten toiveiden mukaisesti. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut toteutettiin Teams-sovelluksella sosiaalityöntekijöiden toiveiden mukaisesti. Haastattelut tallennettiin äänitallenteina Sanelin-sovelluksella. Yksittäiset haastattelut olivat pituudeltaan keskimäärin 30 minuuttia ja äänitallenteiden kokonaispituus oli yhteensä 4 tuntia ja 17 minuuttia. Aktiivisen haastattelun mukaisesti haastattelutilanteista pyrittiin luomaan mahdollisimman välittämiä. Haastatteluja ei näin ollen rakennettu tarkasti ennalta asetettujen kysymysten mukaisesti, vaan haastattelut toteutuivat ennalta valikoitujen teemojen sekä apukysymysten tuella (Liite 3 ja Liite 4). Holstein ja Gubrium (1995c, 2) huomauttavatkin tutkimuksessa tarkasteltavien merkityssysteemien olevan sitä vaikeammin havaittavissa, mitä standardoidumpi haastattelu on. Käsittelen merkityssysteemejä tarkemmin edempänä osana aineiston analyysin kuvailua.

Asiakasnuorten haastatteluissa haastattelurungon ja –teemojen (Liite 3) osalta toteutui vaihtelua sen mukaan, miten vuorovaikutus haastattelutilanteissa muodostui ja miten asiakasnuoret lähtivät kertomaan tietoja tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Haastatteluissa käytiin läpi samoja, ennalta asetettuja teemoja sen mukaan, kuinka haastattelutilanne eteni. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut toteutuivat selkeämmin muodostetun haastattelurungon ja –teemojen mukaisesti. Sosiaalityöntekijät tuottivat tietoa ilman merkittäviä haastattelijan asettamia täydentäviä kysymyksiä tai haastattelutilanteen mukauttamista. Jokaisesta yksilöhaastattelutilanteesta syntyi vuorovaikutteinen ja omanlaisensa sen mukaan, kuinka haastateltava ja haastattelija onnistuivat yhdessä haastattelutilanteesta luomaan. Kaikissa yksilöhaastatteluissa haastateltavat tuottivat paljon tietoja ja syvää pohdintaa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 69–71, 73) mainitsevatkin yhdeksi haastattelumenetelmien eduista menetelmän joustavuuden, sillä tutkija voi tarpeen tullen toistaa kysymyksen, täsmentää sitä ja oikaista

väärinkäsityksiä. Haastattelu tutkimusmenetelmänä mahdollistaa myös sen, että tutkittavasta aiheesta on mahdollista saada paljon tietoa. Metsämuuronen (2006, 115, 171) huomauttaa haastattelun soveltuvan tutkimusmenetelmäksi silloin, kun vastaajien määrä voi olla pieni ja aineiston avulla on tarkoitus tuottaa mahdollisimman syvää tietoa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta. Lisäksi koska vanhemmuutta koskeva tematiikka itsessään, erityisesti nivoutuen lastensuojelun kontekstiin, voidaan nähdä erityisen sensitiiviseksi tutkimusalueeksi, aktiivinen haastattelu soveltui hyvin tutkielman aineistonkeruun menetelmäksi sen mahdollistaman mahdollisimman syvän tiedon kertymisen vuoksi.

Erityisesti ihmistyössä ja sosiaalialan tutkimuksessa tietoa kerätään usein haastattelujen avulla (Holstein & Gubrium 1995a, 2). Holstein ja Gubrium (emt.) kutsuvatkin haastatteluja tieteellisiksi ”ikkunoiksi maailmaan” ja kuvaavat yhteiskuntaa ”haastatteluyhteiskunnaksi”. Haastattelu soveltuu menetelmäksi erityisesti tutkittaessa ihmisten kokemuksia, tunteita tai ajatuksia (emt.). Tutkielman mielenkiinto kohdistuikin lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden itse kertomallaan tuottamiin merkityksiin asiakasnuorten vanhemmuudesta. Aktiivisessa haastattelussa kiinnostus kohdistuu nimenomaisesti siihen, mitä tietoa haastateltava tuottaa ja ilmaisee tutkimusaiheesta omasta kokemuksestaan käsin. Haastattelija ja haastateltava ovat haastattelutilanteessa yhdessä aktiivisia ja osallisia tiedon tuottamiseksi. (Holstein & Gubrium 1995a, 3–4; Holstein & Gubrium 1995b, 3, 5.)

Aktiivisen haastattelun menetelmin toteutetussa aineistonkeruussa haastateltavalle esitetyt kysymykset ovat Holsteinin ja Gubrium (1995a, 2–3, 5) sekä Metsämuuronen (2006, 106–107, 170) mukaan rentoja ja keskustelu perustuu vuorovaikutukseen. Olennaista on luoda avoin ja säröilemätön vuorovaikutus sekä muotoilla kysymyksiä haastattelun edetessä (Holstein & Gubrium 1995b, 2; Suoninen 1997, 98). Myös Ruusuvuori ja Tiittula (2017, 47) huomauttavat haastattelun voivan aineiston keruumenetelmänä muistuttaa välitöntä keskustelua, jossa tutkija haastattelijana muodostaa kysymyksiä ja kannustaa haastateltavaa vastaamaan sekä ohjaa keskustelua. Haastattelijan tulee käyttää rooliaan tehokkaasti saadakseen haastateltavalta vastauksia. Kuten edellä toin esiin, tutkielman haastatteluissa ennalta asetettuja apukysymyksiä ja teemoja mukautettiin, muutettiin, täsmennettiin, toistettiin ja myös pohdittiin yhdessä haastateltavan kanssa haastattelun aikana haastateltavan vastausten, antaman tiedon ja tutkielman tutkimuskysymysten mukaisesti. Keskeistä aktiivisen haastattelun menetelmin toteutetussa aineistonkeruussa

onkin Holsteinin ja Gubrium (1995b, 3, 5) mukaan se, että haastattelija luopuu haastattelutilanteessa itsetietoisuudesta, vaimentaa henkilökohtaiset mielipiteet ja välttää haastateltavan tarkastelua stereotyyppisesti. Tutkielman haastattelutilanteissa haastateltaville kerrottiin tutkimuksen mielenkiinnon kohdistuvan nimenomaisesti siihen, mitä tietoa haastateltava itse tuottaa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta.

Holstein ja Gubrium (1995a, 2–3) huomauttavat virheiden mahdollisuuden minimoituvan, kun haastateltava antaa itse luontaisen keskustelun myötä tutkimukselle validia tietoa. Vastausten totuudenmukaisuutta ei näin ollen arvioida siten, ovatko ne yhtäläisiä teoreettisen tiedon kanssa. Lisäksi ei-aktiivinen haastateltava saattaa pitää tutkimuksen kannalta merkityksellisen ja tavoiteltavan tiedon itsellään. (Holstein & Gubrium 1995b, 3–4.) Tutkielman haastattelutilanteissa haastateltaville kerrottiin, ettei tutkimuksen mielenkiinto kohdistu selvittämään haastateltavien kertoman suhteutumista käsityksiin oikeasta tai väärästä, vaan selvittämään nimenomaisesti haastateltavan itse tuottamia merkityksiä.

Aktiivinen haastattelu näkee menetelmänä haastateltavan ja haastattelijan ikään kuin aktiivisina yhteiskunnan jäseninä, jotka edelleen haastattelutilanteen jälkeen muuttavat ja välittävät eteenpäin sitä tietoa, jota haastattelutilanteessa on ilmennyt (Holstein & Gubrium 1995b, 3–4). Näin ollen haastattelutilanne voidaan nähdä paitsi merkityksellisenä tieteellisen tiedon hankinnan, myös välittömästi tutkimuksen kohteena olevan ihmisen kannalta. Tutkielman aineistonkeruun haastattelutilanteissa ilmeni erilaisia tunteita aina herkistymisestä, ilosta, huvittuneisuudesta yllättyneisyyteen ja jopa suruun sekä haikeuteen. Haastattelutilanteissa ilmeni myös se, että haastateltavat olivat joko pohtineet haastattelutilanteissa käsiteltyjä teemoja ja kysymyksiä aikaisemmin tai että haastateltava alkoi haastattelutilanteessa pohtia käsiteltyjä asioita ensimmäistä kertaa. Haastattelutilanteissa syntyi haastateltavan ja tutkijan välisen vuoropuhelun mahdollistamaa yhteistä pohdintaa ja tila tiedon tuottamiseen paitsi tutkimukselle, niin myös haastateltavalle itselleen.

4.5 Diskurssianalyysi ja aineiston analyysi

Suoninen (1997, 41) kuvailee diskurssianalyysia väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi, kun taas Ruusuvuori ja Nikander (2017, 431) kutsuvat sitä tutkimusmenetelmien sateenvarjokäsitteeksi. Perttulan (1995, 56) mukaan diskurssianalyttinen tutkimus on

kiinnostunut selvittämään ihmisten erilaisia tapoja puhua tutkimuksen kohteena olevasta todellisuudesta. Tässä tutkielmassa tämä merkitsee niitä seikkoja, joilla lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret ja sosiaalityöntekijät merkityksellistävät asiakasnuorten vanhemmuutta. Diskursiivinen, haastattelumenetelmin toteutettu tutkimus selvittää Perttulan (1995, 57), Suonisen (1997, 41, 92–93) sekä Ruusuvuoren ja Nikanderin (2017, 431) mukaan ihmisten itse asioille antamia kielellisiä, sosiaalisia ja tilanteisia merkityksiä. Hackingin (2009, 90) mukaan ihmiset ovat tietoisia itsestään ja kykeneviä itsensä tarkasteluun ollessaan tutkimuksen kohteina. Näin ollen diskurssianalyysi näytti olevan soveltuva analyysimenetelmä tutkittaessa asiakasnuorten vanhemmuutta asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden kertomallaan tuottamien merkitysten kautta.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 68) mukaan aineiston hankintaa ja analyysiä ei voida laadullisessa tutkimuksessa erottaa toisistaan. Lisäksi laadullisen aineiston analyysimenetelmä on hyvä määritellä ennen aineiston keruuta, sillä analyysitapa voi olla apuna haastattelurunkoa rakennettaessa (emt.). Koska laadullinen, kokonaisvaltaiseen ja syvempään ymmärrykseen tähtäävä tutkimus näyttäytyi tarpeellisena tutkielman tutkimuskysymysten selvittämiseksi, tein menetelmälliset valinnat aineiston hankinnan ja analyysitavan osalta rinnakkain ennen aineiston keruuta. Tutkimusprosessin aikana toteutuneiden aineistonkeruuta koskevien muutosten ja tutkimusluvan täydennyksen myötä päätin toteuttaa aineiston analyysin tarkastelemalla asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevia aineistoja erillisinä. Asiakasnuorten merkityksiä koskeva aineisto näyttäytyi mielekkäältä asettaa tarkastelun keskiöön ja suhteuttaa sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskeva aineisto siihen. Tämä osittain siksi, etteivät asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevat aineistot muodostuneet yhtä monesta yksilöhaastattelusta. Toteutin aineiston analyysin käsittelemällä ensin asiakasnuorten haastattelut ja tämän jälkeen sosiaalityöntekijöiden haastattelut. Käytän aineiston analyysin kuvailussa yhden aineiston käsitettä tarkoittaen tällä tutkimuksen kokonaisaineistoa.

Aloitin aineiston analyysin Perttulan (1995, 69–70) huomioiden mukaisesti tutustumalla aineistoon avoimesti luoden selkeän kokonaisnäkömyksen aineiston sisällöstä, laajuudesta ja laadusta. Tutkijan tulee Perttulan (emt.) mukaan pyrkiä eläytymään tutkittavan kokemukseen tutkimuksen kohteena olevasta asiasta, irtautumaan asenteistaan tutkimuksen kohdetta kohtaan ja sulkemaan aikaisemmat tutkimuksen kohteeseen liittyvät merkityksensä ulkopuolelle. Tutkimukseen valittu aineistonkeruumenetelmä mahdollisti

aineiston kokonaisvaltaisen tarkastelun osittain jo aineiston keruun aikana, sillä olin aktiivisen haastattelun menetelmän mukaisesti haastattelutilanteissa haastattelijana aktiivisessa ja vuorovaikutteisessa roolissa haastateltavan kanssa. Havaitsin ensimmäisessä analyysivaiheessa aineistosta nousevan selkeitä yhtäläisyyksiä ja linjoja, jotka ikään kuin vahvistivat toisiaan. Lisäksi havaitsin aineistossa esiintyvän myös selkeitä eroavaisuuksia toistensa välillä, joskin havaintojeni mukaan vähemmän kuin yhtäläisyyksiä. Huomasin sekä aineistonkeruun aikana että ensimmäisessä analyysivaiheessa aineistosta nousevan esiin yllättäviäkin seikkoja ja teemoja, jotka toistuivat. Näin ollen arvioin kerätyn aineiston olevan lopullisessa laajuudessaan riittävä vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 85) mainitsevatkin aineistosta tehtävien tulkintojen vankkuuden ja syvyyden olevan merkityksellisempää kuin aineiston määrällinen koko.

Jatkoin aineiston analyysia litteroinnilla, eli muuttamalla äänitallenteiksi tallennetun aineiston tekstimuotoon tutkimuskysymysten edellyttämällä tarkkuudella (Ruusuvuori & Nikander 2017, 427). Ruusuvuoren ja Nikanderin (emt., 429) mukaan on hyvä huomioida, että myös ei-sanallisen viestinnän ja haastattelun dynamiikan kirjaaminen sekä kuvaaminen voi olla tarpeellista. Päätin analysoida aineiston sana- ja ajatustaukojen tarkkuudella. Koska olin asettanut tutkimuskysymykset selvittämään nimenomaisesti haastateltavien tuottamia merkityksiä tutkimuksen kohteena olevasta asiasta, katsoin, ettei ei-sanallisen viestinnän ja haastattelujen dynamiikan kuvaaminen ollut tutkimuskysymysten kannalta tarpeellista. Litteroitua aineistoa kertyi lopulta yhteensä 76 sivua (fontti: Arial, fonttikoko: 12, riviväli 1).

Säilytin Ruusuvuoren ja Nikanderin (2017, 432) huomion mukaisesti aineiston puhekielisyyden, haastateltavien käyttämän kielen ja oman äänen sekä aloin käsitellä erillisiä haastattelutallenteita yhteneväisenä aineistona. Päätin jäsenellä asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevia erillisiä aineistoja ensin teemoitellen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93), jotta yksilöhaastatteluista muodostuneita haastatteluaineistoja oli mahdollista tarkastella toisiinsa rinnastaen ja jäsennellymin. Havaitsin, että teemat olivat havaittavissa aineistosta selkeästi, sillä olin käyttänyt haastatteluissa tukena muodostamiani haastattelurunkoja ja –teemoja (Liite 3 ja 4). Asiakasnuorten merkityksiä koskevasta aineistosta tiivistyi yhteensä 15 teemaa: vanhemmaksi tuleminen - vanhemmuuden toteuttaminen, arki, suojeleminen, rakkaus, hellyys - lapsen lohduttaminen, lapsen ominaisuudet, tunteet - tunteiden hallinta, ihmissuhteet - verkosto, kasvatukseen, arvot, rajat - säännöt, aikuisen

ja vanhemman malli, oma kasvu, toiveet - haaveet sekä jälkihuolto - muu tuki. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) esimerkki teemassa lapsen ominaisuudet. Sosiaalityöntekijöitä koskevasta aineistosta tiivistyi lopulta yhteensä kahdeksan teemaa: vanhemmaksi tuleminen, vanhemmuuden toteuttaminen, rakkaus – hellyys - kiintymys, rajat - kasvatus, ihmissuhteet - verkosto, tuki - tuen saanti, kasvu - muutos ja tulevaisuus. Havaitsin aineiston teemoittelun tukevan edelleen käsityksen syventymistä aineiston kokonaissisällöstä sekä auttavan yksittäisten haastatteluaineistojen käsittelyä yhtenäisenä.

Lapsen ominaisuudet
<i>"Hän hymyilee -- koko ajan -- on nii pirtee -- hyväntuulinen lapsi -- on hirveesti kiinnostunu kaikesta -- tosi vahva toi oma tahto -- osottaa selkeästi et mitä halua -- juttelee hirveesti ja selittää kaikkee"</i>
<i>"Sil on temperamenttii -- se ei oo ikinä ujostellu tai ruvennu itkee vieraasta ihmisestä -- se on tosi sosiaalinen -- valmis päiväkotiin -- tosi harvoin huonoja päiviä hänellä -- perus ilonen--leikkii paljon"</i>
<i>"Jos se on surullinen ni se muuttuu tosi nopeesti -- iloks -- ei turhaa itkeskele"</i>
<i>"Toki jos se on yht temperamenttinen ku minä -- tulee oleee vaikeeta"</i>
<i>"Vanhempi on mun mielest tosi empaattinen -- sulonen ihana -- se on vaa niin fiksu ja itsenäinen -- mun mielest iso poika jo"</i>
<i>"Tykkään hänen silmistä ja hänen hymy -- ilo -- hän tykkää kiipeillä -- tosi villi -- semmonen pikku apina"</i>

Taulukko 1. Teemoittelu

Koska tutkielman ensisijainen mielenkiinto keskittyi selvittämään jälkihuollon asiakasnuorten tuottamia merkityksiä omasta vanhemmuudestaan ja sosiaalityöntekijöiden tuottamien merkityksien suhteutumista niihin, arvioin merkityssysteemisen analyysitavan soveltuvan hyvin tutkielman aineiston analyysiin. Suonisen (2016, 105–106) mukaan merkityssysteemisen aineiston analyysin avulla on mahdollista havaita haastateltavan itse itselleen ja esimerkiksi perheenjäsenelleen olettamia ominaisuuksia ja velvollisuuksia. Suoninen (emt., 106–115; 1997, 91–97) onkin käyttänyt perheenäitien perhe-elämän kuvailua koskevassa haastattelututkimuksessaan merkityssysteemeistä seuraavia jaotteluja: perhe- ja kotikeskeisyys (familistisuus), yksilöllisyyden korostaminen (individualistisuus), oma elämä ja tahto suhteessa ulkopuolelta määrittyvään kontrolliin (kohtalollisuus), haaveilu (romantillisuus), arkiset tosiasiat (realistisuus) ja omakohtaiset kokemukset (humanistisuus). Suoninen (emt., 92) mainitsee merkityssysteemisen analyysitavan pohjautuneen alun perin havaintoon haastateltavien puheissa esiintyvistä ristiriidasta, jossa haastateltavat ovat näyttäneet tuottavan ristiriitaista kuvaa itsestään kahdesta eri suunnasta. Lisäksi Suoninen (1997, 91; 2016, 105) huomauttaa perhe-elämän jäsentyneisyyden ja merkityksellistämisen nivoutuvan tiiviisti vallitsevaan kulttuuriin.

Koska tutkielman lähtökohtana on näkemys siitä, että lastensuojelun asiakasnuoret sijoittuvat erilaisten oletusten ja käsitysten risteämään, päätin soveltaa Suonisen (1997, 91) kuvaamaa merkityssysteemistä analyysitapaa aineiston analysoinnissa. Havaitsin aineiston analyysivaiheessa asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottaneen sekä yhteneväistä että toisistaan poikkeavaa kuvaa asiakasnuorten vanhemmuudesta, joten arvioin merkitysten tarkastelun olevan mielekäs valinta aineiston analysoimiseksi. Lisäksi vanhemmuuteen liittyy jo itsessään paljon erilaisia merkityksiä sen sijaan, että siihen sisältyvät käsitteet ja määritelmät olisivat luonteeltaan väistämättömiä seuraamuksia (Hacking 2009, 15–16). Arvioin Suonisen (1997, 91–97; 2016, 106–115) merkityssysteemien soveltuvan asiakasnuorten merkityksiä koskevan aineiston analyysin kehykseksi, sillä pyrin pitämään tutkielmassani yleensä määritellyt lastensuojelun asiakasnuoret yleisen vanhemmuuden rinnalla. Tämä siksikin, että lastensuojelun asiakasnuoret ovat osa samaa kulttuuria ja yhteiskuntaa, kuin jonka mukaan perhe-elämä on Suonisen (emt., 91; 2016, 105) mukaan jäsentynyt. Vaikka lastensuojelun asiakasnuoriin kohdistuu ryhmänä erilaisia käsityksiä ja oletuksia, on vanhemmuus riippumatta tästä aina vanhemmuutta toteutuessaan saman kulttuurin ja yhteiskunnan keskellä.

Valittuani Suonisen (1997, 91–97; 2016, 106–115) käyttämän merkityssysteemisen tarkastelun asiakasnuorten merkityksiä koskevan aineiston analyysitavaksi havaitsin, että asiakasnuorten kertomassa ilmeni melko vähän Suonisen (emt.; 1997, 91–97) käyttämään romantillisuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä. Kuten Suoninen (2016, 106–115) huomauttaa, voi romantillinen merkityssysteemi risteytyä esimerkiksi familistisen merkityssysteemin kanssa. Havaitsin asiakasnuorten romantillisuuteen liittyvien merkitysten sisältyvän tiiviimmin osaksi kohtalollisuuden ja familistisuuden merkityssysteemiä, jonka vuoksi suljin aineiston analyysivaiheessa romantillisuuden omana merkityssysteeminään pois. Näin ollen esittelen asiakasnuoria koskevien tutkimustulosten osiossa asiakasnuorten romantillisuuteen sisältyviä merkityksiä osana kohtalollisuuden merkityssysteemiä.

Päätin analysoida sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevan aineiston Suonisen (1997, 91–97; 2016, 106–115) käyttämistä merkityssysteemeistä poiketen, sillä asiakasnuoret ja sosiaalityöntekijät asemoituivat aineistossa puhumaan asiakasnuorten vanhemmuudesta omista suunnistaan. Asiakasnuoret kertoivat itsestään ja sosiaalityöntekijät puhuivat toisista henkilöistä. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden kertoma suuntautui vanhemmuuden merkitysten tuottamiseen asiakasnuorten asiakasprofiilista käsin, kun taas asiakasnuoret puhuivat

itsestään asiakasprofiilin ulkopuolella omina itsenään ja vanhempina. Näin ollen merkityssysteemit muodostuivat asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevissa aineistoissa eri tavoin.

Tehtyäni edelliset aineiston analyysia koskevat valinnat, etenin analyysivaiheessa Perttulan (1995, 72) huomion mukaisesti analyysiyksiköiden erotteluun litteroidusta ja teemoitellusta aineistosta. Analyysiyksiköiksi otin aineistosta erottuvat mahdollisimman tiiviit, tutkimuksen kohteena olevan asian ja tutkimuskysymysten kannalta olennaiset merkityssysteemit, kuten sanat, lauseet, ajatukset, toiminnan kuvaukset ja ideat. Merkitykset olivat osittain havaittavissa myös samaa merkitsevien kielikuvien ilmenemisenä (Suoninen 1997, 91–92; Tuomi & Sarajärvi 2009, 110; Ruusuvuori & Nikander 2017, 431). Suoninen (2016, 61) myös huomauttaa, ettei merkityssysteemien muodostamiseen ole käytettävissä yhtä teknisesti oikeaa tapaa. Päätin korostaa myös merkityssysteemiin sisältyvien merkitysten yleisyyksiä. Tutkimustulosten tarkasteluosio on jäsennetty analyysivaiheessa muodostuneiden merkityssysteemien mukaisesti, jossa tuon esiin myös korostamani yleisimpiä seikkoja ja valikoituja aineistolainauksia.

4.6 Eettisyys ja luotettavuus

Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettiset huomiot painottuvat Kohosen, Kuula-Luumin ja Spoofin (2019, 7) mukaan tutkijan ja tutkittavan kohtaamisissa sekä sisältävät yllättäviäkin, vailla yhtä oikeaa ratkaisua olevia elementtejä. Ihmistutkimukseen liittyy keskeisesti piirre siitä, että tutkimusaihe ja –tilanne voivat herättää eri ihmisissä erilaisia reaktioita (emt., 8). Näin ollen tutkimuksen hyvät, eettiset lähtökohdat edellyttävät tutkimuksen toteuttajalta erityistä tietoa, taitoja ja tutkimusmenetelmien hallintaa sekä valitun tutkimusaiheen kannalta soveltuvien menetelmien käyttöä. Kuten hyvin tutkimuseettisiin lähtökohtiin kuuluu, noudatettiin tässä tutkielmassa huolellisuutta, tarkkuutta ja vastuullisuutta läpi tutkimusprosessin. (Kuula 2006, 34–36; Kohonen, Kuula-Luumi & Spoof 2019, 14.) Lisäksi tutkimusaihe pohjautui tutkielman toteuttajan aitoon kiinnostukseen tiedon lisäämiseksi aiheesta, mikä on myös yksi tutkimuksellisen työn eettisistä periaatteista. Aineiston keruussa haastateltaville painotettiin tutkijan mielenkiinnon keskittyvän nimenomaisesti haastateltavan omaan näkemykseen tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta sen sijaan, että kyse olisi oikean ja väärän välisen suhteen tai niiden rajojen tarkastelu. Kuten Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen (2009, 172) mainitsevat, tulee tutkijan myös edistää

tutkimuksen tekemisen mahdollisuuksia omassa työssään, joka huomioitiin tutkielman aihevalinnassa. Tutkielman toteuttaja ei myöskään työskennellyt tutkielman toimintaympäristössä, joka on yksi tutkimuksen eettisistä periaatteista.

Tutkijaa koskeviin eettisiin periaatteisiin sisältyy keskeisesti tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Kohonen, Kuula-Luumi & Spoofo 2019, 7–8). Tutkielman toteuttamisessa ja aineiston keruussa haastateltavilta pyydettiin suullinen suostumus tutkimukseen osallistumiseksi ennen haastattelua. Lisäksi haastateltavien suostumus tutkimukseen osallistumiseksi varmistettiin toistamiseen kirjallisesti pyytämällä haastateltavilta kirjallinen kuittaus vahvistettaessa haastattelun ajankohta haastateltavalle tekstiviestitse. Haastateltavia informoitiin haastateltavan suostumuksen pyytämisestä saatekirjeessä. Tutkimukseen osallistuvien informointi, suostumus, tunnistetietojen käsittely ovatkin olennaisia tutkimuseettisten periaatteiden kannalta. Tutkimuksen eettisyyden varmistamiseksi toimi tutkimuksen toteuttava opiskelija tutkimusluvassa kirjallisesti sovituilla tavoin rehellisesti, tarkasti ja huolellisesti läpi tutkimusprosessin. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 413.)

Kuten Luomanen ja Nikander (2017, 287) huomauttavat, liittyy haastattelumenetelmin toteutettavan tutkimuksen eettisiin kysymyksiin huomio erityisen haavoittuvien ryhmien ja sensitiivisten aiheiden tutkimisesta. Haavoittuviksi ihmisryhmiksi määritellään ne, joiden voidaan nähdä olevan jollain tapaa alisteisessa tai muulla tavoin riippuvuussuhteessa toiseen henkilöön. Myös uusi elämäntilanne tai elämänmuutos voivat tehdä ihmisestä haavoittuvaisen. (emt.) Tutkielman kohderyhmänä lastensuojelun jälkihuollon 18–25-vuotiaat asiakasnuoret voidaan nähdä kuuluvan jälkihuoltoasiakkuutensa kautta haavoittuvien ryhmien joukkoon, sillä asiakasnuorten jälkihuolto-oikeus on muodostunut lastensuojelun raskaimpien ja viimesijaisten toimenpiteiden myötä. Tutkielman kohderyhmään valikoitiin eettisten periaatteiden johdosta kuuluvaksi vain täysi-ikäiset asiakasnuoret. Lisäksi tutkimuksen toteuttamisessa huomioitiin, että haastateltujen nuorten taustalla oli hyvin todennäköisesti erilaisia traumaattisia kokemuksia, sillä Kestilän (2012, 599–600, 614) mukaan lapsen ja nuoren pitkäaikainen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on aina traumaattinen kokemus. Koska oikeus jälkihuoltoon muodostuu pääasiassa pitkäaikaisen kodin ulkopuolisen sijoituksen myötä (Kuusikko-työryhmä 2020, 43, 60), arvioitiin tutkielman toteuttamisessa haastateltujen asiakasnuorten taustalla olevan mahdollisesti raskaita ja monitahoisia kokemuksia. Tämä huomioitiin valitsemalla

aineistonkeruun menetelmäksi vuorovaikutuksellinen haastattelumenetelmä, luomalla haastattelutilanteista mahdollisimman välittömiä ja kertomalla haastateltaville tutkimuksen toteuttamisen lähtökohdista ja haastateltavan anonymiteetin varmistumisesta. Lisäksi haastateltavia kehoitettiin olemaan yhteydessä tutkimuksen toteuttajaan tai omaan jälkihuollon vastuusosiaalityöntekijään, mikäli haastateltavalla ilmenisi haastattelun jälkeen kysymyksiä tai huomioita tutkimuksen toteuttamisesta.

Tutkimukseen osallistumisen tulee Kohosen, Kuula-Luumin ja Spoofin (2019, 7–8) mukaan olla aina vapaaehtoista eikä tutkimuksesta saa koitua haastateltavalle haittaa. Tähän tutkimukseen osallistuminen oli haastateltaville vapaaehtoista sekä anonymia ja näistä sekoista informoitiin haastateltavia sekä saatekirjeessä (Liite 1 ja Liite 2) että haastattelutilanteen alkaessa. Lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen näin halutessaan (Luomanen & Nikander 2017, 289; Ranta & Kuula-Luomi 2017, 414–415). Yksikään tutkimuksen haastatteluihin osallistujista ei peruuttanut tutkimukseen osallistumistaan, mutta yksi haastateltava ei saapunut sovitusti haastatteluun. Näin ollen peruuttamaton haastattelu voitiin katsoa olevan päätös tutkimukseen osallistumisen keskeyttämisestä haastateltavan itsensä toimesta.

Kuten Kohonen, Kuula-Luumi ja Spoof (2019, 4) toteavat, edellyttää ihmisiin kohdistuva tutkimus lähes aina henkilötietojen käsittelyä. Tässä tutkielmassa tunnisteellista henkilötietoa sisältävää materiaalia sisälsivät haastatteluista tallennetut äänitallenteet, sillä tallenteiden sisältämä haastateltavan oma ääni on tunnisteellista henkilötietoa. Kuten henkilötietoja käsittelevän tutkimuksen eettisiin periaatteisiin kuuluu (Kohonen & Kuula-Luumi & Spoof 11, 14–15), arvioitiin tutkielman toteuttamisessa aineiston käsittelyyn liittyvät riskit tutkimuslupaa haettaessa ja nämä huomioitiin läpi tutkimusprosessin. Koska tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, arvioitiin äänitallenteiksi tallennetun haastatteluaineiston olevan välttämätön tutkimuksen toteuttamisen kannalta. Tutkimuksen aikana arvioitiin myös, että haastatelluilta pyydetyt tiedot haastatteluiden toteutumiseksi olivat tutkimuksen toteuttamisen kannalta perusteltuja. (Kohonen, Kuula-Luumi & Spoof 2019, 12.) Haastateltavia informoitiin haastattelujen äänitallenteista saatekirjeessä (Liite 1 ja Liite 2) sekä suullisesti haastattelutilanteen alkaessa. Tutkielman aineisto säilytettiin Tampereen yliopiston kaksoissuojattujen tunnusten takana. Aineisto hävitettiin tutkimuksen tarkastamisen ja hyväksymisen jälkeen, kuten myös Kohonen, Kuula-Luumi ja Spoof (2019, 12) toteavat tutkimuksen hyviin eettisiin periaatteisiin kuuluvan.

Tutkimuksen luotettavuuskysymyksiä tarkasteltaessa on hyvä huomioida, etteivät ihmistieteiden tutkimukset ole aina toistettavissa sellaisenaan. Sen sijaan tulee luotettavuuskysymyksiä olla mahdollista arvioida tutkimuksen aineiston kautta. (Ranta & Kuula-Luomi 2017, 414–415.) Tutkimuksen luotettavuutta lisäävät Metsämuurosen (2006, 198) mukaan myös avoin ja läpinäkyvä raportointi sekä toiminta läpi tutkimusprosessin ja tutkielmaraportin. Esimerkiksi aineistosta esitetyt suorat lainaukset tutkielman raportissa lisäävät luotettavuutta (emt.). Tutkielman toteuttamisessa kiinnitettiin erityistä huomiota tutkimusprosessin kuvailuun sekä aineiston kuvailuun esimerkiksi suoran aineistolainauksin ja tuomalla esiin aineistossa ilmenneitä määrällisiä yleisyyksiä. Tulosten siirrettävyys ja sovellettavuus toisiin olosuhteisiin lisäävät yhä tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tulee huomioida tutkimusprosessin johdonmukaisuus, prosessin kuvaus ja reflektointi, aineistolähtöisyys, kontekstisidonnaisuus, tiedon laatu, metodien yhdistäminen, tutkijayhteistyö, tutkijan subjektiivisuus ja vastuullisuus. (Metsämuuronen 2006, 199, 201–203.) Kontekstisidonnaisuudella tässä tutkielmassa tarkoitetaan lastensuojelun jälkihuollon yksikköä, joka oli Metsämuurosen (emt., 202) huomioon nojaten sidoksissa tutkielman toteuttamiseen läpi tutkimusprosessin. Tutkimuksen toteuttaja oli tutkimusprosessin aikana aktiivisesti yhteydessä tutkielman toimintaympäristöön tutkimuksen suunnitteluvaiheessa sekä aineiston hankinnan ja tutkimuslupaprosessien aikana.

Tutkimustulosten luotettavuutta tarkasteltaessa on oleellista kiinnittää huomio asiakasnuorten haastatteluista muodostuneeseen aineistoon. Kuten Yliruka, Kantoluoto, Heino, Laine ja Hipp (2020, 9, 11, 20, 45) toteavat, on lastensuojelun jälkihuollossa olevien asiakasnuorten välillä eroavaisuuksia esimerkiksi asiakasnuorten tuen tarpeissa ja pärjävyydessä. Jälkihuollon asiakasnuorten piiri käsittää sisäänsä hyvin moninaisen joukon jo nuorten toisistaan eroavien taustojenkin vuoksi. Erityistä tukea vaativilla jälkihuollon asiakasnuorilla voi olla vallitsevassa elämäntilanteessaan useampia yhtäaikaista haasteita ja erilaiset mahdollisuudet tukeutua mahdolliseen läheisverkostoon samalla, kun nuori pyrkii suoriutumaan muista ikävaiheeseensa kuuluvista kehitystehtävistä. (Yliruka ym. 2020, 8, 11.) Näin ollen on tutkielman tuloksia tarkasteltaessa oleellista huomioida, että tutkimuksen haastatteluihin saattoi lupautua sellaisia asiakasnuoria, joiden elämäntilanne oli tutkimuksen toteuttamisen aikaan tasapainoista, jolloin nuoret kokivat tutkimukseen osallistumisen mahdolliseksi. Näin ollen ovat myös tutkimustulokset voineet muodostua tämän asetelman kautta. Koska tutkielman mielenkiinto ei kohdistunut tietoon

jälkihuollon asiakasnuorten jälkihuolto- tai lastensuojeluasiakkuudesta tai muista asiakasnuorten elämäntilanteisiin liittyvistä tekijöistä, ei arviota tutkimustulosten suuntautumisesta esimerkiksi haastateltujen asiakasnuorten pärjävyyden tai elämäntilanteen vuoksi tässä tutkielmassa tehty. Aineiston mahdollista valikoitumista ja sen vaikutusta tutkimustuloksiin pohdin lisää osana johtopäätösten tarkastelua.

5 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esittelen tutkielman tutkimustulokset. Tuon esiin asiakasnuoria koskevat tulokset Suonisen (1997, 93–98; 2016, 110–116) muodostamia merkityssysteemejä soveltaen. Tämän jälleen esittelen sosiaalityöntekijöitä koskevat tutkimustulokset omassa alaluvussa. Ennen tätä esittelen asiakasnuorten merkityksiä koskevasta aineistosta ilmaantuneet taustatekijät.

5.1 Asiakasnuoret

Asiakasnuorten merkityksiä koskeva aineisto muodostui kuuden lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoren yksilöhaastattelusta. Nuoret olivat iältään 19–21 vuotiaita. Kaksi asiakasnuorista oli haastattelun aikana vanhempi kahdelle lapselle, kolme nuorista oli vanhempi yhdelle lapselle ja yksi valmistautui vanhemmuuteen ensimmäiselle lapselleen ollen raskauden loppupuolella. Nuorin asiakasnuorten lapsista oli haastattelun aikaan neljän vuorokauden ikäinen ja vanhin lapsista oli hieman alle kolmevuotias. Asiakasnuorten kertoma perheeseensä kuuluvista jäsenistä vaihteli jonkin verran:

”Täl hetkellä minä ja tytöt -- oon -- eronnut lasten isän kaa”

”Meidän perheeseen kuuluu mun mies ja lapsi”

”Must tulee yksinhuoltaja -- me ollaan kahdestaan”

”Lapset – minä – isä eli mun mies”

”Minä – avopuoliso – lapsi -- mejän kissa -- mun vanhemmat -- avopuolison vanhemmat”

Seuraavissa alaluvuissa etenen asiakasnuoria koskevien tutkimustulosten esittelyyn analyysivaiheessa jäsentynein merkityssysteemien mukaisesti. Esittelen lukujen alussa kyseisen merkityssysteemin piirteitä Suonisen (1997, 93–98; 2016, 110–116) kuvausten mukaisesti, minkä jälkeen tuon esiin omat tutkimustulokseni.

5.1.1 Familistisuus

Familistisessa merkityssysteemissä korostuvat haastateltavien perhe- ja kotikeskeisyyteen liittyvät merkitykset ja vanhemman rooli (Suoninen 1997, 93–94; 2016, 110–111). Asiakasnuorten kertomassa näkyi familistiseen merkityssysteemiin sisältyen eniten lapsen kautta oman toiminnan asettamiseen ja säätelyyn liittyviä merkityksiä (10), rakkauteen liittyviä merkityksiä (8) sekä yhdessä lapsen kanssa tekemisen sekä oleilun merkityksiä (8):

”Lapsen tahtisesti – menny aika pitkään”

”Ku päivä menee -- lapsen kanssa ni ei siin hirveesti ehi ees mieltii”

”Mä oon kaks tai kolme vuot ainaki himas -- keskityn vaa siihe lapseen -- omistan sille periaatteessa -- elämän”

”Toisest huolehtii – kokoajan -- se on sun velvollisuus huolehtii siitä”

”Sanon sen aika usein että rakastan häntä – hän on tärkeä -- ihmeellinen”

”Sanoo et rakastan sua – läheisyys – huomioi -- yrittää olla koko ajan mahdollisimman paljo läsnä -- se on -- mun mielest tosi tärkeä”

Seuraavaksi eniten familistiseen merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä ilmeni lapsen ilosta (7), fyysisestä läheisyydestä (7), turvallisuudesta ja suojelusta (6) sekä hyvästä lapsuudesta (5):

”Parastahan on -- ku herää ni se on -- siel ihan hymyillen”

”Hänen hymy – ilo -- tulee itellekki -- tosi kiva fiilis aina ku -- hänel on hauskaa”

”Halailaan -- annetaan pusuja hirveesti -- aina saa tulla syliin”

”Tehdää yhdessä asioita – sylitellään -- yhteistä aikaa -- pusuja haleja -- näytetään et välitetään”

”Koska se on mun oma lapsi -- mul tulee se suojeluvaisto – haluun -- et se on turvassa”

”Mä oon -- antanu hyvän lapsuuden mun -- lapsille”

”Oon oikeesti yrittäny tehdä kaiken sen eteen et se saa -- turvallisen -- lapsuuden”

Muita useita kertoja asiakasnuorten kertomassa ilmaantuneita familistiseen merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä olivat äitiys ja isyys (4), lapsen kasvatus (4) ja

perustarpeet (4) lapsi haaveena ja toiveena (3) sekä lapsen rinnalla oleminen sekä pysyminen (3):

”Äiti -- joka huolehtii ja kasvattaa mun lapsia -- huolehtii lasten perustarpeesta”

”Toivottavasti mä oon antanu -- hyvät eväät aikuisuuteen -- on saanut olla oma itsensä -- ollut -- kaikki tarvittava”

”Oli sit pitkään -- et ai vitsi ois ihana saada lapsi -- et -- todennäköisesti tulee lapsii nuorena”

”Sil on joku kenen puoleen se voi aina kääntyä -- se ei oo ikin yksin -- en oo -- ikin lähös pois”

Asiakasnuoret tuottivat paljon merkityksiä koskien vanhemman roolia ja oman toiminnan asettamista sen mukaisesti. Asiakasnuoret asettivat familistisen merkityssysteemin kehityksessä vanhemmuudelle selkeitä odotuksia ja tehtäviä (kasvatus, suojeleminen, huolehtiminen ja muita velvollisuuksia), jotka asettuivat lapsilähtöisesti ja –suuntautuneesti. Asiakasnuorten kertomassa oli merkityksiä liittyen vanhemman roolin haltuunottoon, jonka päämääränä oli hyvän lapsuuden mahdollistaminen omalle lapselle. Samalla vanhemman roolin haltuunotto ja sen toteuttaminen itsessään näyttäytyivät asiakasnuorille merkityksellisinä. Asiakasnuorten kertomassa oli paljon merkityksiä liittyen rakkauden ja hellyyden osoittamiseen, yhdessä tekemiseen ja arjen asettamiseen vanhemman roolin ja lapsen mukaisesti. Lisäksi asiakasnuorten kertomassa näkyi merkityksiä vanhemman roolin ja lapsikeskeisyyden pysyvyydestä. Asiakasnuoret asettivat keskeiseksi vanhemman pysymisen lapsen rinnalla ja tukena. Myös fyysisen läsnäolon ja läheisyyden merkitykset ilmenivät vahvasti asiakasnuorten kertomassa. Vanhemmuuteen ja sen toteuttamiseen liittyi myös ulkoapäin asetettuja määreitä. Lapsen ilo, fyysinen läheisyys ja hellyyden osoitukset, vanhemmuuden toteuttaminen itsessään sekä odotus vanhemmuudesta asettuivat asiakasnuorten kertomassa heille itselleen tärkeiksi.

5.1.2 Individualistisuus

Individualistisessa merkityssysteemissä pääpaino on haastateltavan yksilöllisyyden korostumisessa (Suoninen 1997, 94–95; 2016, 111–112). Eniten asiakasnuorten kertomasta ilmeni individualistisuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä liittyen

omiin tunteisiin (10), omaan aikaan ja tilaan (5) sekä omaan, vanhemmuudesta irrallaan olevaan persoonallisuuteen (3):

"Kyl se välillä tuntuu ikävältä jos -- kieltää mikä vois olla hänestä hauskaa -- se tuntuu ärsyttävältä et pitää olla koko ajan ei ei ei"

"Mä oon -- tosi äkkipikainen ihminen -- siin on ollu tosi paljo mulla työtä et en mä voi -- lähtee -- jos mä suutun -- pitää vähä mieltii et tääl on pieni lapsiki"

"Oon jättäny tunteet sivuun -- pidän ne sisälläni -- muitten kaa -- saattaa purkautuu -- aika pahasti"

"Ku mä sain vauvan nukkumaan -- olin et ihanaa nyt mä voin keittää teetä itelleni -- sit yhtäkkiä mä kuulen itkua -- olin iha et -- nonii sit seki taas heräs ei voi olla todellista"

"Sit ku molemmat nukkuu just ne aamupäikkärit -- sillo saa vähä -- omaa aikaa"

"Pitää -- vaa tottuu tähän et vastasyntyne on niin -- kiinni koko ajan sussa -- mä olin unohtanu -- miten turhauttavaa se välillä on"

"Mä en oo -- haaveilija -- ne jää mulle vaa haaveeks ja sit mua ärsyttää vaa liikaa"

"Jos se on yht temperamenttinen ku minä -- tulee ole vaikeeta"

Seuraavaksi eniten asiakasnuorten kertomassa tuli näkyväksi individualistiseen merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä omista suunnitelmista (2). Myös omaan jaksamiseen, ihmissuhteisiin, omiin rajoihin ja omaan kasvuun liittyviä merkityksiä nousi esiin yksittäisiä kertoja:

"Ite haluun -- edetä uralla"

"Haluun nähä viel maailmaa"

"Mä tarviin -- oman ikästä seuraa"

Asiakasnuorten tuottamia merkityksiä sisältyen individualistiseen merkityssysteemiin oli huomattavasti vähemmän, kuin familistisessä merkityssysteemissä. Merkitykset liittyen tunteisiin ja omaan identiteettiin vanhemmuuden roolin ulkopuolella tulivat esiin esimerkiksi kuvauksina perhearjen ja vanhemmuuden ajoittaisesta kaaoksesta, turhautumisesta, jaksamattomuudesta toimia tauotta vanhemmuuden roolista käsin. Myös omaan identiteettiin ja vanhemmuuden identiteettiin kuuluvien tunteiden ja toimintatapojen ristiriitojen merkitykset tulivat esiin. Individualistiseen merkityssysteemiin sisältyi esimerkiksi

oma halu kodin siisteydestä tai poistua paikalta vaikean tilanteen tullen, jotka estyivät vanhemmuuden vuoksi. Asiakasnuorten kertomassa paljastui kompromissien tekeminen oman identiteetin ja vanhemmuuden roolin välillä. Tämä näyttäytyi asiakasnuorten kertomassa toistuvana, ajankohtaisena ja ikään kuin aktiivisesti prosessissa olevana. Kertomassa nousi esiin myös selkeitä merkityksiä omasta tilasta, ajasta ja vanhemmuuden rooliin liittymättömistä henkilökohtaisista tarpeista. Niiden ilmeneminen oli kuitenkin vähäistä ja rajautui selkeisiin tekijöihin, kuten työhön, matkusteluun, arkisiin toimiin ja omiin ikätovereihin. Individualistiseen merkityssysteemiin sisältyvät merkitykset tulivat esiin selkeinä oman persoonan kuvauksina, kuten taipumuksena myöntämisyyteen, temperamenttisuutena ja impulsiivisuutena, ajautuvuutena sekä taipumuksena uupuneisuuteen.

5.1.3 Kohtalollisuus

Kohtalollisuuden merkityssysteemi käsittää elämäntapahtumien jäsentyvän oman kontrollin ulkoa ja haastateltava jäsentää itseään ajautujana (Suoninen 1997, 95; 2016, 112–113). Tutkimustuloksissa kohtalollisuuden merkityssysteemi risteytyi osittain familistisen merkityssysteemin kanssa. Kohtalollisuuden merkityssysteemiin sisältyi eniten asiakasnuorten kertomassa merkityksiä liittyen lasten saamiseen (9), omaan kasvuun (5), asumiseen (5) ja suojeluun sekä kasvatukseen (5):

”Tein raskaustestin ja se oli -- positiivinen ylläri”

”Oltiin puhuttu (lapsista) -- ehkä sit joskus mut ei ihan nyt heti mut sit se tuliki iha nyt heti”

”Oltii -- et tää tulee tapahtuu -- ennemmin tai myöhemmin”

”Tullu elämälle tarkoitus -- voi paljo paremmin täl hetkellä -- lapset on – kasvattanu -- ihmisenä”

”Hän on -- auttanu mua kasvamaan – aikuiseks -- on se vastuu”

”Onha tää aika hyvin – pelastanu -- on tullut sitä arkee -- kyl tää on -- terapiaaki ku tän kans saa mennä -- ei oo jääny -- himaan vaan”

”Must on kasvanu semmonen ku mä nyt oon -- kaikist niist negatiivisist ja positiivist asioist huolimatta -- jos mul ois ollu -- turvallinen perhe alusta asti -- mä oisin tosi erilainen”

”Ois ihana omakotitalo -- mis ois tyyliin piha”

”Se ei tee niit typerii juttui mitä mä oon esim tehny -- se ei tuu toistaa mun virheitä”

Kohtalollisuuden merkityssysteemiin sisältyi asiakasnuorten kertomassa merkityksiä liittyen siihen, mitä tekisivät ja minkälaista heidän elämänsä olisi ilman vanhemmaksi tulemistä (5):

”Viettäisin hirveesti aikaa kavereitten kaa -- olisin töissä – opiskelisin -- joisin aika paljo”

”Varmaan viel tuo kaduil pyörisin -- emmä varmaan selvänä olis – tai voi olla et mä olisin -- viisastunu -- menny hoitoon -- saanu elämäni kuntoon sit ilman -- lapsia”

”Oisin vanhoje kavereitten kaa ulkona -- tekemäs jotai tyhmää -- en ainakaa usko et mitää fiksua”

”Jatkaisin duunissa -- jatkaisin mun normaalii elämää -- näkisin enemmän kavereita ja pitäisin enemmän hauskaa”

”Joko mä oisin opiskelemassa -- töissä tai sitten -- vaan himassa”

”Eihä kaikki voi mennä aina niinku -- suunniteltu”

Kohtalollisuus liittyi asiakasnuorten kertomassa erityisesti vanhemmaksi tulemiseen. Lasten saamiseen liittyi ajautuminen ja vanhemmuuden vastaanottaminen näyttäytyi oman kontrollin ulkopuolelta määräytyvänä. Asiakasnuorten vanhemmuuteen liittyi itsensä asettaminen alttiiksi ja vastaanottavaiseksi sille, että heidän elämänsä saattaisi muuttua mahdollisen vanhemmuuden myötä ikää kuin oman hallinnan ulkopuolelta tulevana. Lasten saamiseen ja vanhemmaksi tulemiseen liittyi asiakasnuorten kertomassa positiivisia merkityksiä, jotka määräytyivät ja toteutuivat oman hallinnan ja päätäntävällän ulkopuolelta. Yhtä lailla näkyi asiakasnuorten omaan kasvuun ja itsensä sekä oman elämän muutoksien asettamista vastaan tulevien olosuhteiden mukaisesti. Asiakasnuorten kertomassa näkyi selkeitä ajatuksia siitä, minkälaista elämä olisi ilman vanhemmaksi tulemistä sekä miten vanhemmuus oli muuttanut asiakasnuoria. Asiakasnuorten haaveet liittyivät asumiseen ja perheen muotoon sekä sen jäseniin tulevaisuudessa. Haaveet jäsentyivät asiakasnuorten kertomassa seikkoina, joiden toteutumiseen ei ole itse mahdollista vaikuttaa. Myös vanhemmuuden onnistuneisuuteen ja lapsen suojeluun ilmeni asiakasnuorten kertomassa pohdintaa siitä, millä tavoin niihin pystyy ja on mahdollista itse vaikuttaa. Oman elämän ja tahdon määräytyminen ulkoapäin näkyi asiakasnuorten kertomassa selkeänä.

5.1.4 Realistisuus

Realistisuuden merkityssysteemiin sisältyy haastateltavan arkeen ja tosiasioihin kiinnittyvä puhe (Suoninen 1997, 96–97; 2016, 113–114). Realistisuuden merkityssysteemiin sisältyi asiakasnuorten kertomassa eniten merkityksiä ihmissuhteista (17), arkisiin toimintoihin ja aikatauluihin liittyvistä tekijöistä (16) sekä palveluista ja tuesta (11):

”Äiti -- käy täällä melkei viikottain – kummitädit – siskot – käyny -- näkemässä”

”Ollu sellai äiti vauva ryhmä -- vähä huono juttu ku ei oo hirveesti päässy näkee -- muit lapsii -- korona vaikuttaa”

”Hän näkee isäänsä -- kaks kertaa kuussa -- käydään joka viikko mun äitin luona”

”Meil käy täs se kotihoito ni kerran viikos hän pääsee -- pidemmälle puistoon -- leikkii muiden kaa”

”Mulla ei oo -- isoo tukiverkostoo että mä pystyisin hänet antaa hoitoon”

”Säännöllinen päivärytmi -- aika kellon tarkkaa -- ruokaa yhdessä -- nukkumaan aina tiettyinä kellonaikoina -- leikitään ulkoillaan -- pestään pyykkiä -- tällasia ihan perus -- arjen asioita”

Seuraavaksi eniten asiakasnuorten kertomassa nousi esiin merkityksiä liittyen rajoihin ja sääntöihin (6), leikkiin ja viihdyttämiseen (5) sekä haastaviin tunteisiin (5). Myös koronapandemian liittyviä merkityksiä (3), suojeluun (3), väkivaltaan tai päihteisiin (3) ja talouteen (2) liittyviä merkityksiä ilmaantui asiakasnuorten kertomassa:

”Emmä tietenkää haluu -- ylisuojella mun lapsii -- et lapset näkee kuitenki – todellisuuden - - kyl mä haluun niit suojella -- väkivallalta”

”Rajat on rakkautta -- ei sellasia -- ihan järkyttävii mut -- esim kotiintuloajat”

”Mä haluun et se ymmärtää et mä asetan ne rajat sen omaks parhaaks”

”Mä en -- haluu kasvattaa semmoses pumpulissa -- kaikessa on hyvii juttui ja kaikest saa - - myös huonoi juttui -- joskus sattuu ja joskus on kivaa”

”Kärsivällisyyttä – hermoja -- niitäki tarvii”

”Ollaa – aika – rajaavia -- hänen käyttäytymisestä -- katotaa ettei koko aja kolauttelis päätää”

”Aika paljon -- tykkää leikkiä -- puistoissaki kyl tykätään käydä -- kaikki pihalla olemiset”

”Tää korona vähän sotkenu -- ku mitää muskareita ei oo pyöriny”

”Käyn -- täyspäiväsesti töissä -- rahotan meijän elämisen”

Asiakasnuoret tuottivat paljon merkityksiä sisältyen realistisuuden merkityssysteemiin. Vanhemmuuden realistiset merkitykset liittyivät rutiineihin, aikatauluihin ja yhdessä tehtäviin asioihin lasten kanssa. Realistiseen merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä ilmeni myös arkisissa haasteissa, kuten lapsen rajaamisessa ja säännöissä. Asiakasnuoren kertomassa osoittautui selviä keinoja näihin. Asiakasnuorten kertomiin tosiasioihin sisältyi runsaasti ihmissuhteisiin liittyviä merkityksiä, jotka nivoutuivat osaksi arkisia toimia ja säännönmukaisuuksia. Ihmissuhteiden merkitykset liittyivät tuen saamiseen ja ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Samalla erilaisten palvelujen läsnäolo (oma sosiaalityöntekijä, jälkihuolto, kotipalvelu, päivähoito) ilmenivät osana jokapäiväisiä realiteetteja. Asiakasnuorten kertomassa näkyi realistista puhetta sekä omista että lapsen haastavista tunteista. Tunteet yhdistyivät merkityksiin asioista, joilta asiakasnuoret kertoivat haluavansa suojella lapsiaan. Päihteet, kiusaaminen, syrjintä ja väkivalta olivat asiakasnuorten nimeämiä tosiasioita, joihin suojelun tarve yhdistyi. Asiakasnuorten kertomassa ilmaantui kuitenkin realistinen suhtautuminen niihin asioihin, joilta omaa lasta haluaisi suojella. Asiakasnuorten kertomassa osoittautui realistista suhtautumista ympärillä olevien ja elämässä tapahtuvien asioiden olemassaoloon ja siihen, että haasteiden kohtaamisella on oma merkityksensä.

5.1.5 Humanistisuus

Humanistisuuden merkityssysteemissä painottuvat haastateltavan kokemukset, ymmärrys, inhimillisyys, tuomitsemattomuus ja vilpittömyys (Suoninen 1997, 97–98; 2016, 114–116). Asiakasnuorten kertomassa ilmeni humanistisuuden merkityssysteemiin sisältyen eniten merkityksiä liittyen puhumiseen ja keskusteluun (12), tunteisiin ja tunteiden hallintaan (11), omiin keinoihin haastavissa tilanteissa (5) ja suvaitsevaisuuteen (5) liittyen:

”Et se pystyy puhuu mulle asioista -- et ei tuu niinku sulkeutuu ja sit siit tulee -- ongelmii”

”Varsinki ku lapsi -- oppii uusii sanoja -- on tosi kiva -- hänen kanssa käydä -- keskustelui ku hän osaa puhuu iha lauseita”

”Välil on tosi huonoi päivii -- tekee vaa mieli huutaa -- tyylii hakkaa päätä seinään suurinpiirtein -- et en jaksa”

”Joskus saattaa mennä hermot jos -- tilanne ei -- rauhotu millään – saattaa -- tulla sellanen että – apua -- mä en -- saa tätä tilannetta rauhottumaan”

”Se on välil -- haastavaa se -- omien tunteitten hallinta”

”Ei todellakaa kaikki oo aina ihanaa -- vaikka kaikki elämässä oiski hyvin ni aina joku -- aiheuttaa päänvaivaa”

”Purkaudun -- mun äidille – miehelle -- illalla saatan parit itkut itkee”

”Ihan sama millanen ihminen -- millaset mielipiteet -- pitää kunnioittaa muit ihmisii”

”Ihmisii on erilaisii -- hyväksyy kaikki -- kunnioittaa ja hyväksytään muut ihmiset”

Seuraavaksi eniten asiakasnuorten kertomassa oli merkityksiä liittyen lapsen itsetuntoon (3) maininta liittyen luottamukseen (1):

”Ettei välitä muitten mielipiteistä -- ei mee sen varjolla et joku toinen sanoo et sä et onnistu”

”Tekee sen mikä oikeesti tuntuu hyvältä eikä -- vaan koska jengi pakottaa sen”

”Sit jos luottamus hajoo ni siin menee aikaa -- varsinki sil lapsel et se oikeesti pystyy luottaa uudelleen”

Asiakasnuoret tuottivat paljon humanistisuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä. Puhumisen ja keskustelun merkitys korostui erityisesti asiakasnuorten ja lapsen välillä. Osittain keskustelun merkitys nousi esiin myös asiakasnuorten ja heidän muiden ihmissuhteidensa välillä. Asiakasnuorten kertomassa ilmeni aitoutta ja inhimillisyyttä erityisesti omien tunteiden kuvailussa, elämän arkisissa haasteissa sekä siinä, miten asiakasnuoret halusivat kasvattaa omaa lasta suhteessa muihin ihmisiin. Asiakasnuorten tuottamat merkitykset liittyen tunteisiin tulivat esiin omien voimavarojen riittämättömyyden ja hallitsemattomuuden kokemuksen kautta, sekä myös tarkemmin nimeämättömästi ”huonojen päivien” olemassa olon kuvailuna. Humanistiset merkitykset näkyivät toisten kunnioittamisen, hyväksynnän ja suvaitsevaisuuden merkitysten läsnäolona. Humanistisia merkityksiä näkyi liittyen lapsen itsetuntoon, rohkeuteen sekä luottamuksen rooliin asiakasnuoren ja lapsen välillä. Lapsiin liittyvät merkitykset näkyivät asiakasnuorten kertomassa toiveena lapsen kasvusta empaattiseksi, muut huomioon ottavaksi ja tunnetaidoiltaan taitavaksi ihmiseksi.

5.2 Sosiaalityöntekijät

Sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskeva aineisto muodostui kahden sosiaalityöntekijän yksilöhaastattelusta. Sosiaalityöntekijöiden kokonaisasiakasmäärä oli 50–55 jälkihuoltonuorta. Toisella sosiaalityöntekijällä oli asiakkaana yhdeksän vanhempana olevaa asiakasnuorta ja toisella oli asiakkaana kaksi vanhempana olevaa asiakasnuorta. Asiakasnuoret olivat 18–22 vuotiaita ja asiakasnuorten lapset olivat korkeintaan kaksivuotiaita. Vanhempana olevien asiakasnuorten perhekoonpano ja verkosto vaihtelivat sosiaalityöntekijöiden kertoman mukaan paljon:

”Läheisverkosto muodostuu -- lapsen isästä -- jonka kans hän asuu – puolison äiti – oma äiti -- pikkuveli”

”Nää miespuoliset -- ne on kyl ihan yksin”

”Monesti on sit lastensuojelu kanssa”

”Lapsi lähti suoraan synnäriltä huostaan – ni siinä on -- se sijaisperhe -- ensisijanen”

”Oma äiti – on tosi aktiivisesti mukana – sisko -- lapsen isä – jonka kanssa hän ei asu – isän puolelta isoäiti joka hoitaa sitä lasta”

”Äidillä on paljon -- kaveriverkostoo -- he pitää tämmösii -- mamma miittejä -- ja lapset leikkii keskenään”

Seuraavissa alaluvuissa etenen sosiaalityöntekijöitä koskevien tutkimustulosten esittelyyn analyysivaiheessa muodostuneiden merkityssysteemien mukaisesti.

5.2.1 Pätevä vanhemmuus

Tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden kertomassa ilmeni pätevän vanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyen muutamia merkityksiä asiakasnuorten vanhemmuuden toteutumisesta parisuhteesta (3), vanhemmuuden suunnitelmallisuudesta (2) ja toiveesta saada lapsi (2):

”Joku nuori -- on -- suunnitellu sen -- on ollu poikaystävä pitkään -- ne on halunnu -- jo nuorena sen lapsen”

”Oli -- toivottu – lapsi -- parisuhteesta -- on jätetty ehkäsy pois -- et he nyt kokeilee – et nyt ois -- elämäntilanne semmonen et ois – otollinen hetki – tulee jos on tullakseen”

”Mä uskon että näitten joilla on -- puoliso – ni ne -- varmasti tulee – tuella – etenemään -- tai tuetta jopa”

Sosiaalityöntekijöiden kertomassa tuli esiin pätevään vanhemmuuteen sisältyviä merkityksiä asiakasnuorten ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta (3), läsnä olevuudesta ja kiintymyssuhteesta (2), sitoutumisesta vanhemmuuteen lapsen kanssa yhteisessä kodissa (3), lapsen hoitamisesta (1) ja kasvatuksesta (1). Sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä myös asiakasnuorten pärjäävyydestä sekä arjen sujuvuudesta (2):

”Hän on hoitanu -- vauvaa esimerkillisesti alusta asti -- vuorovaikutus -- tosi hyvää ja hirveen varmoin ottein hoiti sitä lasta -- ihailin sitä et ku hän oli nii nuori – nii luontevasti sen lapsen kans – alusta lähtien”

”Mul on aika paljon niit vuoden ikäsii -- he on vielä kotonaan”

”Hän tulee sen lapsen kans olemaan siihen saakka – et lapsi -- muuttaa omilleen”

”Yhden nuoren kohalla päätti et jatkaa kotihoidon tuella”

”Luontevasti – juttelee ja on sen lapsen kans -- hänt on tarvinnu neuvvoo – hirvittävän vähän”

”Mua jännitti hirveesti et miten -- nuori tulee – pärjäämään – mut hänhä on pärjänny -- erinomaisesti ei mulla oo ollu siihen sanottavaa”

”Lapsestaki näkee kuinka -- on nuoresta äidistä huolimatta -- tosi läsnä oleva”

”Näki et se kiintymyssuhdel lähti muodostumaan tosi hyvin”

”On rajannut ihan niinku kuuluuki – luontevasti tulee seki rooli”

Sosiaalityöntekijöiden kertomassa tuli esiin pätevään vanhemmuuteen sisältyen tukevat verkostot (2) sekä asiakasnuoriin suuntautunut hyvä vanhemmuus omassa lapsuudessa (3):

”Äiti saa -- omalt äidiltään ja siskoltaan sen lastenhoitoavun – oma verkosto hoitaa et ei siin oo tarvinnu – viran puolest järjestää”

”Omat vanhemmat -- äidinäiti on ollu hyvä vanhempi”

”Hänel ei oo mitään kiintymyssuhdetraumoja omiin vanhempiinsa ni hän on pystyny muodostamaan -- terveen -- vuorovaikutussuhteen -- lapsen kanssa”

Pätevän vanhemmuuden merkityssysteemiin liittyi merkityksiä, joissa asiakasnuorten vanhemmuus ilmeni omistautuvana, valittuna ja toivottuna vanhemmuutena. Pärjäävä vanhemmuus käsitti sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä vanhemmuuden toteutumisen parisuhteessa sekä kotiäitiytenä. Pätevä vanhemmuus asettui toteutuvan lapsen ehdoilla ja lapsen mukaisesti. Sosiaalityöntekijät tuottivat tietynlaisen kohtalollisuuden sisältyvän pätevään vanhemmuuteen samalla, kun suunnitelmallisuus liittyi osaksi vanhemmuuden syntymistä ja toteutumista. Sosiaalityöntekijät tuottivat pätevään vanhemmuuteen sisältyvän vanhemmuuden luontevuus ja varmuus, joista johtuen vanhemmuus toteutui ilman ponnisteluja. Sosiaalityöntekijät positioivat itsensä suhteessa asiakasnuorten pätevään vanhemmuuteen siten, etteivät asiakasnuoret juuri tarvitse sosiaalityöntekijän neuvoja tai toteuttamia tukitoimia vanhemmuuteen liittyen. Sosiaalityöntekijät tuottivat pätevän vanhemmuuden merkityssysteemiin liittyvän kuitenkin sosiaalityöntekijöissä tietynlaista hermostuneisuutta sekä arvostusta asiakasnuoria kohtaan, kun pätevä vanhemmuus yhdistyi asiakasnuorten nuoren iän kanssa.

5.2.2 Individualistinen vanhemmuus

Sosiaalityöntekijät tuottivat individualistisen vanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyen merkityksiä liittyen asiakasnuorten kyvyttömyyteen ja voimavarattomuuteen huolehtia omista asioista sekä itsestään (7):

”Lähtötilanne on ollu kaoottinen -- lapsi on ollu vahinko koska äiti ei oo kyennyt huolehtimaan -- elämäänsä liittyvistä asioista – ehkäisystä – raha-asioista”

”Ei oo välttämättä ehkä sit osannu ehkäsyä hoitaa -- on aatellu et ei siit tuu mitään -- on ollu ehkä siin kunnossa et ei oo kyennyt hoitamaan ehkäsyä”

”Jos -- oman osaamisen ja ymmärtämisen rajat tulee vastaan -- sillan ei vaan yksinkertaisesti – havainnoi -- lapsen tarpeita -- mut se ei tarkoita etteikö -- huolehtis lapsen perustarpeista -- lapset on siistejä ja nätisti puettuja – ravittuja -- jos ollaan -- palsussa tai kotikäynnillä ni -- on siinä ihan -- hyvin”

”Semmoseen keskusteluun että mitä se vanhempana oleminen sulle merkitsee -- ei olla päästy ku mietitään näitä että mistä henkkarit hankitaan”

Sosiaalityöntekijät tuottivat individualistisen vanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyen merkityksiä koskien vanhemmuuden positiivia seurauksia vanhemmalle itselleen (5), vanhemman omaan kouluttautumisen (3) sekä verkostoon liittyen (3):

”Se vastuu -- on -- pakko hoitaa jotain tiettyjä -- asioita”

”Eipä häntä hirveesti ne bilettämiset enää nykyään kiinnosta – biletykset on loppunu kokonaan”

”Hän on vähentänyt merkittävästi päihteiden käyttöönsä -- hän -- koko ajan ajattelee asioit -- lapsen kautta ja pitää -- lasta mielessään ku tekee -- valintoja”

”Näil ei -- oo mitään koulutusta -- nää on niin -- nuoria nää vanhemmatki”

”On haettu päivähoitopaikkaa -- äiti ajatteli et hän jatkais nyt -- opiskelua”

”Se et kuinka luotettava se verkosto on -- minkälaiset motiiviit -- siinä verkostossa on aina puolensa”

”Jos – puoliso -- ei ole hyvä -- jos se on uhka tai sitä lasta pitää suojella -- se ei oo kauheen hyvä ennuste”

Muita muutamia tai yksittäisiä kertoja individualistisen vanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä ilmeni liittyen lapsen odottamattomuuteen (2) ja ulkopuolisen tuen säännönmukaiseen toteutumiseen osana vanhemmuutta ja lapsen elämää (2):

”Osalla on ihan – vahinko -- kyl nää on -- semmosii sattumuksii -- se on vaan -- tullu alulle -- päätetty pitää -- ikään kun on tarve -- vastakkaisen sukupuolen kanssa -- kanssakäymiseen”

”Tapaamiset pyöriny säännöllisesti -- kerran kuukaudessa matkustaa – tapaamaan -- jos äiti pysyy – kunnossa -- miettii ihan päivätapaamisii – äidille kotiin”

”Sosiaalipediatriassa -- seurataan sitä koska – äiti synnytti huumeissa -- jos jotai havaitaan -- järjesty -- lastenpsykan tutkimukset ja muut”

Sosiaalityöntekijät tuottivat paljon individualistisen vanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä. Individualistinen vanhemmuus käsitti vanhemmuuden syntymisen, rakentumisen ja toteutumisen asiakasnuorten omista lähtökohdista, elämäntilanteista ja henkilökohtaisista tekijöistä käsin sen sijaan, että vanhemmuus olisi muovautunut lapsen kautta. Individualistinen vanhemmuus käsitti asiakasnuorten henkilökohtaisten asioiden priorisoituvan lapsisuuntautuneen ja lapsikeskeisen vanhemmuuden edelle.

Individualistinen vanhemmuus oli kuitenkin olemassa ja toteutui tavalla tai toisella. Individualistisessa vanhemmuudessa korostui asiakasnuorten lähtökohtainen tai tilanteinen kyvyttömyys ja voimavarattomuus. Samalla korostuivat vanhemmuuden positiiviset seuraukset suuntautuen asiakasnuoriin itseensä. Individualistinen vanhemmuus syntyi, suuntasi vaikutuksiaan ja toteutui asiakasnuoren omista tarpeista käsin. Tämän rinnalla individualistiseen vanhemmuuteen liittyi ulkopuolisen tuen läsnäolo vanhemmuuden rinnalla. Asiakasnuorten verkostojen merkitykset ilmenivät individualistisessa vanhemmuudessa siten, että verkostoa oli olemassa, mutta sen toimintakykyisyys ja mahdollisuudet toimia asiakasnuorten vanhemmuuden rinnalla olivat epävarmoja tai kyseenalaisia. Individualistinen vanhemmuus käsitti sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä vanhemmuuden toteutuvan myös asiakasnuorten kodin ulkopuolella, sillä asiakasnuorten elämään kuului vanhemmuuden lisäksi myös oma opiskelu ja muut kodin ulkopuolella olevat asiat.

5.2.3 Asiakasvanhemmuus

Sosiaalityöntekijät tuottivat kertomassaan joitain merkityksiä sisältyen asiakasvanhemmuuden merkityssysteemiin. Sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä asiakasnuorten omasta lastensuojelun asiakkuudesta (4) ja asiakasnuorten perhetaustasta (2). Lisäksi sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä liittyen asiakasnuorten omanarvontuntoon ja minäkäsitykseen (2) sekä nuoreen ikään (1):

”En -- usko siihen legendaariseen juttuun et -- nää halua perustaa -- perheen et saa vihdoin sen oman perheen koska ne on ollu sijotettuja -- että sitten ois -- joku joka vilpittömästi rakastaa”

”Ei oo sen verran itsetuntoo -- ei oo niin vahva -- ei naisena -- eikä ehkä äitinä -- nuorena - - se ei välttämättä -- se historia mitä näillä kaikilla on niin edesauta -- on oikeus olla nainen -- oikeus omaan kehoon -- oikeus tässä vuorovaikutussuhteessa lapsen kanssa rajata”

”Hän on kasvanu -- perhees mis on -- äiti ja isä -- dokannu -- siel ei oo ollu mitää -- tervettä -- käsitystäkään siitä et mitä on tavallinen -- vanhemmuus -- hirveen vähän mitään terveit elementtejä”

”Jos sen nuoren oma itsetunto ei lähe -- vahvistumaan -- et se lapsi on siinä ensin -- sitten tulee vasta ne muut -- houkutukset -- siinä on huono ennuste”

”Jos se järki -- etuaivolohko ei oo vielä kasvanu -- siihen malliin et pystyy vielä ajattelemaan -- jos vielä se oman historian -- taakka on vielä niin kova että ei löydy -- voimavaroja”

Sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä sisältyen asiakasvanhemmuuteen yksittäisinä mainintoina asiakasnuorten erityisyydestä (1). Asiakasvanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyi myös vanhemmuutta ympäröivien eri toimijoiden työ ja tuki (3):

”Tää ois -- yhteistyön paikka -- koska nää on vip nuoria”

”Osalla on lastensuojelun perhetyö -- kuhan siihen vaan sitoudutaan”

”Tää (jälkihuolto) ois hyvä paikka -- saada onnistuneita vanhemmuuksia syntymään”

Sosiaalityöntekijät tuottivat hieman asiakasvanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä. Sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä liittyen asiakasnuorten omaan lastensuojelun asiakkuuteen sekä siihen liittyneistä tapahtumista ja asiakasnuorten perhetaustasta. Asiakasprofiloitunut vanhemmuus ilmeni sosiaalityöntekijöiden kertomassa selvänä, joskin vähäisempänä kuin muut merkityssysteemit. Sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä asiakasnuorten omanarvontunnon ja minäkäsityksen nivoutumisesta vanhemmuuteen ja niiden tuomiin haasteisiin suhteessa asiakasnuorten omaan lapseen. Merkitykset sisältyen asiakasvanhemmuuteen näyttäytyivät haitallisesti latautuneina ja varauksellisina asiakasnuorten iän, elämänkokemusten ja lähtökohtien vuoksi. Vanhemmuus oli osana asiakasvanhemmuutta varautunut negatiivisesti. Sosiaalityöntekijät tuottivat asiakasvanhemmuuden syntyvän asiakasnuorista itsestään ulkopuolisista tekijöistä käsin, mutta joiden vuoksi asiakasnuoret joutuivat pyrkimään toteuttamaan vanhemmuuttaan. Sosiaalityöntekijät tuottivat merkityksiä asiakasvanhemmuuteen sisältyen asiakasnuorten vanhemmuutta ympäröivistä tahoista, joiden asema suhteutui vanhemmuuden rinnalle keskeisenä, joskin ei väistämättömästi toteutuvana.

5.2.4 Ohut ja olematon vanhemmuus

Sosiaalityöntekijät tuottivat joitain merkityksiä sisältyen ohuen ja olemattoman vanhemmuuden merkityssysteemiin. Sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset koskivat eniten erilaisia palveluja (6) ja lastensuojelun toimia (3):

”Onko meillä sit riittävästi osaamista -- vanhemmuuden tukemiseen”

"Miten me pystyttäis vastaamaan niihin tarpeisiin joihin meidän nuoret ei edes tiedä että niillä on"

"Nuori jonka lapsi on otettu huostaan – vanhemmallehan tehdään – oma asiakassuunnitelma – mut – se on aika heikkoo se tuki"

"Lapsi -- tulee todennäköisesti pysymään – huostassa -- eihän – perhettä yhdistetä mikäli – se ei ole lapsen edun mukasta -- hänellä säilyy varmasti -- etävanhemman rooli"

Sosiaalityöntekijöiden kertomassa ilmeni myös merkityksiä vanhemman poissaolemista (6) ja vaihtoehtottomuudesta (3):

"Jos itseäkään ei pysty hoitamaan – sopiikin miettiä et onks parempi että onkin poissa -- lapsen maailmasta"

"Hän on hirveesti miettiny sitä et miten hänen oma vanhemmuus voi edes kehittyä tai suhde siihen lapseen ku tapaa nii harvoin"

"Äiti on -- joku – tati joka käy tapaamassa -- mikä on -- tosi kipee juttu tälle nuorelle – sitä on itketty"

"He on vaa – vierailijoita oman lapsensa elämässä"

Sosiaalityöntekijät tuottivat myös isyyden (2) ja äitiyden (2) merkityksiä osana ohutta ja olematonta vanhemmuutta:

"Isän rooli ei kyl oo -- ne toteuttaa -- nuoren miehen – elämää -- ei he oo -- läsnä olevia isiä"

"Monestihan se saattaa olla et voimavaraks kääntyy kun tulee isäks -- lähtee tutkimaan omaa elämäänsä – mut -- näil ei kyl oo"

Sosiaalityöntekijät tuottivat jonkin verran ohuen ja olemattoman vanhemmuuden merkityssysteemiin sisältyviä merkityksiä. Sosiaalityöntekijät toivat eniten esiin merkityksiä koskien palveluiden ja tuen osittaista heikkoutta sekä asettumattomuutta. Merkitykset kohdistuivat tuen tuottamisen suuntaan osana ohuen ja olemattoman vanhemmuuden vahvistamista. Samanaikaisesti merkitykset liittyivät siihen, onko palveluilla ja tuella tarpeenmukaista tai mahdollista vaikuttaa ohuen ja olemattoman vanhemmuuden vahvistumiseen. Palvelut ja tuki olivat sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä kriittisen tarkastelun alla. Sosiaalityöntekijät yhdistivät ohueen ja olemattomaan vanhemmuuteen sen kyseenalaistamattomuuden ja väistämättömyyden. Ohut ja olematon

vanhemmuus näyttäytyi väistämättömänä ja kiistämättömänä. Samanaikaisesti palveluiden ja tuen mahdollisuuksia pyrittiin asettaa ratkaisuksi tähän. Sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset asettivat ohuen ja olemattoman vanhemmuuden myös hyväksi vaihtoehdoksi tietyin kriteerein. Sosiaalityöntekijät eivät kertomassaa pyrkineet tyrmäämään ohuen ja olemattoman vanhemmuuden olemassaoloa eivätkä pyrkineet sivuuttamaan tai pääsemään irti sen läsnäolevuudesta osana asiakasnuorten vanhemmuutta. Sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset näyttäytyivät kohdentuvan siten, että ohut ja olematon vanhemmuus oli problemaattinen asia vanhemmalle itselleen, mutta lapsen näkökulmasta se näyttäytyi olevan suotavakin vanhemmuuden vaihtoehto. Ohut ja olematon vanhemmuus oli sosiaalityöntekijöiden tuottamien merkitysten mukaan olemassa ja todentui siten, että lapsi oli olemassa. Samalla vanhemmuus toteutui vain vanhemman omassa mielessä tai konkretisoituen niukalla tavalla suhteessa lapseen. Sosiaalityöntekijät tuottivat myös isyyden ja äitiyden merkityksiä osana ohutta ja olematonta vanhemmuutta vain olemassa olevina käsitteinä, jotka eivät todellisuudessa toteudu. Sosiaalityöntekijöiden kertomassa erityisesti isyyden merkitykset liittyivät osaksi olematonta vanhemmuutta.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Tässä luvussa esittelen tutkielman keskeisimmät tutkimustulokset tutkimuskysymysten mukaisesti peilaten teoreettiseen viitekehykseen. Tämän jälkeen etenen tutkimustuloksista juontuvien johtopäätöksien sekä jatkotutkimushaasteiden käsittelyyn. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaisia merkityksiä lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuuteen liittyy asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden kertomana. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, kuinka asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset suhteutuvat toisiinsa.

6.1 Tulosten tarkastelu

Tutkielman ensimmäinen tutkimuskysymys selvitti miten lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuoret merkityksellistävät vanhemmuuttaan. Asiakasnuoret asettivat itsensä täsmällisesti vanhemmuuden identiteettiin ja suhteuttivat omaa toimintaansa sen mukaisesti. Asiakasnuoret sisällyttivät vanhemmuuteensa lapsikeskeisyyden ja lapsilähtöisyyden. Nämä toteutuivat oman vanhemmuusidentiteetin haltuun ottamisena, jonka päämääränä oli hyvän lapsuuden mahdollistaminen omalle lapselle. Tämä tulos oli yhteneväinen Corlyonin ja McGuiren (1999, 183, 188) toteaman kanssa, sillä hyvän lapsuuden mahdollistaminen yhtenä asiakasnuorten vanhemmuuden motiivina rinnastui asiakasnuorten omien lapsuus- ja vanhemmuuskokemusten kompensoimiseen.

Toissijaista, vaikkakin keskeistä, oli vanhemmuuden merkityksellisyys myös asiakasnuoriin itseensä suuntautuen. Asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuutta keskeisenä, ellei jopa ratkaisevana tekijänä oman elämän suunnan muuttumisessa ja oman voinnin kohentumisessa. Asiakasnuorten vanhemmuusidentiteettiin sisältyvät tunteet ilmenivät ristiriitaisina ja asiakasnuoret tuottivat tunteisiin liittyviä merkityksiä avoimen rehellisesti. Nämä tulokset olivat linjassa myös Korvelan ja Rönkän (2014, 206, 208) huomioiden kanssa vanhemmuuteen sisältyvien tunteiden muuttuvuudesta ennakoimattomasti. Asiakasnuorten vanhemmuus asettui Sihvosen (2008, 177, 184) kuvaamaan psyykkis-emotionaaliseen vanhemmuusdiskurssiin, sillä asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuuttaan osittain oman sisäisen itsetutkiskelun ja oman muutoksen kautta. Lisäksi asiakasnuoret tuottivat merkityksiä koskien Sihvosen (emt.) mainitsemaa vanhemmuuden haavoittuvuutta. Yhtä

lailla asiakasnuoret kertoivat tekevänsä toistuvia kompromisseja vanhemmuuden ja oman identiteetin välillä. Asiakasnuorten vanhemmuus näyttäytyi olevan jatkuvassa kehityksessä.

Tulokset heijastavat asiakasnuorten tunnistavan ja tuottavan merkityksiä myös vanhemmuudesta irrallaan olevan minuuden tarpeista käsin vanhemmuuden roolin rinnalla. Asiakasnuoret kertoivat vanhemmuutensa syntyneen siihen myönteisen ajautumisen kautta. Kohtalon ja elämän mukaan heittäytyminen sekä vastaan tulevien asioiden hyväksyminen ja niiden mukaan toimiminen liittyi selkeästi asiakasnuorten vanhemmuuteen. Asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuuden viriämisen oman kontrollin ulkopuolelta määräytyvänä, mutta sen toteuttamisen olevan tässä hetkessä oman hallinnan alaisuudessa. Tässä suhteessa tutkimustulokset poikkesivat Corlyonin ja McGuiren (1999, 186–187) esittämistä lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuden taustasyistä, joiden mukaan asiakasnuorten varhainen ja yleinen vanhemmuus ovat seuraus pyrkimyksestä vakiinnuttaa parisuhde, varmistaa asuminen ja asiakasnuorten ehkäisykielteisyyttä. Tutkimustulokset olivat kuitenkin yhteneväisiä Corlyonin ja McGuiren (emt.) esittämiin huomioihin siinä, että asiakasnuorilla oli jo ennen vanhemmuuden toteutumista toive omasta lapsesta. Tutkimustulokset olivat yhteneväisiä myös Barthin (1990, 423, 436) huomion kanssa, sillä asiakasnuorten vanhemmuuden syntymiseen liittyi vanhemmuuden toiveesta huolimatta sen suunnittelemattomuus. Vanhemmuuden toteutuminen tulevaisuudessa ja vanhemmuudessa onnistuminen merkityksellistyivät sen sijaan oman hallinnan ulkopuolelta määräytyväksi.

Asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuuteen kuuluvan arkisia rutiineja ja säännönmukaisuuksia, jotka toteutuivat lapsikeskeisesti ja yhdessä lapsen kanssa. Ihmissuhteet ja erilaiset palvelut liittyivät selkeästi osaksi asiakasnuorten vanhemmuutta. Tulokset olivat poikkeavia Mendesin ja Moslehuddin (2004, 337) toteaman kanssa siltä osin, että tulosten mukaan asiakasnuorten vanhemmuuden tukena ja rinnalla oli ainakin jossain määrin, ellei jopa runsaasti saatavilla tukea omilta vanhemmilta ja muilta perheenjäseniltä. Tältä osin asiakasnuorten vanhemmuus asettui Moringin (2013, 78) kuvaamaan jaetun vanhemmuuden diskurssiin sekä Kelhän (2009, 42) vanhemmuusdiskurssiin, jonka keskiössä on lapsen tarpeet. Asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuuteen kuuluvan selkeästi myös omaan lapseen suuntautuvaa suojelullisuutta ja haasteita omien tunteiden hallinnassa. Asiakasnuoret asettuivat realistisesti ja hyväksyen eteen tuleviin haasteisiin. Vanhemmuudessa keskeiseksi asettui lapsen ja asiakasnuoren itsensä välinen

vuorovaikutus sekä luottamus. Nämä tulokset asettuivat yhteneväiseen linjaan Mäkelän ja Jantusen (2011, 70–71) korostamien lapsen turvallisuuden kokemuksen, lapsen ja vanhemman välisen kiintymyksen sekä vuorovaikutuksen merkitysten kanssa. Vanhemmuuden merkitykset näkyivät asiakasnuorten kertomassa myös selkeänä suvaitsevaisuuden, hyväksynnän ja ihmisten kunnioittamisen korostuneisuutena. Asiakasnuoret merkityksellistivät lapsen kasvun empaattiseksi, tunnetaidoiltaan taitavaksi, rohkeaksi ja itsevarmaksi yksilöksi keskeiseksi vanhemmuutensa toteutumisen päämääräksi.

Tutkielman toinen tutkimuskysymys selvitti miten lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijät merkityksellistävät asiakasnuorten vanhemmuutta. Tulosten mukaan sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta hyvin moninaisesti. Osittain sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset asettuivat pätevän vanhemmuuden mukaisiksi, jolloin asiakasnuoret olivat joko valinneet tai toivoneet vanhemmuutta sekä omistautuneet vanhemmuuden toteuttamiseen. Tällöin sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta lapsikeskeisesti toteutuvana kotiäitienä, jossa asiakasnuorten rinnalla olivat parisuhde ja tukeva ihmissuhdeverkosto. Nämä tulokset tukivat näin ollen myös Vuoren (2001, 155, 157, 355, 357), Kelhän (2009, 10), Moringin (2013, 78, 90, 151–152) ja Skeggsin (2014, 49) toteamaa äitiyden hoivadiskurssin korostumista vanhemmuuden toteuttamisessa. Asiakasnuorten pätevä vanhemmuus oli sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä luontevaa, vaivatonta ja siksi samalla sekä yllättävää että kunnioitettavaa.

Ensisijaisesti sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta siten, että asiakasnuorten omat elämäntilanteet ja henkilökohtaiset asiat priorisoituivat vanhemmuuden haltuunoton edelle. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuuden toteutuvan eri tavoin riippuen pitkälti asiakasnuorten lähtökohdista. Tähän liittyvät myös Corlyonin ja McGuiren (1999, 183) sekä Mendesin ja Moslehuddin (2004, 337) esiin nostamat havainnot asiakasnuorten taustalla mahdollisesti olevista puutteellisista ihmissuhteista ja vanhemmuuden malleista. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuuden syntyneen ja toteutuneen selkeästi asiakasnuoren omista tarpeista käsin.

Sosiaalityöntekijät korostivat asiakasnuorten omanarvontunnon ja minäkäsityksen yhteyttä vanhemmuuteen, jolloin vanhemmuus merkityksellistyi negatiivisen varauksellisesti asiakasnuorista itsestään riippumattomista syistä. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta myös ohuena ja olemattomana, johon erilaiset palvelut ja asiakasnuorten saaman tuen heikkous liittyivät keskeisesti. Myös Mendesin ja Moslehuddin (2004, 334) mukaan suurin osa vanhempina olevista lastensuojelun asiakasnuorista kokee omaan lapseen kohdistuvia lastensuojelutoimia. Tämä huomio tukee osittain myös tämän tutkielman tutkimustuloksia, sillä tulosten mukaan osan asiakasnuorten vanhemmuuden rinnalla kulki myös lastensuojelupalvelut ja -toimet omaan lapseen liittyen. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät ohuen ja olemattoman vanhemmuuden olevan toteutuessaan kyseenalaistamaton ja väistämätön eikä siitä ollut kaikissa tilanteissa tarpeenmukaistakaan irtautua. Ohut ja olematon vanhemmuus merkityksellistyi sosiaalityöntekijöiden kertomassa kiistatta negatiivisesti asiakasnuorille itselleen, mutta oli jopa suotuisa vaihtoehto lapsen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta myös niin, että vanhemmuus oli olemassa asiakasnuoren omassa mielessä ja lapsi oli irrallaan asiakasnuorten elämästä. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät erityisesti isyyden yhdistyvän olemattomaan vanhemmuuteen ja jäävän äitiyttä enemmän vanhemmuuden tuen ulkopuolelle. Myös Räsänen (2020, 352, 356) on tuonut esiin huomioita liittyen heikkoon, isyydelle kohdistettuun vanhemmuuden tukeen. Nämä sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset asettuivat Kelhän (2009, 11) ja Böökin (2001, 13) kuvaukseen kadoksissa olevasta vanhemmuusdiskurssista.

Tutkielman kolmas tutkimuskysymys selvitti kuinka asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset suhteutuivat toisiinsa. Tulosten mukaan asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuuttaan vanhemmuuden roolin sisäistämisen ja lapsikeskeisyyden kautta, joihin liittyivät tiiviisti asiakasnuorten vanhemmuutta ympäröivät ihmissuhteet aina perhe- ja kaveripiiristä palveluiden kautta olemassa oleviin ihmissuhteisiin. Tulokset olivat poikkeavia verrattuna Corlyonin ja McGuiren (1999, 183) pohdintaan siitä, että vanhempana olevien asiakasnuorten kaveri- ja vertaissuhteet estyisivät asiakasnuorten vanhemmuuden myötä. Arjen rutiinit, vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, läheisyys ja rakkaus, asiakasnuorten omat tunteet ja niiden hallinta sekä vanhemmuuden ulkopuolelle ylettymätön hallinta ja hallitsemattomuuden hyväksyntä värittivät asiakasnuorten vanhemmuuden merkityksiä asiakasnuorten itsensä tuottamina.

Sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset tukivat osittain asiakasnuorten tuottamia merkityksiä. Asiakasnuorten vanhemmuus oli myös sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä syntynyt osittain odotettuna ja kohtalolle heittäytymisen tuotoksena, vanhemmuus toteutui asiakasnuoren ja lapsen yhteisessä kodissa sekä vanhemmuudella oli merkittäviä vaikutuksia asiakasnuorelle itselleen. Lisäksi asiakasnuorten ja lapsen välinen vuorovaikutus, läsnä olevuus ja hyvä kiintymyssuhde toteutuivat myös sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä osassa asiakasnuorten vanhemmuuksissa. Näin ollen Corlyonin ja McGuiren (1999, 183) huomio asiakasnuorten vanhemmuudessa ilmenevän väkivallan ja konfliktien yleisyydestä ei ilmennyt tämän tutkielman tutkimustuloksissa osana asiakasnuorten vanhemmuuden toteutumista. Tulokset olivat kuitenkin yhteneväisiä Corlyonin ja McGuiren (1999, 183, 188) kanssa siltä osin, että vanhemmuudella oli merkittäviä, positiiviseksi koettuja vaikutuksia asiakasnuorille itselleen oman toiminnan ja voinnin tasoilla. Lisäksi tulokset rinnastuivat Corlyonin ja McGuiren (emt.) huomioon siinä, että asiakasnuorten vanhemmuudessa toteutui selkeästi erilaiset rakkauden ja hellyyden osoitukset lapselle sekä yhdessä asioiden tekeminen lapsen kanssa.

Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät huomattavasti asiakasnuoria enemmän asiakasnuorten vanhemmuuden rakentuvan ja toteutuvan yksilöllisistä lähtökohdista ja päämäärin, joihin liittyivät esimerkiksi asiakasnuorten omat voimavarat, kyvyt ja huterahkot lähtökohdat. Myös Corlyonin ja McGuiren (1999, 183) ovat tuoneet esiin asiakasnuorten huteria lähtökohtia osana asiakasnuorten vanhemmuuden toteutumista. Sosiaalityöntekijät merkityksellistivät asiakasnuorten vanhemmuutta myös vanhemman poissaolevuutena tai vanhemmuuden ohuutena, jotka eivät ilmenneet lainkaan asiakasnuorten tuottamissa merkityksissä. Tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset vahvistivat asiakasnuorten tuottamia merkityksiä, mutta ne korostivat asiakasnuorten vanhemmuuden syntymistä ja toteutumista asiakasnuoren nuoruuden identiteetin mukaisesti. Sosiaalityöntekijöiden tuottamat merkitykset eivät siis näin ollen kumonneet tai tyrmänneet asiakasnuorten itse tuottamia vanhemmuuden merkityksiä. Sosiaalityöntekijöiden tuottama merkityksen korostivat ja laajensivat asiakasnuorten vanhemmuutta asiakasnuorista poikkeavalla tavalla tukien samalla asiakasnuorten itse kokemaansa vanhemmuutta.

6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimushaasteet

Tutkimustulokset mahdollistivat paitsi lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuuteen liittyvien oletusten ja käsitysten, myös yleiseen vanhemmuuteen liittyvien normistojen tarkastelun. Näin ollen yleensä erityisryhmäksi määriteltyjen lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten tarkastelu rinnastettuna yleisen vanhemmuuden kehikseen oli mielekäs asetelma tutkimukselle. Tutkimuskysymyksiin saatiin tutkielman aineistolla hyviä ja syvää tietoa tuottavia tuloksia huolimatta aineiston määrällisestä vähyydestä. Koska aikaisempi tutkimusnäyttö lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuudesta on vähäistä eikä tutkimusta aiheesta ole Suomessa juuri tehty, oli aineiston koko tällaisenaan merkityksellinen ja riittävä tutkimusasetelman kannalta.

Tutkimusmenetelmiä koskevat valinnat onnistuivat erityisesti aineiston hankinnan osalta, sillä valittu aineistonkeruumenetelmä mahdollisti tutkimuksen kannalta riittävän aineiston muodostumisen. Tutkimusprosessin aikana aineiston kertymisessä ilmenneet haasteet johtivat kuitenkin aineiston keräämisen muutoksiin. Tähän viitaten tutkimusprosessin aikana saatuun tutkimuslupaun saatiin tutkimusprosessin aikana täydennyslupa aineiston kattavuuden ja kertymisen varmistamiseksi. Aineiston analyysia koskevat valinnat täydentyivät aineistonkeruuta koskevien muutosten johdosta. Valittu analyysimenetelmä mahdollisti hyvin aineiston tarkastelun rinnastettuna aikaisempaan tutkimusnäyttöön. Lisäksi analyysimenetelmä mahdollisti aiheelle aikaisemmista lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuutta koskevista tutkimuksista poikkeavan tarkastelutavan. Merkityssysteeminen analyysimenetelmä mahdollisti tutkimuksen huomion kohdistumisen asiakasnuorten vanhemmuuden syy-seuraussuhteiden (Corlyon ja McGuire 1999, 186–187) ja yleisyyksien toteamisen sijaan (Vinnerljung ym. 2007, 106, 109–111) siihen, mitä asiakasnuorten vanhemmuus tosiasiallisesti on rakentuneena sen sisältämien merkitysten kautta. Tutkimusprosessin aikana toteutuneet aineiston keruuta koskevat muutokset johtivat kuitenkin siihen, ettei valittu analyysimenetelmä soveltunut kokonaisaineiston käsittelyyn. Näin ollen analyysi toteutui asiakasnuorten ja sosiaalityöntekijöiden merkityksiä koskevissa aineistoissa lopulta eri tavoin.

Kuten myös Pekkarinen (2011, 10, 41, 51, 55, 58) tuo esiin, on lastensuojeluun tavalla tai toisella osallisena olevien henkilöiden kokemustiedon välittyminen tutkimukselle ollut niukkaa, vaikka lastensuojelun kokemustiedon kerryttäminen on asetettu yhdeksi

lastensuojelututkimuksen tavoitteista. Yhdeksi osasyiksi tähän Pekkarinen (emt., 44) sekä Pekkarinen, Pösö ja Heino (2013, 339) nostavat esiin lastensuojeluun liittyvän vahvan suojelutarpeen, joka tutkimuksen toteuttamisen osalta näyttäytyy etenkin vahvana tietosuojavaateena. Tämä siksi, että lastensuojelu prosessina ja palveluna rakentuu jo lähtökohtaisesti pitkälti yksityisyyttä turvaavin edellytyksin. Pekkarisen (2011, 45, 49) mukaan muun muassa tämä tekee lastensuojelututkimuksen toteuttamisesta haasteellista, jopa mahdotonta. Ristiriidat tutkimustiedon tarpeen sekä tutkimuksen toteuttamismahdollisuuksien välillä näyttäytyivät myös tämän tutkielman tutkimusprosessin aikana. Kuten Pekkarinen, Pösö ja Heino (2013, 340) huomauttavat, liittyvät tietosuoja- ja eettisyyskysymykset erityisen vahvalla tavalla lastensuojelututkimukseen. Lastensuojelun alueella toteutettavaa tutkimusta valvovat lukuisat ”*portinvartijat*”, kuten tutkimuslupaprosessit ja asiakkaille tutkimuskutsun lähettävät sosiaalityöntekijät. Tämän tutkielman tutkimusprosessiin sisältyi lopulta kaksi tutkimuslupaan liittyvää prosessia sekä toistuva viestintä tutkimuksen toimintaympäristön sosiaalityöntekijöiden kanssa liittyen aineiston kertymiseen.

Tutkimusaineiston kertymisen haasteellisuus ja tutkimusmenetelmien mukauttaminen näkyvät myös tutkimustulosten asettumisessa. Sosiaalityöntekijöiden tuottamat asiakasnuoria moninaisemmat vanhemmuusdiskurssit linjasivat lopulta asiakasnuorten vanhemmuuden liittyvän vahvasti kulttuurisesti hyväksytyyn määrittäneeseen vanhemmuuteen sekä Bernardesin (1985, 194) esiin tuomaan vanhemmuuden moninaisuuteen. Sosiaalityöntekijöitä koskevat tutkimustulokset toivat lopulta tärkeää lisäarvoa ja kontrastia asiakasnuoria koskevien tulosten tarkasteluun. Sosiaalityöntekijöiden tuottamien merkitysten ei voida nähdä asettuvan tutkimustulosten perusteella yleisen vanhemmuuden ja lastensuojelun asiakasnuorten vanhemmuuden välimaastoon, sillä asiakasnuoret asettivat itse vanhemmuutensa yleisen vanhemmuuden rinnalle. Sosiaalityöntekijät asemoituivat näin ollen lopulta osittain asiakasnuorten kanssa samaan linjaan, mutta toisaalta tuottivat nuorten kanssa myös täysin eriäviä merkityksiä asiakasnuorten vanhemmuudesta. Tämä huomio muistuttaa myös Corlyonin ja McGuiren (1999, 183, 188) esiin tuomasta huomiosta koskien sosiaalityöntekijöiden merkitystä osana asiakasnuorten rinnalla kulkua vanhemmuuden saralla. Ilman sosiaalityöntekijöiden tuottamia merkityksiä olisi asiakasnuorten vanhemmuus tullut tässä tutkielmassa näkyväksi ja siten olemassa olevaksi vain ympäristön tukeman yleisen, hyväksyttävän vanhemmuusnormiston mukaisena ja siihen pyrkivänä vanhemmuutena.

Sosiaalityöntekijöiden tuottamien merkitysten myötä myös normien ulkopuolella määrittyvä vanhemmuus todentui ja tuli nähdyksi.

Tutkimustulokset olivat yllättäviä siltä osin, että asiakasnuorten kertomassa heidän omasta vanhemmuudestaan ilmeni tiiviisti yksisuuntainen, hyväksyttäväksi mielletty vanhemmuus, joka mukailee sosiaalisen ympäristön rakentamia normistoja, perheideologiaa ja rakennetta (Moring 2013, 31, 70–71). Vaikka lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten voidaan nähdä Corlyonin ja McGuiren (1999, 183) toteaman mukaisesti asemoituvan erityisryhmäksi lastensuojelutaustansa vuoksi, eivät asiakasnuorten itsensä tuottamat vanhemmuuden merkitykset jatkaneet tätä linjaa. Koska vanhemmuuden normisto, hyväksyttävyyys tietyin kriteerein ja äitiyden hoivadiskurssin hallitsevuus määrittyvät vahvana ympäröivästä kulttuurista, lupautui tutkimuksen haastatteluihin mahdollisesti lopulta juuri sellaisia asiakasnuoria, jotka kokivat olevansa hyväksytyjä vanhemmuutta käsittelevän tutkimuksen kohteiksi kokiessaan vanhemmuutensa asettuvan hyväksytyn vanhemmuuden normistoon. Asiakasnuorten pyrkimys asettaa vanhemmuus ympäristön toisintaman mallin mukaiseksi voi osittain liittyä myös nuoruuden ikävaiheen piirteisiin, eli vahvaan ympäristön mukaan sosiaalistumiseen (Rotkirch ym. 2017, 24, 39, 50).

Näin ilmenneet tutkimustulokset kohdistavatkin mielenkiinnon erityisesti niihin normien sisään asettumattomiin vanhemmuuksiin, jotka lukuun ottamatta sosiaalityöntekijöiden tuottamia merkityksiä jäivät tutkimukseen valikoituneiden asiakasnuorten tuottaman vanhemmuuden ulkopuolelle. Voidaan siis olettaa, että jotta tietoa vanhemmuudesta olisi mahdollista saada laajasti ja monisuuntaisesti, tulisi ympäristön ja kulttuurin tukea myös normeista poikkeavuutta. Onkin mielenkiintoista pohtia, kuinka ympäristö voisi tukea ja mahdollistaa sitä, että lastensuojelua, jälkihuoltoa ja yleistä vanhemmuutta käsittelevä tutkimus tavoittaisi myös normiston ulkopuolelle jääviä.

Tutkimustulosten perusteella lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuus sai alkunsa ja määrittyi elämän mukaan heittäytymisen myötä. Asiakasnuorten itsensä tuottamissa merkityksissä elämän eteen tuomat haasteet näyttäytyivät asioina, jotka kohdataan, käydään läpi ja niiden myötä oma minuus kasvaa ja muovautuu. Sosiaalityöntekijöiden tuottamissa merkityksissä asiakasnuorten haasteelliset lähtökohdat ja kokemat asiat taas näyttäytyivät merkitsevän varauksellisuutta ja riskien kasaantumista. Tämä havainto asettaakin mielekkääksi tarkastelun kohteeksi sen, kummasta suunnasta

sosiaalityön tulisi asemoitua asiakasnuorten vanhemmuuteen? Kysymys tästä on merkityksellinen osana sosiaalityön ja lastensuojelun kehittämistä, jossa sosiaalityöntekijän rooli osana asiakasnuorten vanhemmuuden tukea tulee jatkossa oletettavasti korostumaan yhä enemmän. On mahdollista, että kohtalollisuuden korostuminen osana asiakasnuorten vanhemmuutta viittaa asiakasnuorten lastensuojelutaustaan ja siihen, että asiakasnuoret ovat kasvaneet pitkälti oman itsen ja perheen ulkopuolisen kontrollin, eli yhteiskunnan sosiaalisen perheen valvonnan alla. Samalla asiakasnuorten heittäytyminen itsen ulkopuolisen hallinnan mukaan on voinut mahdollistaa sen, että vanhemmuuden vaikutus asiakasnuoriin itseensä näyttäytyy kiistattomana. Vaikka asiakasnuoret merkityksellistivät vanhemmuutensa rakentuvan lapsikeskeisesti ja familistisesti, tulee individualistinen vanhemmuus tällä tavoin ikään kuin kiertoteitse esiin myös asiakasnuorten itsensä tuottamana. Lasten saaminen ei näyttäytynyt toteutuneen asiakasnuorille selkeän päätöksen myötä, vaan toivottuna yllätyksenä, jonka tultua todeksi omaa itseä mukautettiin merkittävästi. Vaikka familistisuus korostui asiakasnuorten vanhemmuudessa, tuottivat asiakasnuoret myös rehellistä ja avointa kuvaa vanhemmuuden haasteista.

Sosiaalityöntekijöitä koskevat tulokset palauttivat asiakasnuorten vanhemmuutta koskevan tarkastelun siihen, että vanhemmuus määrittyy asiakasnuorten kohdalla pitkälti asiakasnuorten omista lähtökohdista, tarpeista, haluista, rajoituksista ja myös voimavarattomuudesta sekä kyvyttömyydestä käsin. Olematon vanhemmuus oli myös yhtä lailla olemassa ja siten merkityksellistä, vaikkei se olisi ulkoapäin ympäristön toimesta havaittavissa. Isyyden herkkyyden sen muodostumisen tai muodostumattomuuden osalta tuli tuloksissa näkyväksi erityisesti, kun lapsi ei ollut konkreettisesti asiakasnuoren lähellä ja kiinteänä osana elämää. Samanaikaisesti isyys jäi vaille tukea ja mahdollisuuksia vanhemmuuden toteutumiseksi, joka heijastelee edelleen vanhemmuuden vahvaa rakentumista ympäristön normiston mukaisesti.

Tutkimustulokset osoittivat vanhemmuuden asettuvan ympäristön normien mukaiseksi ja normeihin mukautumaton jäi sivuun ikään kuin havainnoilta piiloon. Mikäli yksilökohtainen kokemus vanhemmuudesta asettuu mukautumaan yleiseen vanhemmuuteen, onkin syytä kysyä miten vanhemmuuskäsitys määrittäisi, mikäli sen rakentumisen suunta olisi vastakkainen? Millainen vanhemmuusnormisto ja -käsitys olisi, mikäli ympäristö pyrki havainnoimaan, oppimaan ja omaksuma vanhemmuuden merkityksiä yksilökohtaiselta, eli myös ohuelta ja olemattomalta vanhemmuudelta? Voisiko myös lastensuojelun

jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuudella olla jotain tarjottavaa yleiselle vanhemmuusnormistolle?

Tutkielman tutkimustulokset tuottivat ja jättivät näin ollen avonaisia kysymyksiä yleisen vanhemmuuden, lastensuojelun ja jälkihuollon alueille. Koska lastensuojelun jälkihuoltoa koskevat lakimuutokset jälkihuoltoon oikeuttavaan ikään liittyen ovat vielä tämän tutkielman toteuttamiseen aikaan tuoreita (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2019/542; Tilastoraportti 2021, 11, 17), on jälkihuoltoa ja sen asiakasnuoria koskevaa jatkotutkimusta tarpeenmukaista ja mielekästä tulevaisuudessa jatkaa. Asiakasnuorten vanhemmuutta koskeva jatkotutkimus olisi tarpeellista toteuttaa asiakasnuorten eri ikävaiheissa ja vanhemmuuden edetessä esimerkiksi 23–25 vuotiaalle asiakasnuorille jälkihuoltoasiakkuuden aikana sekä sen päätyttyä. Tämä tutkimusasetelma ei tutkielman toteutusajankohdan vuoksi ollut vielä mahdollinen. Jatkotutkimus olisi mielekästä toteuttaa myös asiakasnuorille, joiden vanhemmuus toteutuu lapsen eri ikävaiheissa vanhemmuutta ja lastensuojelua koskevan tiedon yhä syventämiseksi sekä lastensuojeluprosesseissa tapahtuneiden muutosten seurannan ja vaikuttavuuden arvioimiseksi.

Jälkihuolto osana lastensuojeluprosessia ja siten merkittävänä osana sosiaalityötä ja yhteiskunnallista kontekstia tulee olemaan myös jatkossa merkittävä tutkimusalue. Sen rinnalla vanhemmuuden tarkastelu yhteiskunnan laajemman kehyksen kuvaajana tuo myös jatkossa oleellisen kehyksen sekä tutkimuksen toteuttamisen, yleisten vanhemmuuteen liittyvien normistojen ja rakenteiden, että käytännön sosiaalityön kuvaamisen ja kehittämisen kannalta.

Lähteet

Arnett, Jeffrey Jensen (2014) *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.

Barth, Richard P. (1990) *On their own: The experiences of youth after foster care*. *Child and Adolescent Social Work Journal* (1990), vol. 7 (5), s. 419–440.

Bengtson, Vern L. & Acock, Alan C. & Allen, Katherine R. & Dilworth-Anderson, Peggye & Klein, David M. (2005) *Theory and theorizing in family research*. Teoksessa Vern L. Bengtson & Alan C. Acock & Katherine R. Allen & Peggye Dilworth-Anderson & David M. Klein. *Sourcebook of family theory & research*. Thousand Oaks. Sage Publications.

Bernardes, Jon (1985) *Do We Really Know What "The Family" Is?* Teoksessa Paul Close & Rosemary Collins (toim.) *Family and Economy in Modern Society*. Lontoo. Basingstoke. Macmillan.

Biehal, Nina & Clayden, Jasmine & Stein, Mike & Wade, Jim (1995) *Movin on, young people and leaving care schemes*. Teoksessa Frank Ainsworth (1996) *Children and Youth Services Review* (1995) vol. 18 (4), s. 491–494.

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Tuija Pulkkinen & Liisa-Maija Rossi. Helsinki. Gaudeamus.

Böök, Marja Leena (2001) *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Castren, Anna-Maija (2014) *Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen*. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki. Gaudeamus.

Corlyon, Judith & McGuire, Christine H. (1999) *Pregnancy and parenthood – The views and experiences of young people in public care*. Lontoo. National Children`s Bureau.

Dilworth-Anderson, Peggye & Burton, Linda M. & Klein, David M. (2005) *Contemporary and emerging theories in studying families*. Teoksessa Vern L. Bengtson & Alan C. Acock & Katherine R. Allen & Peggye Dilworth-Anderson & David M. Klein. *Sourcebook of family theory & research*. Thousand Oaks. Sage Publications.

Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Suom. Kaisa Sivenius. Tampere. Gaudeamus.

Fraser, Nancy (1997) *Justice Interruptus: critical reflections on the "postsocialist" condition*. New York. Routledge.

Fromhage, Lutz & Jennions, Michael D. (2016) *Coevolution of parental investment and sexually selected traits drives sex-role divergence*. Artikkel. Nature Publishing Group 2016.

Gissler, Mika (2004) Synnytykset ja raskauden keskeytykset. Teoksessa Elise Kosunen & Maija Ritamo (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282.

Haapasaari, Osku & Korhonen, Elina & Liukkonen, Pauliina (2013) Äidiksi lapsena: Miten ehkäistä teini-ikäisten raskauksia? Tiivistelmä YK:n väestörahasen vuosiraportista State of the World Population 2013. Väestöliitto. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/54fd120016212f1739f7171962cbffa9/1585127310/application/pdf/2914108/VLiitto_UNFPA2013_WEB.pdf>. Luettu 25.3.2020

Hacking, Ian (2009) Mitä sosiaalinen konstruktioismi on? Tampere. Vastapaino.

Halonen, Miila & Sassi, Pihla (2020) Psykoseksuaalinen kehitys lapsuus- ja nuoruusiässä. Teoksessa Pirkko Brusila & Katja Kero & Juhana Piha & Marita Räsänen (toim.) Seksuaalilääketiede. Helsinki. Duodecim.

Harinen, Päivi (2008) Hyvä, paha yksinäisyys. Itsellisyys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2008.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf>>. Luettu 23.2.2020

Hermanson, Elina & Sajaniemi, Nina (2018) Nuoruuden kehitys – mitä tapahtuu pinnan alla? Nuorisolääketiede katsaus. Duodecim. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/302360/duo14286.pdf?sequence=1>>. Luettu 6.2.2021

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1988) Teemahaastattelu. Helsinki. Yliopistopaino.

Hoikkala, Susanna & Pösö, Tarja (2020) The documented layer of children's rights in care order decision-making. Child & Family social work. (2020) 08 vol. 25, s. 45-52.

Holstein, James & Gubrium, Jaber (1995a) Introduction. The active interview. Thousand Oaks. Sage Publications.

Holstein, James & Gubrium, Jaber (1995b) The active interview in perspective. Thousand Oaks. Sage Publications.

Holstein, James & Gubrium, Jaber (1995c) Constructing meaning with the interview. Thousand Oaks. Sage Publications.

Huotilainen, Minna (2019) Näin aivot oppivat. Jyväskylä. PS-kustannus.

Huttunen, Jouko (1994) Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Porvoo. WSOY.

Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat: hoiva-isiä, etäi-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä. PS-kustannus.

Kallio, Johanna & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2013) Social workers' attitudes towards the unemployed in the Nordic countries. *International Journal of Social Welfare* 22 (2).

Kaltiala-Heino, Riittakerttu (2004) Seksuaalisuus ja mielenterveys nuoruusiässä. Teoksessa Elise Kosunen & Maija Ritamo (toim.) *Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen*. STAKES. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282.

Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri (2009) Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki. WSOYpro.

Kataja, Kati (2012) Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Kelhä, Minna (2009) Vääränikäisiä äitejä?: ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina - Rekisteripohjainen seuranta tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Artikkelit. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:6. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestil%C3%A4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 10.4.2021

Kohonen, Iina & Kuula-Luumi, Arja & Spoof, Sanna-Kaisa (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 03/2019.

Korhonen, Merja & Perho, Hannu (2014) Psykososiaalinen kehitysteoria. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki. Gaudeamus.

Korvela, Pirjo & Rönkä, Anna (2014) Arkielämä näkökulmana perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki. Gaudeamus.

Kuula, Arja (2006) Tutkimuseettikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere. Vastapaino.

Kuusikko-työryhmä (2020) Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2019. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2020. <https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_06_11_Kuusikko_Lastensuojelu_2019.pdf>. Luettu 21.9.2021

Kuusikko-työryhmä (2021) Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021. <https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_06_02_Kuusikko_Lastensuojelu_2020.pdf>. Luettu 21.9.2021

Laki lastensuojelulain muuttamisesta (2019) 2019/542. Finlex. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190542>>. Luettu 30.12.2019

Larossa, Ralph & Simonds, Wendy & Reitzes, Donald C. (2005) Culture, cognition, and parenthood. Teoksessa Vern L. Bengtson & Alan C. Acock & Katherine R. Allen & Peggye Dilworth-Anderson & David M. Klein. Sourcebook of family theory & research. Thousand Oaks. Sage Publications.

Lastensuojelun käsikirja (2021) Jälkihuolto. THL. <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>>. Luettu 30.9.2021

Lastensuojelulaki (2007) 2007/417. Finlex. <<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Luettu 27.2.2021

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä (2020) Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf>. Luettu 10.4.2021

Lehtonen, Jukka (2004) Heteronormatiivisuus seksuaalikasvatuksen haasteena. Teoksessa Elise Kosunen & Maija Ritamo (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282.

Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo (2017) Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere. Vastapaino.

Malmi, Pari & Erno, Juuso (2012) Miehet ja tasa-arvopolitiikka – Miesten tasa-arvo ry:n näkökulma. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mieskysymys: Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere. Tampere University Press.

Mendes, Philip & Moslehuddin, Badal (2004) Graduating from the child welfare system: A comparison of the UK and Australian leaving care debates. International Journal of Social Welfare (2004) vol. 13, s. 332-339.

Metsämuuronen, Jari (toim.) (2006) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp. Helsinki.

Moring, Anna (2013) Oudot perheet. Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot –vuosikirja 2008. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2008.

Mäkelä, Jukka & Jantunen, Timo (2011) Lapsen kasvu ihmisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Timo Jantunen & Raija Lautela (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nieminen, Liisa (2013) Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki. Talentum.

Ojala, Saara (2001) Eurooppalaistuva oikeuskulttuuri ja suomalainen parisuhdeoikeus: tutkimus kansallisen oikeuskulttuurin muutoksesta ja muutoksen syistä erityisesti perheoikeuden näkökulmasta. Licensiaattityö. Lapin yliopisto.

OM (2015) Äitiyden sääntely. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja. Oikeusministeriö. Helsinki.

Pekkarinen, Elina (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 51. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>>. Luettu 14.8.2021

Pekkarinen, Elina & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (2013) Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. Yhteiskuntapolitiikka: 3. Yhteiskuntapolitiikka-lehti. <<https://www.julkari.fi/handle/10024/110559>>. Luettu 14.8.2021

Perinataalitalasto (2020) Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet. THL. <https://www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2021/Liitetaulukot/Perinataalitalasto_2020_ennako.pdf>. Luettu 19.9.2021

Perttula, Juha (1995) Kokemus psykologisena tutkimuskohteena: Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere. Suomen fenomenologinen instituutti.

Piispa, Minna & Honkatukia, Päivi (2008) Nuoret naiset ja polarisoiva seksuaalinen väkivalta. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot –vuosikirja 2008. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2008.

Pulkkinen, Lea (toim.) (1996) Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä. Atena.

Pulkkinen, Lea (2002) Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä. PS-kustannus.

Pulma, Panu (1987) Kerjuulavasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Helsinki. Lastensuojelun keskusliitto.

Pulma, Panu (1994) Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen. Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto.

Ranta, Juha & Kuula-Luomi, Arja (2017) Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere. Vastapaino.

Rotkirch, Anna (2014) Ihmisperhe evoluutiopsykologiassa ja -ekologiassa. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki. Gaudeamus.

Rotkirch, Anna & Tammisalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Väestöliitto.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo (2017) Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere. Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2017) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere. Vastapaino.

Räsänen, Marita (2020) Tahaton lapsettomuus ja seksuaalisuus. Teoksessa Pirkko Brusila & Katja Kero & Juhana Piha & Marita Räsänen (toim.) Seksuaalilääketiede. Helsinki. Duodecim.

Salminen, Sakari (2006) Keinoalkuisen lapsen oikeusasema. Teoksessa Lasse Lehtonen & Riitta Burrell (toim.) Bio-oikeus lääketieteessä. Helsinki. Edita.

Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsoja-miehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen. Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto.

Sihvonen, Ella (2008) Lasten ja nuorten pahoinvointi mediateksteissä. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2008.

Skeggs, Beverley (2014) Elävä luokka. Suom. Lauri Lahikainen & Mikko Jalonen. Tampere. Vastapaino.

Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä. Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä. Tampere. Acta Universitatis Tamperensis 580.

Suoninen, Eero (2016) Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere. Vastapaino.

Tanskanen, Antti & Danielsbacka, Mirkka & Jokela, Markus (2010) Kenen lapsiin isovanhemmat investoivat? Isyyden epävarmuus ja hypoteesi varmimman sukulaisen suosimisesta. Artikkel. Yhteiskuntapolitiikka-YP 75 (2010) vol. 2, s. 121–130.

Tilastoraportti (2020a) Lastensuojelu 2019. THL.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 14.9.2021

Tilastoraportti (2020b) Raskaudenkeskeytykset 2019. THL.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140202/Raskaudenkeskeytykset_2019.pdf?sequence=5&isAllowed=y>. Luettu 19.9.2021

Tilastoraportti (2021) Lastensuojelu 2020. THL.
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/tr19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 14.9.2021

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Törrönen, Jukka (2004) Valvontaa ja vastuuta: päihteet ja julkisen tilan moraalikäsitteily. Helsinki. Gaudeamus.

Urponen, Kyösti (1994) Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen. Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto.

Vikat, Andres (2004) Raskauksien sosioekonomiset ja alueelliset erot. Teoksessa Elise Kosunen & Maija Ritamo (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. STAKES. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282.

Vinnerljung, Bo & Franzen, Eva & Danielsson, Maria (2007) Teenage parenthood among child welfare clients: A Swedish national cohort study of prevalence and odds. Journal of Adolescence (2007) vol. 30 (1), s. 97-116. <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140197105001685>>. Luettu 29.3.2020

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Yliruka, Laura & Kantoluoto, Anne & Heino, Tarja & Laine, Terhi & Hipp, Tiia (toim.) (2020) Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus. Osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua. Työpaperi 32/2020. THL.

Liitteet

Liite 1. Informointi- ja saatekirje asiakasnuorille

Pro gradu –tutkielma: Lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuus

Hyvä jälkihuollon asiakasnuori,

Opiskelen Tampereen yliopistossa sosiaalityön maisteriohjelmassa. Teen osana pro gradu –tutkielmaani haastatteluja jälkihuollon 18–25-vuotiaille asiakasnuorille, joilla on omia lapsia tai jotka ovat juuri tulossa vanhemmiksi. Tutkielmassani olen kiinnostunut juurikin siitä, mitä sinä kerrot vanhemmuudestasi.

Haastattelu vie aikaa noin 30–60 minuuttia. Nauhoitan haastattelun ja vain minä käytän haastatteluaineistoa tutkielmaraportin tekemisessä. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Yksilölliset tietosi eivät tule julki tutkielmaraportissa, vaan anonymisoin henkilötiedot.

Haastateltavaksi voit ilmoittautua suoraan minulle tai oman jälkihuollon työntekijäsi kautta. Tutkimuksen tekemiseen on saatu tutkimuslupa. Valmiin pro gradu –tutkielman loppuraportti tullaan julkaisemaan Tampereen yliopiston www.trepo.tuni.fi –sivustolla. Tutkimusta ohjaa yliopistonlehtori Tuija Eronen.

Ystävällisin terveisin,

Tuuli Tegelman

Liite 2. Informointi- ja saatekirje sosiaalityöntekijöille

Lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorten vanhemmuus

Hyvä jälkihuollon sosiaalityöntekijä,

Opiskelen Tampereen yliopistossa sosiaalityön maisteriohjelmassa. Teen osana pro gradu –tutkielmaani haastatteluja jälkihuollon 18–25-vuotiaille asiakasnuorille, joilla on omia lapsia tai jotka ovat juuri tulossa vanhemmiksi sekä jälkihuollossa työskenteleville sosiaalityöntekijöille. Haastattelujen tarkoituksena on saada tietoa siitä, millaisena jälkihuollon asiakasnuoret kokevat vanhemmuutensa ja mitä sosiaalityöntekijät kertovat asiakasnuorten vanhemmuudesta.

Voin haastatella sinua jälkihuollon toimistolla tai toiveestasi myös teams-videotapaamisella. Haastattelu vie aikaa noin 30 minuuttia. Nauhoitan haastattelun ja vain minä käytän haastatteluaineistoa tutkielmaraportin tekemisessä. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Yksilölliset tietosi eivät tule julki tutkielmaraportissa, vaan anonymisoin henkilötiedot. Varmistan suostumuksesi osallistua haastatteluun suullisesti ilmoittautuessasi haastatteluun ja kirjallisesti vahvistaessani sinulle haastattelun ajankohdan tekstiviestitse/sähköpostitse.

Haastateltavaksi voit ilmoittautua suoraan minulle puhelimitse/sähköpostitse. Vastaan mielelläni kysymyksiisi tutkimuksen toteuttamisesta. Tutkimuksen tekemiseen on saatu tutkimuslupa. Valmiin pro gradu –tutkielman loppuraportti tullaan julkaisemaan Tampereen yliopiston www.trepo.tuni.fi –sivustolla. Tutkimusta ohjaa yliopistonlehtori Tuija Eronen ja Kirsi Juhila.

Ystävällisin terveisin,

Tuuli Tegelman

Liite 3. Haastattelurunko ja teemat asiakasnuorille

Ikä:

Sukupuoli:

Monta lasta sinulla on?

Minkä ikäisiä lapsia sinulla on?

Ketä perheeseen kuuluu?

Rooli perheessä (äiti, isä tms.):

Mitä haluat kertoa siitä, kuinka sinusta tuli vanhempi?

Vanhemmuus –teema (ruoka, lepo, virikkeet, vaatteet, raha, puhtaus, ympäristö, sairaudet, ulkoilu):

Rakkauden antaja -teema (hellyys, lohdutus, suojeleminen, vanhemman itsensä rakastaminen, jaksaminen, itsestä huolehtiminen, myötäeläminen)

Rajojen asettaja –teema (turvallisuus, säännöt, ”ei:n” sanominen, omat rajat)

Ihmissuhdeosaaja –teema: (keskustelija, kuuntelija, kannustaja, ihmissuhteiden vaalija, lapsen verkosto, vanhemman verkosto)

Elämän opettaja –teema: (arkielämän taitojen, oikean ja väärän opettaja, mallintaja, tapojen opettaja)

Millainen vanhempi haluat lapsellesi olla?

Mistä olet saanut mallin omalle vanhemmuudellesi?

Mistä olet saanut tukea vanhemmuuteesi?

Jos et olisi tullut vanhemmaksi millaista elämäsi olisi nyt, mitä tekisit?

Toiveita tulevaisuuteen, mitä toivoisit?

Mitä muuta haluaisit kertoa? Onko jotain, mistä olisi vielä hyvä puhua?

Liite 4. Haastattelurunko ja teemat sosiaalityöntekijöille

Monta asiakasta sinulla on jälkihuollossa?
Monta asiakasta sinulla on jälkihuollossa, jotka ovat jo vanhempia?
Minkä ikäisiä nämä asiakkaat ovat?
Keitä näiden asiakkaiden perheeseen kuuluu?

Mitä ajattelet siitä, että asiakkaasi ovat tulleet nuorena vanhemmiksi?

Vanhemmuus –teema (ruoka, lepo, virikkeet, vaatteet, raha, puhtaus, ympäristö, sairaudet, ulkoilu):
Miten toteutuu näiden asiakkaidesi kohdalla?

Rakkauden antaja -teema (hellyys, lohdutus, suojeleminen, vanhemman itsensä rakastaminen, jaksaminen, itsestä huolehtiminen, myötäeläminen)
Miten toteutuu näiden asiakkaidesi kohdalla?

Rajojen asettaja –teema (turvallisuus, säännöt, ”ei:n” sanominen, omat rajat)
Miten toteutuu näiden asiakkaidesi kohdalla?

Ihmissuhdeosaaja –teema: (keskustelija, kuuntelija, kannustaja, ihmissuhteiden vaalija, lapsen verkosto, vanhemman verkosto)
Miten toteutuu näiden asiakkaidesi kohdalla?

Elämän opettaja –teema: (arkielämän taitojen, oikean ja väärän opettaja, mallintaja, tapojen opettaja)
Miten toteutuu näiden asiakkaidesi kohdalla?

Mitä ajattelet siitä, mistä nämä asiakkaasi ovat saaneet mallin omalle vanhemmuudelleen?

Mitä ajattelet siitä, mistä nämä asiakkaasi saavat tukea vanhemmuuteensa?

Mitä ajattelet siitä, miten vanhemmuus on mielestäsi vaikuttanut näihin asiakkaisiin?

Mitä ajattelet näiden asiakkaiden tulevaisuudesta? Millaisia näkymiä sinulla on asiakkaisiin liittyen?

Mitä muuta haluaisit kertoa? Onko jotain, mistä olisi vielä hyvä puhua?